

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ VE
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE
PARLAMENTO SEÇİMLERİNE İLİŞKİN
SİSTEM ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

COŞKUN DOĞAN

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. ERHAN ÖRSELLİ**

KONYA – 2020

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Coşkun DOĞAN		
	Numarası	18810401028		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Parlamento Seçimlerine İlişkin Sistem Önerisi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Coşkun DOĞAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Coşkun DOĞAN		
	Numarası	18810401028		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ		
Tezin Adı	Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Parlamento Seçimlerine İlişkin Sistem Önerisi			

ÖZET

Siyasal demokratik yaşamın olmazsa olmazı seçimlerdir. Türkiye gibi temsili demokrasinin uygulandığı ülkelerde halkın iradesinin parlamentonun oluşumuna yansması önem arz etmektedir. Ülkemizde çok partili hayata geçişten bu yana parlamento seçimlerinde çok değişik seçim sistemleri kullanılmıştır. Bugün ise %10 barajlı partiler arası seçim ittifakına elverişli d’Hondt sistemi kullanılmaktadır. Seçim barajı, 12 Eylül cuntacılarının sözde yönetimde istikrarı sağlamak adına parlamentoda çok sayıda siyasi partinin bulunmaması için getirmiş oldukları bir düzenlemedir. Türk demokrasi tarihinde, 15 Temmuz 2016’dan sonra darbeler dönemi bir daha açılmamak üzere tozlu raflardaki yerini almışken, darbe döneminin bir ürünü olan %10’luk baraj uygulamasının sürdürülmesi ne yazık ki demokratik değildir. Ayrıca mevcut seçim sisteminde seçmene dayatılan bir milletvekili aday listesi mevcuttur. 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu’nun 2. maddesinde seçmenin oyunu tam bir serbestlikle kullanabileceği hüküm altına alınmış olmasına rağmen çok sayıda milletvekiline sahip illerde seçmen, doğrudan kendi milletvekili adayına oy verememekte olup; kendisine sunulan ve içeriğine etki edemediği listeye oy vermek mecburiyeti içinde bir serbestliğe sahiptir. Vermiş olduğu oyun da hangi adaya gittiğini bilemeyen bir seçmen vardır. Kesin olansa seçmenin hangi partiye yani diğer bir deyişle hangi genel başkana oy verdiği. Bu çalışmada çağdaş devlet düzenine sahip ülkelerin milletvekili seçimlerinde kullandıkları seçim sistemlerine de yer verilerek, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin uygulandığı ülkemiz için alternatif bir seçim sistemi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçim Sistemi, Seçim İttifakı, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Seçim Sistemi Önerisi

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Author's	Name and Surname	Coşkun DOĞAN		
	Student Number	18810401028		
	Department	Political Science And Public Management		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assoc. Prof. Erhan ÖRSELLİ		
Title of the Thesis/Dissertation	The Electoral Systems Implemented In Turkey And A System Proposal Regarding Parliament Elections For Presidential Government System			

ABSTRACT

Elections are the sine qua non of political democratic life. In countries where representative democracy is practiced, such as Turkey, it is important that the will of the people be reflected in the formation of the parliament. Many different electoral systems have been used in parliamentary elections since the transition to multi-party life in our country. Today, the d'hondt system, which is conducive to the inter-party electoral alliance with a % 10 threshold, is used. The electoral threshold is an arrangement introduced by the 12 September junta to ensure so-called stability in the administration to prevent large numbers of political parties from entering parliament. While the era of coups after July 15, 2016 in the history of Turkish democracy has taken its place not open until a more on dusty shelves, the continuation of the 10% threshold, a product of the coup period, is unfortunately undemocratic. There is also a list of parliamentary candidates imposed on the electorate in the current electoral system. In the Article 2 of the law on election of Deputies No. 2839, the elector must vote with full freedom, but in provinces having a large number of Deputies, the elector can not vote directly for own candidate; the elector has a freedom to vote on the list presented to him / her which does not affect its content. There's a voter who can't know who he/she is also voting for. What is certain is which party the electorate, in other words, which party's general head voted for. In this study, an alternative electoral system was proposed for our country, where the presidential government system is implemented, by adding to the electoral systems used in the parliamentary elections of countries with modern state order.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

**Keywords: Election System, Electoral Alliance, Presidential Government System,
Proposal of Election System**

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR.....	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMSİLİ DEMOKRASİ, SEÇİM OLGUSU VE SEÇİM SİSTEMİ

1.1. Temsili Demokrasi Kavramı	5
1.2. Temsili Demokrasinin Krizi.....	6
1.3. Seçim Olgusu	7
1.4. Seçim Sistemi Nedir?	8
1.5. Seçim Sistemlerinin Temel İşlevleri Nelerdir?	10

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ VE SEÇİM İTTİFAKI

2.1. Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri.....	12
2.1.1. Liste Usulü Çoğunluk Sistemi	12
2.1.2. Çevre Barajlı d’Hondt Sistemi.....	14
2.1.3. Milli Bakiye Usulü	17
2.1.4. Barajsız (Klasik) d’Hondt Sistemi	19
2.1.5. Çifte Barajlı d’Hondt Sistemi	20
2.1.6. Kontenjan Adaylığı	21
2.1.7. Ülke Barajlı d’Hondt Sistemi	22
2.2. Seçim Kanunu’nda “İttifak” Düzenlemesi	25
2.3. Milletvekili Seçim Kanunu’nda “İttifak” Konusunun İçeriği.....	27
2.4. Bir Seçim Çevresinde İttifak Yapan Siyasi Partilerin Elde Edecekleri Milletvekili Sayısının Hesaplanması	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ DEVLETLERİN MİLLETVEKİLİ SEÇİM SİSTEMLERİ

3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Seçim Sistemi.....	32
3.1.1. Amerika'da Seçimlere İlişkin Anayasal Hükümler	32
3.1.1.1. Temsilciler Meclisi ve Üyelerinin Seçimi.....	33
3.1.1.2. Senato ve Senatörlerin Seçimi	34
3.1.1.3. Oy Verme Hakkı ve Seçmen Yaşı.....	34
3.1.1.4. Kongre Seçimlerinin Yeri, Zamanı ve Usulü	35
3.1.2. Kongre'nin Oluşumuna Dair Yasal Hükümler ve Eyaletlerin Kongre Üyelerinin Seçimine İlişkin Sistemleri.....	35
3.2. Fransa'da Seçim Sistemi.....	42
3.2.1. Fransa'da Seçimlere İlişkin Anayasal Hükümler	42
3.2.1.1. Egemenlik.....	42
3.2.1.2. Parlamento.....	43
3.2.2. Parlamentonun Oluşumuna Dair Yasal Hükümler ve Millet Meclisi Üyelerinin Seçimine İlişkin Seçim Sistemi	43
3.3. Almanya'da Seçim Sistemi	49
3.3.1. Seçimlere İlişkin Anayasal Hükümler.....	49
3.3.2. Seçimlere İlişkin Yasal Hükümler	50
3.3.2.1. Federal Seçim Yasası Hakkında Genel Bilgiler	50
3.3.2.2. Seçme Hakkı	51
3.3.2.3. Seçilme Yeterliliği.....	52
3.3.2.4. Seçim Barajı	53
3.3.2.5. Sandalye Dağılımının Hesaplanması	54
3.3.2.6. Ek Milletvekilliği ve Denkleştirici Milletvekilliği.....	56
3.3.2.7. Mektup Yoluyla Oy Kullanılması	63
3.3.2.8. Ara Seçim	63
3.3.2.9. Sandık Görevlilerinin Gönüllülük Esasına Göre Çalışması.....	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE PARLAMENTO SEÇİMLERİNE İLİŞKİN BİR MODEL ÖNERİSİ

4.1. Mevcut Seçim Sisteminin Demokrasiye ve Temsilde Adalete Uygun Olmayan Yönleri	65
--	----

4.1.1. %10'luk Seçim Barajı.....	65
4.1.2. Seçmenin Partilerin Aday Listelerine Müdahale Edememesi	67
4.1.3. Her Parti İçin Milletvekili Başına Düşen Oy Miktarının Farklı Olması.....	68
4.1.4. Milletin Temsiline İlişkin Hükümün Fiiliyatta Uygulanamaması	69
4.1.5. Yurt Dışında Ve Gümrük Kapılarında Kullanılan Geçerli Oyların Seçim Çevrelerindeki Sonuca Yansıtılmasındaki Usul.....	70
4.2. Türkiye’de Seçim Sistemine Yönelik Bir Model Önerisi	71
4.2.1. Barajsız Bir Seçim Sistemi.....	71
4.2.2. Milletvekili Sayısı Kadar Seçim Çevresinin Olduğu Bir Seçim Sistemi.....	72
4.2.3. Kendi İradeleri Doğrultusunda Adaylıklarını Açıklayabilen Milletvekili Adaylarının Olduğu Bir Seçim Sistemi.....	75
4.2.4. Seçmen İradesinin Tam Hâkim Olduğu Bir Seçim Sistemi.....	76
4.2.5. Önerilen Seçim Modeli.....	80
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	86

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Liste Usulü Çoğunluk Sisteminin Uygulandığı Seçimler.....	13
Tablo 2 d'Hondt Sistemi	15
Tablo 3 d'Hondt Sistemi Uygulaması	16
Tablo 4 Çevre Barajlı d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçim.....	16
Tablo 5 Milli Bakiye Usulü Uygulaması	18
Tablo 7 Milli Bakiye Usulünün Uygulandığı Seçim	19
Tablo 7 Barajsız (Klasik) d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçimler	20
Tablo 8 Çifte Barajlı d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçim	20
Tablo 9 Çifte Barajlı d'Hondt Sistemine Ek Olarak Kontenjan Adaylığının Uygulandığı Seçimler	22
Tablo 10 Ülke Barajlı d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçimler.....	25
Tablo 11-a İttifakların d'Hondt Sistemine Göre Kazanacakları Milletvekili Sayısının Hesaplanması	30
Tablo 11-b Partilerin d'Hondt Sistemine Göre Kazandıkları Milletvekilliklerinin Paylaşılmasının Hesaplanması.....	30
Tablo 12 Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Parlamento Seçimleri ve Uygulanan Seçim Sistemleri.....	31
Tablo 13 Maine Eyaletinde 2. Seçim Bölgesinde 6 Kasım 2018 Tarihli Kongre Seçim Sonuçları.....	39
Tablo 14 Maine Eyaletinde Uygulanan Tercihli Tek Turlu Çoğunluk Sistemi	40
Tablo 15 11.06.2017 Tarihli Paris'te 1. Seçim Bölgesi Parlamento Seçim Sonuçları	46
Tablo 16 11.06.2017 Tarihli Paris'te 4. Seçim Bölgesi Birinci Tur Parlamento Seçim Sonuçları.....	47
Tablo 17 18.06.2017 Tarihli Paris'te 4. Seçim Bölgesi İkinci Tur Parlamento Seçim Sonuçları.....	47
Tablo 18 Almanya Federal Cumhuriyeti'nde 24.09.2017 Tarihinde Yapılan Seçimlerde Eyaletlerden Seçilen Doğrudan Milletvekili Sayısı	52
Tablo 19 Sainte-Lague/Schepers Metodunda "Geçici Paylaşım Bölünü"nin Hesaplanması	55
Tablo 20 Sainte-Lague/Schepers Metodunda Milletvekili Paylaşımının Hesaplanması (1. Adım)	55
Tablo 21 Sainte-Lague/Schepers Metodunda Milletvekili Paylaşımının Hesaplanması (2. Adım)	56

Tablo 22 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya’da Yapılan Genel Seçimler Sonucu Eyaletlerin Meclise Gönderdiği Milletvekili Sayısı	58
Tablo 23 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya’da Yapılan Genel Seçimler Sonucu Partilerin Kazandığı Asgari Milletvekili Sayısı	59
Tablo 24 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya’da Yapılan Genel Seçimler Sonucu Partilerin Kazandığı Nihai Milletvekili Sayısı	60
Tablo 25 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya’da Yapılan Genel Seçimler Sonucu FDP’nin Eyaletler Bazında Kazandığı Milletvekili Sayıları	61
Tablo 26 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya’da Yapılan Genel Seçimler Sonucu FDP’nin Eyaletler Bazında Kazandığı Nihai Milletvekili Sayıları	62
Tablo 27 Ülkemizde 24.06.2018 Tarihinde Yapılan Milletvekili Seçimlerinde Parlamenteoya Giren Partilerin Milletvekili Başına Düşen Oy Sayıları	69
Tablo 28 Konya İli Seçim Çevreleri	74
Tablo 29 Tercihli Oy Sisteminde Örnek Oy Pusulası	77
Tablo 30 Açık Pusula.....	78
Tablo 31 Birinci Oylara Göre Düzenlenen Oy Sayım Cetveli.....	78
Tablo 32 İkinci Oylar Hesaba Katılarak Düzenlenen Oy Sayım Cetveli.....	79
Tablo 33: Mevcut Seçim Sistemi İle Önerilen Modelin Kıyaslanması.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Seçim Sistemleri	9
-----------------------------------	---

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CHS	Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi
DYP	Doğru Yol Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
FETÖ	Fethullahçı Terör Örgütü
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimine başladığımda yıl 2011'di. Aradan geçen 9 yıl sonra bana bu satırları yazmayı nasip eden Cenab-ı Allah'a şükürler olsun.

Nerden bilebilirdim ki, lise 2. Sınıfta Milli Güvenlik dersinde sormuş olduğum bir soru (Ülkemizde bir seçimde partilerin ne kadar milletvekili kazandıkları nasıl belirleniyor?) ile alakalı olarak yıllar sonra yüksek lisans tezi yazacağımı? Ya da milletvekili seçimine ilişkin bir model önerisi ortaya koyacağımı?

Okuyacağımız bu çalışma, diğer tüm yüksek lisans tezlerinde olduğu gibi azmin, kararlılığın ve aynı zamanda ilme talip olmanın ürünüdür.

Yüksek lisans eğitimimi tamamlamada desteğini benden esirgemeyen aileme, akademik çalışmalarımı sürdürmem hususunda beni motive eden kıymetli abim M. Abdulhalim TÜRKKANI'na ve fikirleriyle tezime katkı sağlayan, bana her türlü yardımı sunan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Coşkun DOĞAN

GİRİŞ

Modern demokratik toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de seçim kültürü, halkın iradesini yansıtmaya açısından önemli bir yer tutmaktadır. Halkın iradesini anlamlı hale getirecek olan ise, o ülkede uygulanan seçim sistemidir. Vatandaşların kullanmış oldukları her bir oyun sonuca azami derecede etki edeceği seçim sistemlerinin demokratik olduğu şüphesizdir. Nitelikleri arasında demokratiklik olan devletlerde, vatandaşların eşit derecede temsil edilmesi gerekmektedir. Katılımcı ve kapsayıcı bir demokrasi ile seçim sistemi arasındaki ilişkinin görmezlikten gelinemeyeceği çağımızda, toplumu oluşturan tüm katmanların kültürel, sosyal ve ekonomik yaşama katılımı, tam demokratik bir yönetim ile mümkündür.

Ülkemizde temsili demokrasi uygulanmaktadır. Bunun bir gereği olarak vatandaşlarımız belli periyodik aralıklarla sandık başına gitmekte hem kendisini parlamentoda temsil edecek milletvekilleri hem de ülkeyi belirli bir süreliğine yönetecek olan cumhurbaşkanı için oy kullanmaktadırlar. Kullanılan bu oylar yasa ile düzenlenmiş seçim sisteminin öngördüğü kurallara tabii olarak meclisteki sandalye dağılımına etki etmektedir. Seçmen tarafından kullanılan her oyun meclisin oluşumuna yansması ve toplumun tüm kesimlerinin parlamentoda temsil edilmesi açısından seçim sistemleri, demokrasi kavramı içerisinde önemli bir role sahiptirler. Türkiye’de 1946’dan günümüze çok partili siyasal hayat devam etmekte olup, 1946 seçimlerinden 24 Haziran 2018’de yapılan milletvekili seçimlerine kadar birbirinden farklı seçim sistemleri kullanılmıştır.

Türkiye’de hükümet sistemi olarak 1924’ten 10 Ağustos 2014 tarihine kadar parlamenter sistem; 10 Ağustos 2014’ten 24 Haziran 2018 tarihine kadar ise yarı başkanlık hükümet sistemi uygulanmıştır¹. 24 Haziran 2018 tarihinden bu yana ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (CHS) kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı ülkemizde çok partili hayata geçişten sonra kullanılan seçim sistemlerinin özelliklerini ortaya koyarak CHS’de milletvekili seçimlerine ilişkin olarak “temsilde adalet”i sağlayacak bir seçim sistemi önerisi sunmaktır. Parlamenter sistemin

¹ Tuğrul Korkmaz, “Hükümet Sistemleri ve Türkiye Üzerine Bir Analiz”, **Akademik Hassasiyetler**, Cilt 3, Sayı 6, Ankara, 2016, s.54

uygulandığı zaman içerisinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti, hükümet krizleriyle çok defa karşı karşıya gelmiştir². Seçim sonrası oluşan parlamentoda hiçbir partinin mecliste üye tam sayısının salt çoğunluğunu elde edememesi durumlarında; ülke yönetimi, koalisyon hükümetleri tarafından sağlanmaya çalışılmıştır. 1982 Anayasası'nın 67. maddesinde “*Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak şekilde düzenlenir.*” hükmü yer alsa da 1991-2002 yılları arasında Türkiye’de yönetimde istikrar sağlanamamıştır³.

1982 Anayasası’nda 2007 yılı değişikliklerine kadar cumhurbaşkanının, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından seçilmesi düzenlenmiştir. Ülkemizde kullanılan hükümet sisteminin niteliğini değiştirecek şekilde Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi sürecine giden yolculuk ise, 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in görev süresinin bitmesine yakın başlamıştır. 11. Cumhurbaşkanının, TBMM tarafından seçilmesi sürecinde ülke gündemini fazlasıyla meşgul eden “367 tartışması⁴” ve ilk tur seçiminin yapıldığı gün 27 Nisan 2007 tarihinde saat 23:17’de Genelkurmay Başkanlığı’nın internet sitesinde yer alan, toplum tarafından “e-muhtıra⁵” olarak bilinen bildirinin yayınlanması, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini düzenleyen anayasa değişikliklerine zemin hazırlamıştır. Nihayetinde 10 Ağustos 2014 tarihinde Recep Tayyip Erdoğan, halk tarafından 12. Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

² Söz konusu hükümet krizlerine örnekler: 1977 seçimlerinde % 41,4 oy oranı ile birinci parti olan CHP, mecliste Anayasa’nın hükümet kurmak için öngördüğü çoğunluğu sağlayamayınca Bülent Ecevit, Adalet Partisi’nden 11 milletvekilini kendi partisine transfer edip, bu milletvekillerinden biri hariç hepsine bakanlık vermiştir. Ecevit’in “en büyük siyasi hatam” dediği bu olay “Güneş Motel Olayı” olarak bilinmektedir. Yine 1990lı yıllar hükümet krizleriyle geçmiştir. Tansu Çiller başkanlığında kurulan 51. T.C. Hükümeti 25 gün, 52. T.C. Hükümeti 128 gün; Mesut Yılmaz başkanlığında kurulan 53. T.C. Hükümeti 114 gün sürmüştür.

³ 1983 Milletvekili Seçimlerinden sonra Anayasa’nın öngördüğü şekilde her beş yılda bir seçim yapılsaydı 24 Haziran 2018 seçimlerine kadar toplamda 7 tane hükümet kurulmuş olacaktı. Ancak seçimler sonucu parlamentoda oluşan tablo, seçim sisteminin de etkisiyle bu süreçte toplam 21 adet hükümetin kurulmasına neden olmuştur.

⁴ Cumhurbaşkanının TBMM tarafından birinci tur oylamada seçilebilmesi için toplantı yeter sayısının en az 367 olması yönündeki Yargıtay Onursal Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu’nun ortaya attığı iddia ve akabinde yaşanan tartışmalar

⁵ Genelkurmay Başkanlığı’nın internet sitesinde yer alan bu bildiri de özetle; cumhurbaşkanlığı seçiminde laikliğin tartışma konusu yapıldığı ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin bu konuda taraf olduğu vurgulanıyordu.

15 Temmuz 2016 tarihinde yapılan darbe girişimi sonrasındaki süreçte Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ile AK Parti arasında varılan uzlaşma sonucunda CHS'ye ilişkin 18 maddelik anayasa değişikliği teklifi, 9 Ocak 2017 tarihinde görüşülmeye başlanmış ve 21 Ocak 2017 tarihinde cumhurbaşkanının tasarrufunda halkoyuna sunulacak şekilde TBMM'de kabul edilmiştir⁶. 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan halk oylamasının sonucunda %48,82'e karşı %51,18 ile CHS'ye ilişkin anayasa değişiklikleri halk tarafından kabul edilmiştir⁷. 2018 yılının Nisan ayında TBMM, erken seçim kararı almıştır ve milletvekili seçimlerinin cumhurbaşkanlığı seçimi ile beraber 24 Haziran 2018 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştır. Seçimlerin yapılması ile birlikte 16 Nisan Referandumu'yla kabul edilip yürürlüğe girmeyen bazı hükümler de yürürlüğe girerek CHS hem fiilen hem de anayasal anlamda uygulanmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra CHS'de kendi bakanlarını kendisi atayan cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesiyle yönetimde istikrarı ilkesi kendiliğinden sağlanmış olacağından seçim kanunlarının yönetimde istikrarı sağlama gibi bir işlevi kalmayacaktır.

Çalışma nitel bir yöntemle hazırlanmış, daha önce konuyla ilgili yayınlar taranmış ve seçim sistemine ilişkin bir model önerisinde bulunulmuştur. Çalışma 4 ana bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde temsili demokrasi kavramı, içinde bulunduğu kriz, seçim olgusu, seçim sisteminin ne olduğu ve hangi temel işlevleri yerine getirdiği incelenmiştir.

İkinci bölümde ise çok partili hayata geçişten sonra Türkiye'deki parlamento seçimlerinde uygulanan seçim sistemleri değerlendirilip, mevcut seçim sistemine dâhil olan "ittifak" uygulaması, tüm detaylarıyla irdelenmeye çalışılmıştır. Neden Milletvekili Seçim Kanunu'nda "İttifak" düzenlemesi yapmaya ihtiyaç duyulduğu, adı geçen kanunda "İttifak" meselesinin nasıl düzenlendiği, ittifak düzenlemesiyle seçim barajının kalkıp kalkmadığı konuları ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde bir

⁶ TBMM tarafından kabul edilen anayasa değişikliğini içeren metne, 6771 sayılı kanun numarasıyla ulaşılabilir.

⁷ 16 Nisan 2017 Referandum Sonuçları için bkz:

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek136.pdf>

(Erişim Tarihi:11.01.2019)

seçim çevresinde ittifak yapan siyasi partilerin elde edecekleri milletvekili sayısının nasıl hesaplanacağı anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde farklı hükümet sistemlerine sahip ülkelerin parlamentolarında görev yapan milletvekillerinin seçimlerine ilişkin seçim sistemleri ele alınmıştır. Başkanlık hükümet sisteminde Amerika'da, yarı başkanlık hükümet sisteminde Fransa'da ve parlamenter hükümet sisteminde Almanya'da yasama organlarının oluşumuna ilişkin seçim sistemleri tartışılmıştır. Böylece farklı hükümet sistemlerine sahip ülkeler ile Türkiye'de uygulanan seçim sisteminin farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise CHS ile uyumlu, temsilde adalet ilkesi ile bağdaşır, milletvekillerinin doğrudan seçmelerin tasarrufu ile seçilebildiği, yasama organını yürütme organı karşısında güçlü kılabilen bir seçim sistemi önerisi sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMSİLİ DEMOKRASİ, SEÇİM OLGUSU VE SEÇİM SİSTEMİ

1.1. Temsili Demokrasi Kavramı

Antik Yunanca’da halk anlamına gelen “demos” ve karşılığı yönetim-iktidar olan “kratos” sözcüklerinden meydana gelen demokrasi, “doğrudan demokrasi” ve “temsili demokrasi” olmak üzere kategorize edilmektedir⁸. Antik Yunan’da uygulanmış olan “doğrudan demokrasi”, bazı teknik zorluklar nedeniyle günümüzde geçerli bir yönetim şekli değildir. Çünkü milyonlarca bireyi ülkenin bütün sorunlarını çözmek için bir yerde toplamak nasıl mümkün değilse, bu bireylerin gerekli bilgi, yetenek ve zamana sahip olduklarını söylemek de mümkün değildir⁹. Temsili demokrasinin uygulandığı zaman periyodunda toplumların ve kurumların daha büyük ve karmaşık hale gelmiş olması, onu doğrudan demokrasiden ayıran en önemli farktır¹⁰.

“Temsili demokrasi” kavramı, “doğrudan demokrasi”nin söz konusu açmazları karşısında bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Temsili demokrasilerde doğrudan demokrasiye kıyasla vatandaşların yönetime aktif olarak katılımı kısıtlanmaktadır¹¹. Halkın belli süreler için görev yapmak üzere belli sayıda temsilci seçmesi anlamına gelen temsili demokraside, ülke yönetimi için alınması gerekli kararlar, halk adına bu temsilciler tarafından alınmaktadır¹². Temsili demokrasinin iktidarın eleştirilmesine ve muhalefetin de kendisini geliştirmesine yönelik işlevi bulunmaktadır.

Temsili demokrasi ile beraber temsilcilerin seçildikleri seçim bölgesinde salt kendilerine oy veren seçmene karşı sorumlu oldukları anlamına gelen “emredici vekâlet” kurumu da miadını doldurmuştur. Temsili demokraside temsilciler,

⁸ Hamza Bahadır Esen ve Ömer Taylan, “Doğrudan Ve Temsili Demokrasi Modelleri Üzerine Bir Eleştiri Denemesi”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 48, Ankara, 2016, s.284

⁹ Emine Yavaşgel, *Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum*, 2. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2014, s.34

¹⁰ Esen ve Taylan, *a.g.e.*, s.290

¹¹ *a.g.e.*, s.284

¹² Yavaşgel, *a.g.e.*,s.34

kendilerini seçenleri ya da seçildikleri bölgeyi değil, halkın tamamını temsil etmektedirler.

1.2. Temsili Demokrasinin Krizi

Halkın egemenliğini seçtiği temsilciler aracılığıyla kullanması işlevini yerine getiren temsili demokrasinin bir kriz içerisinde olduğu kabul edilmektedir¹³. Hatta öyle ki, bu krizden dolayı 20. yüzyıldan bu yana etkili bir karar alma mekanizması olan temsili demokrasiye alternatif değişik demokrasi arayışları sürmektedir. Katılımcı demokrasi, e-demokrasi, müzakereci demokrasi bu alternatiflerden bazılarıdır¹⁴. Bu krizin temelinde halkın siyasi karar alma sürecine doğrudan katılım sağlama hususunda artan talepleri yatmaktadır.

Temsili demokrasinin devamlı kendini yineleyen elitist bir yönetim olduğu, bu yönetim tarzının toplumu oluşturan bireyleri karar alma sürecinde pasifize ettiği savunulmaktadır¹⁵. Temsili demokrasiyi krize sürükleyen bir başka husus ise milletvekillerinin kendisini seçenlerin hassasiyetlerini, istek ve görüşlerini göz ardı etmeleridir. Vatandaşların kendilerini ilgilendiren konularda yeterince söz sahibi olamadığı siyasal sistemlerde bu kriz daha da derinleşmektedir. Bu durum ise vatandaşlık bilincini azaltmakta, siyasi katılımı düşürmektedir¹⁶.

Temsili demokrasinin şeffaflık, eşit katılım, meşruiyet, devlet tarafsızlığı gibi hususlar açısından krizde olduğunu iddia edenlerin başka bir savı da demokrasinin sadece oy oranları ile işlevsellik kazanmadığı ve halkın yönetime sadece belli periyodik aralıklarla sandık başına giderek katılımının yeterli olmadığıdır¹⁷. Ayrıca temsili demokrasiye yapılan eleştirilerin bir sonucu olarak siyaset kurumuna, siyasi partilere ve politikacılara duyulan güven azalmıştır. Bu krizi aşmanın yolu, oy

¹³ John R. Hibbing ve Elizabeth Theiss-Morse tarafından geliştirilen “gizli demokrasi” kavramında da temsili demokrasinin kriz yaşamakta olduğu savunulmaktadır.

¹⁴ Yavuz Selim Alkan, “Gizli Demokrasi: Temsili Demokrasi Krizi ve Doğrudan Demokrasi Talebi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Görüş”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Özel Sayı, Antalya, 2018, s.24

¹⁵ Hanna Fenichel Pitkin, “Representation and democracy: Uneasy Alliance”, **Scandinavian Political Studies**, Volume 27, Issue 3, 2004, p. 340

¹⁶ Alain Touraine, **Demokrasi Nedir?**, Çev. Okay Kunal, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s.18

¹⁷ Michael Saward, **Democracy**, Polity Press, Cornwall, 2003, p.121

merkezli demokrasi anlayışının yerine bireylerin karar alma sürecine daha çok katılımını sağlamaktan geçmektedir.

1.3. Seçim Olgusu

Doğrudan demokrasinin zamanla yerini temsili demokrasiye bırakması, halka temsilcilerini belirleme noktasında seçim yapma hakkını vermiştir. Seçim olgusu yüzyıllar önce Antik Yunan’da doğmuş olup zamanla evrimleşerek günümüze kadar gelmiştir. Sadece yerlilerin, erkeklerin, toprak sahiplerinin ve din adamlarının oy hakkının olduğu Antik Yunan’dan sonra “seçim” kavramını, devlet yönetiminin halkın onayıyla olmasını savunan Thomas Hobbes ortaya atmıştır¹⁸. Daha sonra 1789 Fransız İhtilali ile beraber oy hakkının genelleşmesinden sonra 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile herkesin temsilcileri aracılığıyla yönetime katılması, genel ve eşit oy ilkeleri güvence altına alınmıştır. Her yurttaşın özgür ve eşit seçimlere katılmaya hakkının olduğu hüküm altına alınan Paris Şartı’nda demokratik bir yönetimin düzenli aralıklarla yapılan hür ve adil seçimlerle ifadesini bulan halk iradesi olduğu belirtilmiştir¹⁹.

Demokrasi kurumu yaşadığı müddetçe seçim olgusu da varlığını sürdürecektir. Bir ülkede demokrasiden bahsedebilmenin ön şartı seçimlerin yapılıyor olmasıdır. Ancak belli niteliklerden yoksun seçimlerin varlığı, demokrasinin işliyor olduğu anlamına gelmez. Seçimlere ilişkin demokratik ilkeler şunlardır:

- Genel Oy: Irk, dil, din, cinsiyet vb. ayrımlara bakılmaksızın seçme yeterliliğine sahip tüm vatandaşlar oy kullanabilmelidir.
- Doğrudan Oy: Seçmenler, temsilcilerini tek dereceli yani aracısız seçebilmelidirler.
- Serbest Oy: Seçmenler hiçbir baskı ve zorlama olmadan oy kullanabilmelidirler.

¹⁸ Abdülkadir Özdemir ve Şükrü Nişancı, “Türkiye ve Dünyada Seçim Kavramı ve Olgusunun Gelişimi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 46, Van, 2019, ss.76-79

¹⁹ a.g.e., s.87

- Eşit Oy: Her seçmenin özelliklerine bakılmaksızın bir oy hakkı vardır ve bu oyların değeri aynıdır.
- Gizli Oy: Seçmen oyunu kime ve ne doğrultuda verdiğini kimseye açıklamak zorunda değildir.
- Açık Sayım: Seçim bittikten sonra oyların tasnifi ve sayımı isteyen herkese açıktır.
- Yargı Denetimine Tabii Olma: Seçimlerin denetimi ve seçim öncesi, esnasında veya sonrasında yapılacak itirazların karara bağlanması bağımsız yargı organınca gerçekleştirilmelidir.

1.4. Seçim Sistemi Nedir?

Siyasal temsilin nasıl gerçekleşeceğine dair kurallar bütünü, seçim sistemini oluşturmaktadır. Doğrudan demokrasinin geçerli olmadığı bir toplumda, toplum üyeleri dolaylı bir biçimde siyasal iktidara sahip olabilmektedirler. Böylesine bir toplumda, toplum adına alınacak karar ve işlemler temsilciler aracılığıyla gerçekleşmektedir²⁰. “Temsil” in iki tarafı vardır; temsil edilen müvekkil ve temsil eden yani vekil. Bir hukuksal durum olarak temsil eden ile temsil edilen arasındaki ilişki vekâlet olarak adlandırılmakta olup, siyasal ilişkide temsilciyi vurgulayacak şekilde “milletvekili” terimi kullanılmaktadır.

Parlamentonun bileşimi, hükümetin oluşumu ve seçme hakkına yaptığı katkı bağlamında seçim sistemi, demokrasinin temel unsurlarıyla ilişkilendirilebilir²¹. Bir seçimde kullanılan geçerli oyların parlamentoda sandalyelere dönüştürülmesinde uygulanan teknik ve usullere seçim sistemleri denilmektedir²². Bu tanım aynı zamanda “dar” anlamda seçim sisteminin tanımıdır. Ayrıca seçmenlerce kullanılan oyların değerlendirilmesine ve seçim konusu kamu görevi için seçilen kişi veya kurul üyelerinin belirlenmesine ilişkin yöntem ve teknikler de “dar” anlamda seçim

²⁰ Hasan Buran, **Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi**, 1. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005, s.54

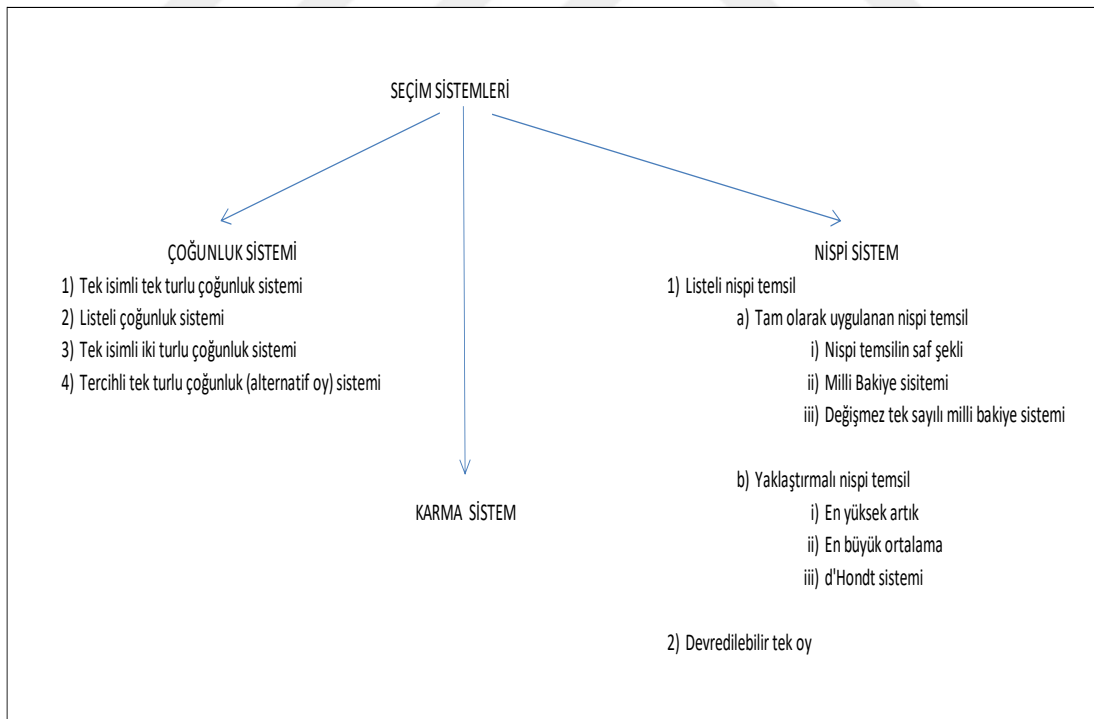
²¹ David Beetham, **Demokrasi ve İnsan Hakları**, Çeviren Bilal Canatan, 2. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara, 2014, s.279

²² Yavuz Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013, s. 189

sisteminin kapsamındadır. Seçim sistemleri ile ilgili tartışmaların odağında genellikle dar anlamda seçim sistemi bulunmaktadır.

Seçim sisteminin sahip olduğu diğer anlamı ise; “geniş” niteliklidir. Geniş anlamda seçim sistemi, seçme ve seçilme hakkı, seçim çevreleri, seçim sürecinin başından sonuna kadar, yani adaylık başvurusundan seçmenlerin oy kullanmasına ve sonuçların açıklanmasına kadar yapılan tüm işlemler, bunları yapan kişi ve siyasi partiler, hazineden siyasi partilere seçim süresi boyunca yardım yapılması, seçim sürecini yöneten ve denetleyen seçim kurulları ile ilgili kurallar bütünüdür²³. Geniş anlamda seçim sistemi, bir ülkedeki siyasal sistemin, o ülkedeki özgürlükler rejiminin ve demokrasi kültürünün bir parçasıdır.

Seçim sistemleri en genel ifade ile “çoğunluk sistemi” ve “nispi sistem” olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, bu iki sistemin belli özelliklerini içinde barındıran üçüncü bir kategori olarak “karma sistem” bulunmaktadır. Seçim sistemlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Şekil 1.1. Seçim Sistemleri

Kaynak: Yavaşgel, **a.g.e.**, s.82

²³ Bülent Daver, “Anayasal Yargı ve Seçim Sistemleri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, c. 5, Ankara, 1988, s.15

1.5. Seçim Sistemlerinin Temel İşlevleri Nelerdir?

Günümüzde seçimlerin serbestliği, şiddeti ve zorlamayı dışlaması, seçmenin iradesini rahat bir şekilde sandığa yansıtması ve partizan, ideolojik manipülasyonların olmaması seçimlerin demokratikliği için aranan standartlar iken²⁴ bu standartlar içinde seçim sisteminin önemli bir yer tuttuğu gözden kaçırılmamalıdır²⁵. Bir ülkenin herhangi bir seçim sistemini kabul etmesinin altında o ülkenin siyasi ve kültürel yapısı başta olmak üzere birçok etken yatmaktadır²⁶. Dolayısıyla seçim sistemleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Peki, en ideal seçim sistemi hangisidir? Ne yazık ki, bu sorunun net bir cevabı bulunmamaktadır. Tüm seçim sistemleri istisnasız siyasi tercihlerin bir sonucudur. Bu yüzden ideal ve tarafsız bir seçim sistemi bulunmamaktadır²⁷.

Seçimler, demokratik rejimlerde yönetim yetkisinin kaynağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çok partili demokrasilerde parlamento seçimlerinin ilk amacı, belirli bir süre için ülkeyi hangi parti veya partilerin yöneteceğini, diğer bir deyişle hükümeti hangi parti veya partilerin kuracağını, hangi parti veya partilerin muhalefet olarak denetim görevi yapacağını belirlemektir. Seçim sisteminin bu işlevine “fayda” ilkesi denilmektedir. Konuya seçim sonucunda bir hükümetin ülkeyi istikrar içinde yönetme olanağını bulabileceği bir parlamento çoğunluğunun ortaya çıkması açısından bakıldığında; bu ilke, “istikrar” ilkesi, başka bir deyişle, “yönetilebilirlik” ya da her iki terimi birleştirecek biçimde “yönetimde istikrar” ilkesi olarak adlandırılmaktadır²⁸.

Bir seçim sisteminden beklenen, sadece “yönetimde istikrar”ı sağlaması değildir. Ülkede taraftarı bulunan diğer siyasal akımların da parlamentoya yansımaya olanak verilmesi gerekmektedir. Bu, çok partili demokrasinin bir gereğidir. O nedenle seçim sistemi, genel olarak, seçime katılan parti veya bağımsız

²⁴ Pippa Norris, **Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour**, Cambridge University Press, 2004, s.4

²⁵ Abdulkadir Yıldız, “Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Milletvekili Seçim Sistemine İlişkin Bir Öneri”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 26, Sayı 3, 2018, s.115

²⁶ Yavaşgel, **a.g.e.**, s.77

²⁷ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayıncılık, 16. Baskı, İstanbul, 2013, s. 332-335

²⁸ Hikmet Sami Türk, “Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, c. 23, Ankara, 2006, s.77

adayların kullanılan oylarla ortaya çıkan güçleri oranında parlâmentoda temsil edilmelerine olanak sağlamalıdır. Seçim sisteminin bu işlevine “temsilde adalet” ilkesi denilmektedir²⁹.

Seçim sistemleri üzerine değinilmesi gereken önemli bir husus da şudur: Eğer bir ülkede çoğunluk sistemi uygulanıyorsa bir partinin parlamentodaki çoğunluğu sağlama olasılığı yüksektir ve bu durumda parlamentodaki çoğunluğa dayalı güçlü yürütme erki ortaya çıkar. Güçlü yürütme ise siyasi istikrar demektir. Nispi sistemin uygulandığı ülkelerde ise toplumun her kesiminin parlamentoda temsil edildiği bir kompozisyon oluşur. Tek partinin çoğunluğu sağlama olasılığının düşük olduğu böylesine durumlarda yürütmenin koalisyonlardan oluşması muhtemeldir.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkelerinin ilk başta kulağa hoş geldiğini ama uygulamada iki ilkeyi de tam anlamıyla birlikte sağlamanın kolay olmadığı veya olmayacağı rahatlıkla ifade edilebilir. Çünkü bu iki ilke birbiri ile çelişir konumdadır. “Temsilde adalet” ilkesi öne çıktığında “yönetimde istikrar” ilkesi geri plana itilmektedir. Dolayısıyla seçim kanunları bu iki ilkeden ya birine önem verir ya da bu iki ilke arasında bir denge kurulmasına özen göstermeye çalışır.

²⁹ Türk, a.g.e., s.77

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ VE SEÇİM İTTİFAKI

2.1. Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri

Dünyada birçok çeşidine rastlanan seçim sistemlerinden herhangi birini en iyi yöntem olarak değerlendirmek büyük ölçüde hatalı bir yaklaşımdır. Çünkü bir seçim sistemini tüm ülkeler için en uygun yapacak olan kıstas henüz bulunamamıştır. Böyle bir kriterin de bulunma olasılığı oldukça azdır. Buna bağlı olarak varılacak sonuç bir ülke için en iyi seçim sistemi, o ülke koşullarına en uygun ve o ülke sorunlarını gidermede en etkili olanıdır. Her ülkenin kendisine en uygun sistemi bulabilmesi de ancak birtakım tarihsel deneyimler ve tecrübeler sonucunda gerçekleştirilebilir.

Çok partili hayata geçiş sonrası çeşitli seçim sistemlerinin uygulandığı Türkiye’de siyasi tecrübeler sonucu günümüzde uygulanan seçim sistemine ulaşılmıştır. 1946 yılından 1960 yılına kadar süren dönemde yapılan seçimlerde çoğunluk sistemi uygulanmış, 1961 seçimleriyle de günümüze kadar ulaşan nispi temsil sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

24 Haziran 2018 seçimlerinde de uygulanmış olan ülke barajlı d’Hondt sistemine eklenmiş “ittifak” modelinin eksiklikleri ile ilgili tartışmalarla birlikte, “Yeni Türkiye” için en uygun seçim sisteminin hangisi olacağı konusundaki tartışmalar kamuoyunda halen güncel olarak varlığını devam ettirmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde 1946 seçimlerinden 2018 seçimlerine kadar Türkiye’de uygulanan seçim sistemleri “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkeleri bağlamında ele alınıp değerlendirilecektir.

2.1.1. Liste Usulü Çoğunluk Sistemi

Liste usulü çoğunluk sisteminin en temel özelliği, her partinin bir seçim çevresinde seçilmesi gereken temsilci sayısı kadar aday ismini bir liste halinde düzenleyerek, seçimlerde seçmenlere sunması ve seçmenlerin de tercih ettikleri listeyi oylamalarıdır³⁰. Bu listeler kapalı (bloke) listeler olabileceği gibi karma

³⁰ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, s.282

listeler de olabilmektedir. Kapalı liste yönteminde seçmen kendisine sunulan aday listelerinden birisini tercih ederek üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan olduğu gibi sandığa atmak zorundadır. Karma liste usulünde ise seçmen, listede değişiklik yapabilir yani listedeki bazı isimleri silerek yerine başka listelerde yer alan adayları yazabilir³¹. Bu usulde seçmen, partiler tarafından kendisine sunulan aday listelerindeki isimlerden seçme yaparak kendi listesini oluşturmakta tamamen serbest bırakılmaktadır.

Listeli çoğunluk sisteminin değinilmesi gereken bir başka özelliği ise bu sistemin tek turlu ya da iki turlu uygulanabilmesidir. Listeli çoğunluk tek turlu uygulandığında, parti listesinin bir seçim çevresinde seçimi kazanabilmesi nispi yani basit çoğunluğu; iki turlu olarak uygulandığında ise mutlak çoğunluğu sağlaması gerekmektedir³². Türkiye’de uygulanmış olan liste usulü çoğunluk sistemi tek turlu olmuştur. Tek turlu çoğunluk sistemi, İngiliz sistemi olarak da adlandırılmaktadır³³. Listeli çoğunluk sistemi, “artık temsil” ya da “eksik temsil” yönünden adaletsiz sonuçlar doğurduğundan, demokratik ülkelerde bu sistem günümüzde terk edilmiş durumdadır³⁴.

Tablo 1: Liste Usulü Çoğunluk Sisteminin Uygulandığı Seçimler

Seçim Yılı*	Seçim Sistemi	1. Olan Parti	1. Olan Parti		Aşkın Temsil	Temsil Edilmeyen Oy (%)	Hükümet Biçimi
			Oy (%)	Temsil (%)			
1950	Liste Usulü Çoğunluk	Demokrat Parti	52,7	85,2	32,5	–	Tek Partili
1954	Liste Usulü Çoğunluk	Demokrat Parti	57,6	92,8	35,2	0,6**	Tek Partili
1957	Liste Usulü Çoğunluk	Demokrat Parti	47,9	69,6	21,7	–	Tek Partili

Kaynak: Yavaşgel, **a.g.e.**, ss.155-156

* 1946 Seçimleri açık oy, gizli sayım yöntemiyle yapıldığından sonuçları tartışmalıdır ve çeşitli kaynaklar tarafından farklı veriler verildiği için tabloda bu seçimlere ait veriler yer almamıştır.

** 1954 Seçimlerinde temsil edilmeyen %0,6 lık oy Türkiye Köylü Partisine aittir.

³¹ **a.g.e.**, s.282

³² **a.g.e.**, s.283

³³ Hüseyin Nail Kubalı, **Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1969, s.268

³⁴ Necmi Yüzbaşıoğlu, “Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. LV, 1996, s.111

Liste usulü çoğunluk sistemi, Türkiye’de 1946, 1950, 1954, 1957 genel seçimlerinde ve son olarak 1961 Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde uygulanmıştır. Bu sistem aşkın ve eksik temsil meydana getirerek temsilde adalet sağlayamamaktadır³⁵. Bu sisteme getirilen eleştiri ise, büyük partiler lehine önemli bir avantaj sağlayıp, küçük partilerin parlamentoda temsil edilmesine olanak tanımamasıdır. Liste usulü çoğunluk sisteminde bir seçim çevresinde bir oy farkla da olsa çoğunluğu elde eden parti, o seçim çevresindeki bütün milletvekillerini çıkarmış olmaktadır. Temsil konusunda var olan bu adaletsizlik bir örnekle açıklanacak olursa; 1957 seçimlerinde Demokrat Parti geçerli oyların %47,9 unu alarak 424 milletvekili kazanırken; muhalefet partilerinin aldıkları toplam geçerli %51,9 oya karşılık sadece 186 milletvekili kazanabilmiştir. Temsilde adalet sağlayamayan liste usulü çoğunluk sistemi yönetimde istikrar sağlamış olup; 1946, 1950, 1954 ve 1957 seçimleri sonucu tek partili hükümetler kurulmuştur.

2.1.2. Çevre Barajlı d’Hondt Sistemi

Çevre barajlı d’Hondt sistemi ülkemizde uygulanan ilk nispi seçim sistemidir. 1961 Anayasası belli bir seçim sistemi öngörmemiş, bu konudaki düzenlemeyi yasa koyucunun takdirine bırakmıştır. 25 Mayıs 1961 tarihli 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu parlamentoda kabul edilmiştir. Bu kanunun en önemli özelliği hiç şüphesiz ilk kez nispi temsil uygulamasını getiren kanun olmasıdır. Kanunun 1. maddesi “Milletvekili seçimi, tek derecelidir, seçim nispi temsil yöntemine göre, genel, eşit, gizli oyla bütün yurttaki aynı günde yapılır.” hükmünü düzenlemektedir³⁶.

Türkiye’nin 1961 yılına kadar yapılan hiçbir seçiminde uygulanmamış olan nispi temsil sisteminde en önemli sorun, siyasi partilerin elde ettikleri milletvekili sayısının hangi yöntemlerle hesaplanacağı olmuştur. Uygulanacak yöntemi saptamaya çalışan yasa hazırlayıcıları, parlamentodaki parti sayısının artışına bir

³⁵ Seçime giren bir siyasi partinin almış olduğu oy oranına kıyasla parlamentoda daha fazla oranda sandalyeye sahip olması durumuna “aşkın temsil”, daha az oranda sandalyeye sahip olması durumuna ise “eksik temsil” denmektedir. Tablo 1 incelendiğinde 1957 seçimlerinde oyların %47,9’unu alan Demokrat Parti, meclisteki sandalyelerin %69,6’sına sahip olmuştur. Parlamentoda Demokrat Parti lehine %21,7’lik bir aşkın temsil oluşmuştur.

³⁶ Sonnur Bakır, Semra Küçüköğlü ve Sevgi Pehlivan, **Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Uygulamalar**, TBMM Basımevi, Ankara, 1982, s.101

ölçüde engel olduğu iddiasıyla, daha çok büyük partiler yararına olan d'Hondt yönteminin uygulanması konusunda görüş birliğine varmışlardır³⁷.

Tablo 2: d'Hondt Sistemi

PARTİLER VE BAĞIMSIZ ADAYLAR	ALINAN OY SAYISI	1	2	3	4
A PARTİSİ	210.000	210.000	105.000	70.000	52.500
B PARTİSİ	120.000	120.000	60.000	40.000	30.000
C PARTİSİ	75.000	75.000	37.500	25.000	18.750
D PARTİSİ	45.000	45.000	22.500	15.000	11.250
BAĞIMSIZ X	42.000	BAĞIMSIZ ADAYIN ALDIĞI OY BÖLÜNMEZ.			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

d'Hondt sistemi şu şekilde işlemektedir: Bir seçim çevresinde her partinin aldığı oy toplamı sırasıyla 1'e, 2'e, 3'e, 4'e ...bölünür ve o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bu işleme devam edilir. Elde edilen paylar, parti farkı gözetmeksizin, büyükten küçüğe doğru sıralanır. Milletvekillikleri bu sıralamaya göre tahsis edilir³⁸. d'Hondt sistemini bir örnekle açıklamak gerekirse; 4 milletvekiline sahip Çorum'da yapılan seçimde A Partisi 210.000, B Partisi 120.000, C Partisi 75.000, D Partisi 45.000 ve bağımsız aday X 42.000 oy almış olsun. Her partinin almış olduğu oy sırasıyla 1'e, 2'e, 3'e ve 4'e bölünür. Bu bölme işlemine bağımsız adayın almış olduğu oy tabi tutulmaz.

Tablo 2 incelendiğinde yapılan bölme işlemleri sonucunda en büyük dört sayının sırasıyla 210.000, 120.000, 105.000 ve 75.000 olduğu görülecektir. Dolayısıyla Çorum ilinde A Partisi 2, B Partisi 1 ve C Partisi 1 milletvekili kazanırlar. D Partisi milletvekili çıkaramazken, bağımsız aday da bu ilde seçimi kaybetmiş olur. D Partisi'nin milletvekili kazanması ya da bağımsız adayın başarılı olması için almaları gereken en az oy sayısı 75.001 olmuştur.

306 sayılı kanununun 32. maddesinde, hesaplama yöntemi olarak d'Hondt sisteminin yanında, baraj sınırlaması da getirilmiştir. Böylelikle küçük partilerin parlamentoda temsil edilebilmesi açısından var olan küçük şansları da elinden

³⁷ Bakır, Küçükkoğlu ve Pehlivan, **a.g.e.**, s.101

³⁸ Türk, **a.g.e.**, s.90

alınmıştır³⁹. Bu sistemde öngörülen baraj, çevre seçim sayısı ya da basit seçim sayısı olarak adlandırılmakta olup; bir seçim çevresinde kullanılan toplam geçerli oyların o seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesi durumunda elde edilen bölümdür. Çevre seçim sayısına ya da basit seçim sayısına ulaşamamış olan partilerle bağımsız adaylar baştan seçilme şanslarını kaybederler. Bu durum da bir örnekle açıklanacak olursa; 6 milletvekili çıkaracak olan Afyonkarahisar ilinde kullanılan toplam geçerli oy sayısı 510.000 olsun. A Partisi'nin 240.000, B Partisi'nin 130.000, C Partisi'nin 80.000 ve D Partisi'nin de 60.000 oy aldığı varsayalım. Afyonkarahisar ilinin seçim sayısı, toplam geçerli oyun çıkarılacak milletvekili sayısına bölünmesi sonucu 85.000'dir ($510.000/6=85.000$). 85.000'in altında oy alan C ve P Partileri d'Hondt sistemi hesaplamasına dâhil edilmez. 6 milletvekili A ve B Partileri arasında d'Hondt sistemine göre dağıtılır.

Tablo 3: d'Hondt Sistemi Uygulaması

PARTİLER	ALINAN OY SAYISI	1	2	3	4	5	6
A PARTİSİ	240.000	240.000	120.000	80.000	60.000	48.000	40.000
B PARTİSİ	130.000	130.000	65.000	43.333	32.500	26.000	21.667

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde, bölme işlemleri sonucunda en büyük 6 sayı sırasıyla 240.000, 130.000, 120.000, 80.000, 65.000 ve 60.000 olduğundan A Partisi 4, B Partisi 2 milletvekili kazanır.

Tablo 4: Çevre Barajlı d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçim

Seçim Yılı	Seçim Sistemi	1. Olan Parti	1. Olan Parti		Aşkın Temsil	Temsil Edilmeyen Oy (%)	Hükümet Biçimi
			Oy (%)	Temsil (%)			
1961	Çevre Barajlı d'Hondt	CHP	36,7	38,5	1,8	-	Koalisyon

Kaynak: Emine Yavaşgel, **a.g.e.**, s.160

Sonuç olarak, kanunun öngördüğü şekliyle 1961 milletvekili seçimlerinde ve 1964 Cumhuriyet Senatosu seçiminde uygulanan bu sistem her görüşün parlamentoda temsil edilmesini zorlaştırmıştır. Teziç'e göre bu sisteme "yarı

³⁹ Türk, **a.g.e.**, s.90

çoğunluk sistemi” demek daha uygundur⁴⁰. 1961 milletvekili seçiminin sonucunda uzun ömürlü olmayan dört koalisyon hükümeti ortaya çıkmıştır. İstikrar sağlama adına uygulanan basit seçim sayısından ya da çevre seçim sayısından beklenen sonuç alınamamıştır. 1961 seçiminde uygulanan çevre barajlı d’Hondt sistemi ne temsilde adaleti ne de yönetimde istikrarı sağlamıştır.

2.1.3. Milli Bakiye Usulü

Her seçim çevresindeki artık oyların ülke düzeyinde değerlendirilmesine yönelik millî bakiye sistemi, 25.5.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 13.2.1965 tarih ve 533 sayılı kanunla değiştirilen 32 ve 33. maddelerine göre şöyle özetlenebilir: Her seçim çevresindeki geçerli oylar toplamı, o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünerek “seçim sayısı” bulunur. Her parti listesinin aldığı geçerli oy sayısında “seçim sayısı” ne kadar varsa, o parti o seçim çevresinde o kadar milletvekilliği kazanmış olur. Her partiye ait geriye kalan geçerli oylar, seçimin yapıldığı bütün seçim çevrelerini içine alan “millî seçim çevresi” içerisinde toplanır. Bu toplam, seçim çevrelerinde açık kalan milletvekilliklerinin toplamı ile bölünerek “millî seçim sayısı” bulunur. Daha sonra her partinin millî seçim çevresi içindeki geçerli oy toplamı “millî seçim sayısı” ile bölünmek suretiyle bu milletvekillikleri de partiler arasında bölüştürülür. Bu işlem sonucunda da doldurulamamış milletvekillikleri kalırsa; bunlar, partiler arasında bakiye geçerli oyların büyüklük sırasına göre partiler arasında bölüştürülür⁴¹.

1965 seçimlerinde her partinin almış olduğu oylar, ilgili seçim çevresinde seçim sayısına bölündükten sonra geriye kalan geçerli oyların toplamı olan 2.442.531’in açıkta kalan milletvekilliği sayısı olan 113’e bölünmesiyle milli seçim sayısı ($2.442.531/113=21.615$) bulunur. Daha sonra her partinin ülke genelindeki artık oy toplamı milli seçim sayısına bölünerek kalan milletvekillikleri dağıtılır.

⁴⁰ Erdoğan Teziç, **Seçim Sistemleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1967, s.67

⁴¹ Türk, **a.g.e.**, s.90

Tablo 5: Milli Bakiye Usulü Uygulaması

PARTİLER	TOPLAM ARTIK OYU	AÇIKTA KALAN MİLLETVEKİLİ SAYISI:	KAZANILAN EK MİLLETVEKİLİ SAYISI (ARTIK OY/ MİLLİ SEÇİM SAYISI)
AP	658.132	133	36
CHP	589.409		32
CKMP	208.696		11
MP	456.998	MİLLİ SEÇİM SAYISI=2.442.531/133 =18.365	23
TİP	235.873		13
YTP	293.423		16
TOPLAM	2.442.531		133

Kaynak: Teziç, a.g.e., 1967, s.78

1965 seçimlerinde ayrıca “önseçim” uygulanmıştır. 13 Temmuz 1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasi Partiler Yasası’nın 29. maddesinde “Siyasi partilerin TBMM üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adaylar her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir önseçimle tespit edilir.” hükmü yer almıştır⁴².

Dönemin en güçlü partisi olma yolundaki Adalet Partisi’nin yasalaşmaması için çok çalıştığı milli bakiye usulü, küçük partilere en fazla prim veren seçim yöntemi olarak nitelendirilmektedir⁴³. Temsilde adalet ilkesinin neredeyse tam anlamıyla uygulandığı bu sistem 1965 Milletvekili Seçimlerinde ve 1966 Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimlerinde uygulanmıştır. 1965 seçimleri sonucunda Adalet Partisi’nin tek başına iktidar olabilmesi, almış olduğu yüksek oy oranı (%52,9) ile açıklanabilir. Milli bakiye sisteminin uygulandığı seçimlerde tek partili hükümetler istisna; koalisyonlar asıldır. Bu sistemde ön plana adalet ilkesi çıkarken, fayda ilkesi geri planda kalmıştır.

⁴² Bakır, Küçükkoğlu ve Pehlivan, a.g.e., s.107

⁴³ a.g.e., s.104

Tablo 6: Milli Bakiye Usulünün Uygulandığı Seçim

Seçim Yılı	Seçim Sistemi	1. Olan Parti	1. Olan Parti		Aşkın Temsil	Temsil Edilmeyen Oy (%)	Hükümet Biçimi
			Oy (%)	Temsil (%)			
1965	Milli bakiye Usulü	Adalet Partisi	52,9	53,3	0,4	-	Tek Partili

Kaynak: Emine Yavaşgel, **a.g.e.**, s.161

2.1.4. Barajsız (Klasik) d'Hondt Sistemi

Adalet Partisi hükümetlerinin dört yıllık yönetim döneminden sonra 12 Ekim 1969 tarihinde genel seçimler yapılmıştır. Seçimlerden 7 ay önce hükümetin zaten başından beri karşı olduğu milli bakiye usulü terk edilmiş, barajlı d'Hondt yöntemini benimseyen 1036 sayılı yasa kabul edilmiştir. Ancak 6 Mayıs 1968 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nin baraj uygulamasını adil bulmayıp, Anayasa'nın 55. maddesindeki serbestlik ilkesini zedelediğini tespit etmesiyle, baraj uygulaması iptal edilmiş, seçim yöntemi olarak klasik, barajsız d'Hondt sistemi belirlenmiştir. Böylece milli bakiye usulünden vazgeçilerek büyük partilerin çıkarına olacak şekilde seçim yöntemi tekrar değiştirilmiştir⁴⁴. Bu sistem, 1961 seçimlerinde uygulanan sistemin barajsız, yani çevre seçim sayısının ya da basit seçim sayısının uygulanmadığı halidir.

Temsilde adalet ilkesi açısından milli bakiye sisteminden sonra ikinci sırada gelen, adil bir seçim sistemi olan barajsız d'Hondt sistemi, 1969, 1973, 1977 Milletvekili Seçimlerinde; 1968, 1973, 1975, 1977, 1979 Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinde uygulanmıştır. Küçük partilerin de parlamentoya girdiği bu seçimler sonucunda sadece 1969-1973 yılları arasında Adalet Partisi tek başına hükümet kurabilmiştir. 1973-1980 yılları arasında Türkiye koalisyonlarla yönetilmeye çalışılmıştır.

⁴⁴Bakır, Küçükkoğlu ve Pehlivan, **a.g.e.**, s.109

Tablo 7: Barajsız (Klasik) d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçimler

Seçim Yılı	Seçim Sistemi	1. Olan Parti	1. Olan Parti		Aşkın Temsil	Temsil Edilmeyen Oy (%)	Hükümet Biçimi
			Oy (%)	Temsil (%)			
1969	Barajsız d'Hondt	Adalet Partisi	46,5	56,9	10,4	–	Tek Partili
1973	Barajsız d'Hondt	CHP	33,3	41,1	7,8	0,6	Koalisyon
1977	Barajsız d'Hondt	CHP	41,4	47,3	5,9	0,5	Koalisyon

Kaynak: Emine Yavaşgel, **a.g.e.**, s.165-168

2.1.5. Çifte Barajlı d'Hondt Sistemi

Türkiye’de barajsız d'Hondt sistemine göre yapılan 1977 seçimlerinden sonra 12 Eylül 1980 askeri darbesi yaşanmış, demokratik hayata getirilen üç yıllık kısıtlamanın arkasından çifte barajlı d'Hondt uygulamasına geçilmiştir. 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda d'Hondt yönteminden vazgeçilmemekle birlikte; sisteme, yönetimde istikrar unsurunu güçlendirecek ilaveler yapılmıştır. Bu sistemde seçim çevresi barajı ile %10'luk ülke barajı beraber uygulanmıştır. Bu nedenle sistem çift barajlı d'Hondt sistemi olarak adlandırılmaktadır⁴⁵. Sisteme göre, siyasal parti adaylarının meclise girebilmeleri için o partinin öncelikle %10'luk ülke barajını geçmesi gerekmektedir. Ülke barajını aşabilen partilerin bir seçim çevresinde milletvekili çıkarabilmeleri için de o seçim çevresinin barajını geçebilecek oy oranına sahip olması gerekmektedir. Uygulamaya konduğu dönem göz önünde bulundurulursa sistemin esası siyasal istikrarı sağlamaktır. Bu nedenle sistem, çift barajlı yapısıyla parlamentoya girecek parti sayısını azaltıcı ve temsilde adalet ilkesini olumsuz etkileyen özelliklere sahiptir.

Tablo 8: Çifte Barajlı d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçim

Seçim Yılı	Seçim Sistemi	1. Olan Parti	1. Olan Parti		Aşkın Temsil	Temsil Edilmeyen Oy (%)	Hükümet Biçimi
			Oy (%)	Temsil (%)			
1983	Çifte Barajlı d'Hondt	ANAP	45,1	53	7,9	–	Tek Partili

Kaynak: Emine Yavaşgel, **a.g.e.**, s.170

⁴⁵ Yavaşgel, **a.g.e.**, s.169

2.1.6. Kontenjan Adaylığı

1983 seçimleriyle tek başına iktidara gelen Anavatan Partisi (ANAP), mecliste çoğunluk partisi olmanın avantajını kullanarak seçim sisteminde kimi değişiklikler yapmayı uygun görmüştür. 28 Mart 1986 tarih ve 3270 sayılı kanunla öncelikle sandalye sayısında bir artışa gidilmiş, 400 olan milletvekili sayısı 450'e çıkarılmıştır. Daha sonra altı milletvekilinden fazla yani en az yedi milletvekili çıkaracak olan iller birden fazla seçim bölgesine ayrılmıştır. Böylelikle ortalama seçim çevresi büyüklüğü küçültülerek etkin baraj yükseltilmiştir. Son olarak da 3377 sayılı kanunla altı ve daha fazla milletvekili çıkaracak illerin 4, 5 ve 6 milletvekili çıkaracak seçim çevresinde siyasal partilerin birer kontenjan adayı göstermeleri yasaya bağlanmıştır⁴⁶. Şöyle ki yapılan yeni düzenlemeyle Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 34. maddesinde "Kontenjan adayı gösterilen seçim çevresinde, geçerli oyların en fazlasını almış olan siyasi partinin kontenjan adayının seçim çevresi barajını aşip aşmadığına bakılmaksızın milletvekilliğini kazanmış olacağı" belirtilmiştir. Kontenjan adaylığını düzenleyen hükümlerin anayasa aykırılığı iddiasıyla açılan iptal davası, Anayasa'nın seçim sisteminin belirlenmesini yasa koyucuya bıraktığı, yasa koyucunun bu konudaki tercihinin uygunluk denetiminin sınırlarını aşacağı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

Bir başka husus da 1986 yılında yapılan düzenlemeye göre, kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde seçim çevresi barajı hesaplanırken, toplam geçerli oyların o seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısının bir eksiğine bölünmesi şeklindeki uygulamanın 1987 yılında 3387 sayılı kanunla kaldırılmasıdır. Böylelikle en küçük seçim çevresinde seçim barajı yükseltilmiştir.

1991 erken seçiminde uygulanmak üzere, kimi seçim çevrelerinde çevre barajının farklı bir yöntemle hesaplanması düzenlenmiştir. 24 Ağustos 1991 tarihinde kabul edilen 3757 sayılı yasanın 7. maddesine göre, iki, üç milletvekili çıkaracak seçim çevreleri ve kontenjan adayı gösterilen dört milletvekili çıkacak seçim çevrelerinde baraj %25'tir. Kontenjan adayı gösterilen beş milletvekili çıkaracak

⁴⁶ Yavaşgel, a.g.e., s.170

seçim çevrelerinde de çevre barajı %20'dir. Ayrıca adı geçen yasayla seçmene yalnızca bir aday için tercihli oy kullanma imkânı tanınmıştır⁴⁷.

Sonuç olarak 1987 ve 1991 milletvekili genel seçimlerinde milletvekili sayıları hesaplanırken çifte barajlı d'Hondt usulüne ek olarak kontenjan adaylığı uygulaması da eklenmiştir. Böylece hem nispi temsilden hem de tek adlı çoğunluk sisteminden oluşan karma bir sistem, bu iki milletvekili seçimlerinde uygulanmıştır. Bu uygulama, temsilde adalet ilkesini liste usulü çoğunluk ilkesinden sonra en fazla zedeleyen uygulama olmuştur.

Tablo 9: Çifte Barajlı d'Hondt Sistemine Ek Olarak Kontenjan Adaylığının Uygulandığı Seçimler

Seçim Yılı	Seçim Sistemi	1. Olan Parti	1. Olan Parti		Aşkın Temsil	Temsil Edilmeyen Oy (%)	Hükümet Biçimi
			Oy (%)	Temsil (%)			
1987	Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan	ANAP	36,3	64,9	28,6	19,4	Tek Partili
1991	Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan	DYP	27	39,5	12,5	0,4	Koalisyon

Kaynak: Emine Yavaşgel, **a.g.e.**, s.171-173

2.1.7. Ülke Barajlı d'Hondt Sistemi

Bu sistem ülke çapında kullanılan toplam geçerli oyların en az %10'nu geçen siyasi partilere d'Hondt sistemi uygulanarak kazanacakları milletvekili sayısını belirleyen bir sistemdir. Türkiye'nin bu seçim sistemine geçmesinde kat etmiş olduğu azımsanamayacak kadar önemli bir mesafe vardır. 1982 Anayasası'nda ve seçim kanunlarında önemli değişiklikler yapılmıştır.

1987 ve 1991 milletvekili genel seçimlerinde uygulanan “çift barajlı d'Hondt + kontenjan adaylığı” şeklindeki karma seçim sisteminin sonuçları toplumda sıkıntı yaratmıştır. 20 Ekim 1991 milletvekili genel seçiminden sonra Doğru Yol Partisi (DYP) ile Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) arasında imzalanan Ortak Hükümet Protokolü'nde, siyasal partiler arasında sağlanacak bir mutabakatla Siyasî Partiler ve Seçim Kanunlarının ele alınması ve “adaletli bir temsil ile siyasal istikrarı,

⁴⁷ Tuba Asrak Hasdemir, “1980 Sonrası Türkiye’de Seçim Sistemi – Kimi Saptamalar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 47, Sayı:1-2, Ankara, 1992, s.275

demokratik ölçülere uygun bir denge içinde sağlayacak düzenlemeler” yapılması, Ortak Hükümetin amaçlarından biri olarak belirtilmiştir⁴⁸. Bu Ortak Hükümet Protokolü’nden önce de SHP tarafından görevlendirilen ve bazı üniversite öğretim üyeleri, emekli Anayasa Mahkemesi ve Danıştay üyeleri ile bazı parti üyelerinden oluşan bir anayasa komisyonunun 20 Ekim 1989 – 1 Nisan 1991 tarihleri arasında yürüttüğü çalışma sonucunda hazırladığı anayasa taslağının 68. maddesinde “Türkiye Büyük Millet Meclisi ve yerel yönetimler seçimleri, adaletli bir temsil ile istikrarı demokratik ölçülere uygun bir denge içinde sağlayacak biçimde düzenlenir.” hükmü bulunmaktaydı.

1982 Anayasası’nda demokratikleşme, temel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi yolundaki ilk kapsamlı değişiklik paketini getiren 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı kanunla Anayasa Mahkemesi’nin kararlarında kullandığı ve içtihat haline getirdiği “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkeleri şu şekilde Anayasa’ya girmiştir: “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.”

27.10.1995 günlü, 4125 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Siyasî Partiler Kanunu ve Milletvekili Seçimi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"la milletvekili çıkarma hesabını etkileyen önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunla 450 olan milletvekili sayısı 550’e çıkarılmıştır. Ayrıca bu 550 milletvekilinin 100 tanesi “Türkiye Milletvekilliği” için ayrılmıştır. Yeni düzenlemeyle küçük seçim çevreleri birleştirilmiş, İstanbul, İzmir ve Ankara dışında bütün iller tek bir seçim çevresine indirilmiştir. Bu değişikliğin amacı ortalama seçim çevresi büyüklüğünü artırarak etkin seçim barajını düşürmektir.

4125 sayılı bu kanun, Resmi Gazete’de yayımlandıktan sonra Mümtaz Sosyal, Bülent Ecevit ve 91 arkadaşı kanundaki bazı hükümlerin anayasaya aykırılığını iddia ederek Anayasa Mahkemesi’ne yürütmeyi durdurma ve iptal davası açmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin bu dava sonucunda vermiş olduğu kararla günümüzde halen uygulanmakta olan seçim sistemi şekillenmiştir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa’daki

⁴⁸ Türk, a.g.e., s.102

“temsilde adalet” ilkesi gereğince “çevre seçim barajı”, “kontenjan adaylığı”, “Türkiye Milletvekilliği” ve “tercihli oy” ile ilgili düzenlemeleri iptal ederken; %10’luk ülke barajını “yönetimde istikrar” ilkesini sağlayan ve “temsilde adalet” ilkesini zedelemeyen bir düzenleme olarak yorumlamış ve iptal istemini reddetmiştir. Milletvekili sıfatının parti üyeliği sıfatından ayrıldığı, milletin temsilinin partiler düzeyinde değil; milletvekilliği düzeyinde görüldüğü⁴⁹ Anayasa Mahkemesi’nin söz konusu kararındaki yönetimde istikrar ilkesi, yönetilemeyen demokrasi kavramı çerçevesinde koalisyon hükümetlerinin oluşmasına engel olunması psikolojisi ile ilişkilendirilebilir⁵⁰. TBMM, 23.11.1995 tarihinde 4138 sayılı yeni bir kanun çıkararak tüm seçim çevreleri için %10’luk sabit bir seçim bölge barajı öngörmüş ise de, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in müracaatı üzerine, Anayasa Mahkemesi’nce bu baraj da iptal edilmiştir⁵¹. Seçim bölge barajı iptal edildiğinden seçim sistemine ilişkin önemli bir değişiklik, yasama organınca değil; Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilmiştir⁵². Son olarak 1 Kasım 2015 seçimlerinde uygulanan bu sistemde istikrar açısından bakıldığında etkin ve yasal barajların azalması nedeniyle önceki seçimlere göre parlamentoya giren parti sayısında bir artış meydana gelmiş olup, yürütme erki 3 Kasım 2002’ye kadar koalisyon hükümetlerine teslim edilmiştir.

⁴⁹ Abdurrahman Eren, “Türkiye’de Uygulanan %10 Genel Seçim Barajının Serbest Seçim Hakkını İhlal Sorunu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 2, 2008, s.72

⁵⁰ Ali Akyıldız, “Demokrasinin Sayılarla Sınırı: Seçim Sistemleri”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 7, 2016, s.130

⁵¹ Burhan Kuzu, “Nasıl Bir Seçim Sistemi: Siyasi Parti Görüşleri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 23, 2006, s.289

⁵² Ergun Özbudun, **Türkiye’de Parti ve Seçim Sistemleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016, s.107

Tablo 10: Ülke Barajlı d'Hondt Sisteminin Uygulandığı Seçimler

Seçim Yılı	Seçim Sistemi	1. Olan Parti	1. Olan Parti		Aşkın Temsil	Temsil Edilmeyen Oy (%)	Hükümet Biçimi
			Oy (%)	Temsil (%)			
1995	Ülke Barajlı d'Hondt	Refah Partisi	21,4	28,7	7,3	14	Koalisyon
1999	Ülke Barajlı d'Hondt	DSP	22,2	24,7	2,5	18,3	Koalisyon
2002	Ülke Barajlı d'Hondt	AK Parti	34,3	66	31,7	45,3	Tek Partili
2007	Ülke Barajlı d'Hondt	AK Parti	46,6	62	15,4	13	Tek Partili
2011	Ülke Barajlı d'Hondt	AK Parti	49,8	59,5	9,7	4,6	Tek Partili
Haziran 2015	Ülke Barajlı d'Hondt	AK Parti	40,9	46,9	6	4,8	Seçim Hükümeti
Kasım 2015	Ülke Barajlı d'Hondt	AK Parti	49,5	57,6	8,1	2,5	Tek Partili

Kaynak: Emine Yavaşgel, a.g.e., s.175-178

Not: Tablo 10, yazar tarafından güncellenmiştir.

2.2. Seçim Kanunu'nda "İttifak" Düzenlemesi

Kanunlar her ne kadar parlamentoda yapılsa da bu mevzuatın kaynağı şüphesiz siyaset kurumudur. 15 Temmuz hain darbe girişimi sonrası siyaset arenasında AK Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) hızla yakınlaşmaya başlamış ve sonrasında bu iki siyasi parti arasında sıkı bir ortaklık kurulmuştur. Söz konusu ortaklık sayesinde TBMM'de bu iki partinin üzerinde anlaşıldığı konular hızlı bir şekilde kanunlaşmıştır.

15 Temmuz darbe girişimi sonrası AK Parti ve MHP arasında kurulan ortaklık adeta Erdoğan-Bahçeli "kanka"lığına dönüşmüştür⁵³. MHP lideri Bahçeli, AK Parti'nin siyasetini desteklemiş ve tabiri caizse sanki bir koalisyon ortağı gibi davranmayı sürdürmüştür. Devlet Bahçeli'nin Erdoğan'ı desteklemesinin ve AK

⁵³ 23.03.2019 tarihinde Devlet Bahçeli vermiş olduğu mülakatta, Erdoğan ile görüşmelerine ilişkin, "Bugüne kadar 5 defa bir araya geldik. Saat 16.00'da 40 ya da 50 dakika ama bazı konularda kararlar alındıktan sonra bizden uygulamada hata olmaz. Sayın Cumhurbaşkanından da... Cumhurbaşkanı ile bizler arasındaki bu 5 diyalog dahi yaklaşmayı ve kanka olmayı gerektirdi. Şu an kanka halindeyiz" dedi. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201903231038372935-bahceli-erdogan-ile-kanka-halindeyiz/> (Erişim Tarihi:07.08.2019)

Parti'ye yakınlaşmasının MHP'ye oy kaybettirdiği yönünde toplumda önemli bir algı oluşmuştur. Yapılan bazı kamuoyu araştırmalarında MHP'nin %10 barajı altında kaldığına ilişkin tespitler yapılmıştır. Hatta öyle ki, MHP'de 2017 yılının sonlarına gelinirken baraj hesaplamaları yapılmaya başlanmış, Devlet Bahçeli tarafından “%10 seçim barajının çok ağır olduğu, Türkiye'yi istikrar ve normalleşme sürecine getirecek uzlaşmaya dayalı bir çalışmanın yapılmasının gerekli olduğu” dile getirilmiştir⁵⁴. Bahçeli'nin bu açıklaması üzerine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın seçim barajının düşürülmesi yerine seçim öncesi ittifakların düşünülebileceğini belirtmesi, seçim ittifakları konusunu bir anda kamuoyu gündeminin en üst sıralarına taşımıştır⁵⁵.

Bahçeli 8 Ocak 2018 tarihinde yapmış olduğu açıklamada “Benim aklım hep Türkiye'dir arkadaşlar. MHP'nin Cumhurbaşkanı adayı yoktur. Genel başkan aday olmayacaktır. MHP ittifak olursa ittifakla, olmazsa kendi partisi olarak milletvekilliği seçimlerine girer, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise Yenikapı ruhuyla hareket ederek, Recep Tayyip Erdoğan'ı destekleme kararı alır. Bu kadar nettir.” ifadelerini kullanmıştır⁵⁶. Bu açıklamadan sonra seçim ittifakını yasal hale getirecek olan süreç başlamış, iki parti arasında seçim ittifakı çalışmasına yönelik olarak komisyon teşkil edilmesi kararlaştırılmış ve bu doğrultuda kurulan Milli Mutabakat Komisyonu çalışmasını tamamlayarak iki partinin imzasıyla seçim ittifaklarını da mümkün hale getiren yasa teklifi, 21 Şubat 2018'de TBMM'ye sunulmuştur⁵⁷.

13 Mart 2018 tarihinde 7102 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, TBMM'de kabul edilmiştir. Toplam 26 maddeden oluşan bu kanun ile milletvekili

⁵⁴ 8 Kasım 2017 tarihinde yapmış olduğu açıklamada % 10'luk seçim barajının çok ağır olduğunu savunan Bahçeli, “**Bu yüzde 5 mi olur, 6 mı olur, yüzde 7 mi olur, yoksa yüzde 10 olarak mı kalır, böyle mi devam etmesi gerekir, bunları görmek lazım**” dedi. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/mhpde-secim-baraji-telasi-176780h.htm> (Erişim Tarihi:26.05.2020)

⁵⁵ Nebi Miş ve Hazal Duran, “Seçim İttifakları”, **SETA Vakfı Analiz Dergisi**, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, Sayı 232, 2018, s.8

⁵⁶ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceliden-ak-parti-ile-ittifak-sorusuna-yanit-40702955> (Erişim Tarihi:26.05.2020)

⁵⁷ Miş ve Dural, **a.g.e.**, s.8

seçimlerinde siyasi partilerin ittifak yapmasına yasal zemin hazırlanmış, %10'un altında oy alan partilerin içerisinde buldukları ittifakın %10'dan daha fazla oy alması halinde bu partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmayacağı hüküm altına alınmıştır⁵⁸.

2.3. Milletvekili Seçim Kanunu'nda "İttifak" Konusunun İçeriği

2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 12. maddesi "seçim ittifakı" başlığı altında düzenlenmiştir. Söz konusu maddede seçim ittifakına ilişkin yasal düzenleme şu şekildedir⁵⁹:

Madde 12/A- (Ek: 13/3/2018-7102/15 md.)

Seçimlere katılma yeterliliği taşıyan siyasi partiler, ittifak yaparak seçime katılabilir. İttifak yapan siyasi partiler, kendi aday listelerini verir.

İttifak yaparak seçime katılma kararı alan siyasi partiler, seçimin başlangıç tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde, genel başkanların imzalarını ihtiva eden ittifak protokolünü Yüksek Seçim Kuruluna teslim eder. Aday listelerinin teslim edilmesi için belirlenen tarihten iki gün öncesine kadar, aynı usulle ittifak protokolünde değişiklik yapılabilir.

İttifak protokolünde; siyasi partilerce belirlenmesi halinde, ittifak unvanı ve kanunlara aykırı olmayan diğer hususlar yer alır.

Siyasi partiler, aday listelerinin teslim edilmesi için belirlenen tarihten üç gün öncesine kadar, Yüksek Seçim Kuruluna bildirimde bulunmak suretiyle ittifaktan vazgeçebilir. Bu durum, Yüksek Seçim Kurulunca aynı ittifak içerisindeki diğer siyasi partilere derhal bildirilir. Vazgeçme halinde, ittifak diğer partiler arasında devam eder. İttifaktan vazgeçmenin bildirilmesini takip eden gün saat 17.00'ye kadar, ittifak içerisindeki diğer siyasi partiler ittifak protokolünü değiştirebilir veya ittifaktan vazgeçebilir.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile seçim ittifakına ilişkin diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulunca belirlenir.

Aynı ittifak içinde yer alan partilerin oy pusulasında nasıl yer alacakları da adı geçen kanun tarafından açıklığa kavuşturulan konular arasındadır. Şöyle ki,

⁵⁸ 7102 sayılı kanunun 20. maddesi

⁵⁹ 7102 sayılı kanunun 20. maddesi

ittifak yapan siyasi partiler, kuraya ittifak olarak dâhil edilir ve oy pusulasında yan yana yer alır. Bu partilerin ittifak içerisindeki sıraları da kurayla belirlenir. İttifak yapan siyasi partilerin sütunlarının üzerinde; kısa kenarı iki santimetre, uzun kenarı bu partilerin sütunlarının genişliği ile sütunlarının aralığı toplamı kadar olan, dikdörtgen şeklinde ittifak unvanının yer alacağı ortak bir bölüm bulunur. İttifakın unvanı yoksa ittifak unvanı bölümüne yalnız “İTTİFAK” ibaresi yazılır. Unvanı olmayan ittifakın birden fazla olması halinde, bunlar başvuru sırasına göre numaralandırılır. İttifak unvanı bölümü ile aralarındaki boşluk dâhil ittifak yapan siyasi partilerin sütunlarının tamamı ittifak alanıdır⁶⁰.

Bir diğer önemli mesele ise ittifakı oluşturan partilerin almış oldukları oyların hesaplanmasıdır. 2839 sayılı kanunun 29. maddesinde ittifak yapan partilere ilişkin geçerli oyların hesaplanması şu şekilde düzenlenmiştir:

“...Ancak aynı ittifak içerisindeki siyasi partilerin her birinin geçerli oyu; ittifakı oluşturan siyasi partilerin o seçim çevresinde tek başına aldıkları oy sayısına, ittifakın ortak oylarından gelen payın ilave edilmesiyle elde edilir. İttifak yapan her bir partiye ortak oylardan gelen pay; ittifak yapan siyasi partilerin tek başına aldıkları oyun bu partilerin toplam oyuna bölünmesi ile elde edilen katsayının ittifakın ortak oyu ile çarpımı sonucu elde edilir.”

Bir başka husus %10'luk seçim barajının nasıl uygulanacağıdır. Herhangi bir seçim ittifakının içinde yer almayan siyasi partiler için %10'luk seçim barajı halen devam etmektedir. Ancak içerisinde bulunduğu ittifakın ülke genelinde kullanılan geçerli oyların %10'undan fazlasını alması kaydıyla %3 oy alan bir siyasi partinin de mecliste temsil edilme şansı bulunmaktadır⁶¹. Söz konusu düzenleme, küçük partilerin de büyük partilerle ittifak yapmak suretiyle milletvekili çıkarabilmelerine olanak sağlamıştır.

⁶⁰ 2839 sayılı kanunun 12. maddesi

⁶¹ 2839 sayılı kanunun 33. maddesine göre seçim ittifakı yapılması halinde, yüzde onluk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların toplamı esas alınır ve bu siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmaz.

2.4. Bir Seçim Çevresinde İttifak Yapan Siyasi Partilerin Elde Edecekleri Milletvekili Sayısının Hesaplanması

Öncelikle ittifak yapan siyasi partilerin milletvekili çıkarabilmeleri için söz konusu ittifakın toplam oyu, ülke genelinde kullanılan geçerli oyların %10'undan fazla olmalıdır. Bu şartı taşıyan ittifaklar, ülke barajlı d'Hondt sistemine göre milletvekili hesabına tabi tutulurlar. Şöyle ki; 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 34. maddesine göre seçime katılmış siyasi partilerin, ittifakların ve bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır. Siyasi partilerin ve ittifakların oy sayıları, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe.... ile o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşmıncaya kadar bölünür. Elde edilen paylar ile bağımsız adayların aldıkları oylar ayırım yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. Seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan siyasi partilere, ittifaklara ve bağımsız adalara sayıların büyüklük sırasına göre milletvekili tahsis olunur. Son kalan milletvekilliği için birbirine eşit sayılar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekmek suretiyle tahsis yapılır. Aynı maddenin beşinci fıkrasına göre seçime katılan siyasi partilerden veya ittifaklardan hiçbirisi %10 barajını aşmamış ise milletvekilleri d'Hondt sistemine göre paylaşılır.

İttifakın elde edeceği milletvekili sayısının hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin toplam oyu esas alınır. İttifakın elde ettiği toplam milletvekili sayısı, ittifak yapan siyasi partiler arasında her birinin aldığı geçerli oy sayısı esas alınarak yine d'Hondt sistemine göre paylaşılır⁶². Bu bağlamda mevcut seçim sistemi, basit bir örnekle açıklanacak olursa; 24 Haziran 2018 Milletvekili Seçimlerinde dört milletvekili çıkaran Çorum seçim çevresinde Cumhur İttifakını oluşturan partilerden AK Parti 186.915 oy, MHP 50.387 oy; Millet İttifakını oluşturan partilerden Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 72.945 oy, İYİ Parti 30.215 oy, Saadet Partisi 3.909 oy almışlardır⁶³. Bu sonuçlara göre Çorum'da Cumhur İttifakının toplam oyu

⁶² 2839 sayılı kanunun md. 34/son hükmü

⁶³ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Corum.pdf>

(Erişim Tarihi: 15.08.2019)

237.302 olurken; Millet İttifakının toplam oyu 107.069'dur. Her iki ittifak da %10 barajını geçtiğinden d'Hondt sistemine göre milletvekili paylaşımı yapılabilir:

Tablo 11-a: İttifakların d'Hondt Sistemine Göre Kazanacakları Milletvekili Sayısının Hesaplanması

İTTİFAKLAR	ALINAN OY	1	2	3	4
CUMHUR İTTİFAKI	237.302	237.302	118.651	79.101	59.326
MİLLET İTTİFAKI	107.069	107.069	53.535	35.690	26.767

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloda bölme işlemleri sonucunda en büyük 4 sayı sırasıyla 237.302, 118.651, 107.069 ve 79.101 olduğundan Cumhur İttifakı 3, Millet İttifakı 1 milletvekili kazanır. 3 milletvekilinin Cumhur İttifakındaki partilere dağılımı ise Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 11-b: Partilerin d'Hondt Sistemine Göre Kazandıkları Milletvekilliklerinin Paylaşılmasının Hesaplanması

PARTİLER	ALINAN OY	1	2	3
AK PARTİ	186.915	186.915	93.458	62.305
MHP	50.387	50.387	25.194	16.796

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki Tablo 11-b'de görüldüğü gibi AK Parti'nin almış olduğu geçerli oyun 3'e bölümü, MHP'nin almış olduğu oydan fazla olduğundan Cumhur İttifakının almış olduğu 3 milletvekilinin hepsi AK Parti'ye gitmiştir. Millet İttifakı bir milletvekili kazandığından ittifak içinde en fazla oyu alan CHP, bu milletvekilini almıştır. Sonuç olarak ülke barajlı d'Hondt sistemine ilave olarak uygulanan ittifak düzenlemesi sonucunda Çorum'da AK Parti 3, CHP 1 milletvekili kazanmıştır.

Sonuç olarak 97 yıllık Cumhuriyet tarihinde yapılan toplam 25 milletvekili seçiminde 9 farklı seçim sistemi kullanılmıştır. Seçim sistemi ve seçim kanunlarında yapılması planlanan değişiklikler, kamuoyunda tartışılan güncel meseleler arasındaki yerini korumaktadır.

Tablo 12: Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Parlamento Seçimleri ve Uygulanan Seçim Sistemleri

		Seçim Sistemi	Uygulandığı Seçimler
		İki Dereceli Çoğunluk Sistemi*	1927,1931,1935,1939, 1943
Tek Dereceli Sistem	Orantılı Temsil Sistemi	Liste Usulü Çoğunluk Sistemi	1946,1950, 1954, 1957
		Milli Bakiye Sistemi	1965
	d'Hondt Sistemi	Çevre Barajlı	1961
		Barajsız	1969, 1973, 1977
		Çifte Barajlı	1983
		Çifte Barajlı + Kontenjan	1987, 1991
		Ülke Barajlı	1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015/1-2
		Ülke Barajlı + İttifak	2018

Kaynak: Çağrı Çolak, "Seçim İttifakı Sisteminin 2018 Milletvekili Genel Seçimine Etkileri", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, Eskişehir, 2020, s.721

*1923 Seçimleri, Cumhuriyetin ilanından önce gerçekleştirildiği için tabloya dâhil edilmemiştir.

Not: Tablo 12, yazar tarafından güncellenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ DEVLETLERİN MİLLETVEKİLİ SEÇİM SİSTEMLERİ

Hükümet sistemleri ile seçim sistemleri arasında doğrudan bir ilişki kurmak çok mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla belli tip hükümet sistemlerinin kendilerine özgü seçim sistemleri bulunmamaktadır. Bu bağlamda demokratik devletler, kendi siyasal kültürleri kapsamında temsilde adaleti sağladıklarını düşündükleri seçim sistemlerini kullanmaktadırlar.

Çalışmanın bu bölümünde kuvvetler ayrılığı ilkesine göre oluşan başkanlık, yarı-başkanlık ve parlamenter hükümet sistemlerinin uygulandığı ülkelerdeki seçim sistemleri, örnek olarak ele alınmıştır. Başkanlık sisteminin en başarılı uygulandığı ülke olan Amerika, yarı-başkanlık sisteminin uygulandığı Fransa ve parlamenter sistemin uygulandığı Almanya bu kapsamda incelenmiştir.

3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Seçim Sistemi

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), başkanlık sisteminin başarıyla uygulandığı ülkelerin başında gelmektedir. Ayrıca 50 federe eyaletten oluşan federal bir yapıya sahip Amerika'da, seçimler çok sık aralıklarla yapılmakta; bir seçim biter bitmez diğerine hazırlanmak gerekmektedir⁶⁴. Amerika'nın sürekli bir seçim havasında olmasına, önseçim uygulaması da neden olmaktadır. Neredeyse ülkede seçime girebilmek için başka bir seçimi kazanmış olmak şarttır.

Çalışmanın bu bölümünde Amerikan Anayasasında seçimlere ilişkin hükümlere ve yasayla düzenlenmiş seçim sistemi ile ilgili hususlara değinilecektir.

3.1.1. Amerika'da Kongre Seçimlerine İlişkin Anayasal Hükümler

Amerika'da iki kanattan oluşan yasama organına Kongre denilmektedir. Kongre, Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşmaktadır. İstisnaları bulunsa da eşit

⁶⁴ Cem Eroğul, *Çağdaş Devlet Düzenleri*, 6. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2008, s.134

yetkilere sahip bu iki kanat arasında hiyerarşik bir astlık üstlük ilişkisi bulunmamaktadır⁶⁵.

17 Eylül 1787 tarihli Amerikan Anayasası, önsöz, 7 madde ve 27 anayasa değişikliğinden oluşmaktadır. İlk değişiklik 1789 yılında, son değişiklik ise 1992 yılında yapılmıştır. ABD'nin yasama organı olan Kongre üyelerine ve seçim sistemiyle ilgili olan anayasal düzenlemelere, yürürlükte olan hükümler doğrultusunda değinilecektir.

3.1.1.1. Temsilciler Meclisi ve Üyelerinin Seçimi

Bu anayasanın birinci maddesinde toplam on bölümde yasama organı düzenlenmiştir. Birinci maddenin birinci bölümünde yasama yetkisinin senato ve temsilciler meclisinden oluşan ABD Kongresine ait olduğu hüküm altına alınmıştır. İkinci bölümde temsilciler meclisinin her eyaletin halkı tarafından iki yılda bir seçilen üyelerden oluşacağı, kendi eyalet yasama organının “en kalabalık meclisi” için oy kullanma niteliklerine sahip birinin Temsilciler Meclisi üyeleri için de oy kullanabileceği belirtilmiştir.

Amerikan Anayasası'na göre 25 yaşını doldurmamayan, 7 yıldır Amerikan vatandaşı olmayan ve seçildiğinde aday olduğu eyalette ikamet etmeyen biri, temsilciler meclisine üye olamaz.

Amerikan Anayasası'na göre her on yılda bir nüfus sayımı yapılmak zorundadır. Temsilciler meclisi üyeleri, sayı olarak; yapılan nüfus sayımı doğrultusunda, eyaletlere nüfuslarınca paylaştırılır. Yine anayasaya göre temsilci sayısı her otuz bin kişiye bir temsilciden fazla olmayacak fakat her eyaletin en az bir temsilcisi bulunacaktır.

Herhangi bir eyaletin temsilinde boşalmalar olması halinde, eyaletin yürütme organı, bu boş yerlerin doldurulması için seçim yapılmasını emredecektir. Nitekim ölüm, istifa, ihraç gibi nedenlerle üyeliğin sona ermesi durumunda eyalet valisinin

⁶⁵ Ekrem Yaşar Akçay, “Amerika’da Siyasal Yapı Ve Karar Alma Mekanizması: Kongre, Başkan Ve Yardımcı Organlar”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, Sayı 2, Gümüşhane, 2010, s.27

ara seçimi yaptırmasıyla boşalan üyelikler doldurulmaktadır⁶⁶. Temsilciler Meclisi'nde bir üyenin üyeliğinin düşürülerek ihraç edilmesi için 2/3 oy çoğunluğu gerekmektedir⁶⁷.

Temsilciler Meclisi'nde sıkı bir parti disiplini bulunmamaktadır. Bu yüzden Temsilciler Meclisi üyeleri partiye ya da parti liderine bağlı olmak yerine seçmene bağlı olmayı tercih etmektedirler⁶⁸.

3.1.1.2. Senato ve Senatörlerin Seçimi

ABD Senatosu, her eyalette, o eyaletin halkı tarafından altı yıl için seçilen ikişer senatörden oluşacak ve her iki yılda bir senato üyelerinin üçte biri seçilecektir. Her senatörün bir oyu olacaktır. Anayasada, Temsilciler Meclisi için toplam üye sayısı hususunda net bir sayı bulunmasa da senatör sayısı yüz olarak sabitlenmiştir. Kendi eyalet yasama organının “en kalabalık meclisi” için oy kullanma niteliklerine sahip biri, senato seçimleri için de oy kullanabilecektir.

Amerikan Anayasası'na göre 30 yaşını doldurmamayan, 9 yıldır Amerikan vatandaşı olmayan ve seçildiğinde aday olduğu eyalette ikamet etmeyen biri senatör olamaz. Bir eyaletin Senato'daki temsilcilerinde bir boşalma olması halinde, söz konusu eyaletin yürütme makamı, bu boşlukları doldurmak üzere seçim emrini verecektir. Ancak, o eyalet halkı, yasanın öngördüğü şekilde yapılacak seçimle boşlukları dolduruncaya kadar eyalet yasama meclisi, eyalet yürütme makamına bu yerlere geçici atamalar yapma yetkisini verebilir.

3.1.1.3. Oy Verme Hakkı ve Seçmen Yaşı

1920 yılına kadar sadece erkeklerin oy verme hakkı varken; yapılan 19. Anayasa değişikliği ile oy kullanma hakkının cinsiyet nedeniyle reddedilemeyeceği veya kısıtlanamayacağı düzenlenmiş olup; kadınlara da böylelikle oy verme hakkı

⁶⁶ Bekir Parlak ve Cantürk Caner, **Karşılaştırmalı Siyasal ve Yönetmel Yapılar**, 1. Baskı, Alfa Aktüel Yayınevi, İstanbul, 2005, s.67

⁶⁷ Tayyar Arı, **Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika**, 2. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.38

⁶⁸ Akçay, **a.g.e.**,s.27

tanınmıştır. 1971 yılında yapılan 26. Anayasa değişikliği ile oy verme yaşı 21'den 18'e düşürülmüştür.

3.1.1.4. Kongre Seçimlerinin Yeri, Zamanı ve Usulü

ABD'de yasama organı olan Kongre üyelerinin seçim yöntemine ilişkin genel ilkeler anayasanın birinci maddesinin dördüncü bölümünde düzenlenmiştir. Anayasa'ya göre Senato ve Temsilciler Meclisi üyeleri için yapılacak seçimlerin zamanı, yeri ve ne şekilde olacağı, her eyalette o eyaletin yasama meclisi tarafından saptanacaktır. Ancak Kongre, bu alanlarda yasa ile düzenleme yapabilir.

Yukarıda bahsedilen anayasa hükmünden de anlaşılacağı üzere kongre üyelerinin seçiminde usul ve esasları belirleme konusunda eyalet yasama organlarına yetki verilmiştir.

3.1.2. Kongre'nin Oluşumuna Dair Yasal Hükümler ve Eyaletlerin Kongre Üyelerinin Seçimine İlişkin Sistemleri

Amerikan Anayasası'nda Kongre'nin bir kanadı olan Temsilciler Meclisi'nin kaç üyeden oluşacağı konusunda herhangi bir hüküm bulunmamakla beraber, üyelerin her on yılda bir yapılacak nüfus sayımı esas alınarak eyaletler arasında paylaştırılması öngörülmüştür. Amerika'nın nüfusu artarken Temsilciler Meclisi'nin üye sayısı da oransal olarak artmıştır. Temsilciler Meclisi'nin üye sayısındaki bu artış 1929 yılında The Permanent Apportionment Act'ın yürürlüğe girmesi ile son bulmuş ve adı geçen yasa ile Temsilciler Meclisi'nin üye sayısı 435 olarak dondurulmuştur. Bu yasal düzenlemeden sonra eyaletlerin nüfuslarındaki değişiklikler doğrultusunda; Kongre'ye gönderecekleri temsilcilerin sayısı eyaletler arasında yeniden dağıtılmaktadır⁶⁹.

Amerikan demokrasisinde ön seçim kültürü önemli bir yer tutmaktadır. İlk olarak 1905 yılında Wisconsin'de yapılan ön seçimler, 1970'ten sonra neredeyse tüm eyaletlerde uygulanmaya başlamıştır⁷⁰. Ön seçimler kapalı ya da açık olarak yapılabilir. Hangi ön seçim türünün uygulanacağına eyalet partileri kendi içlerinde

⁶⁹ https://www.visitthecapitol.gov/sites/default/files/documents/resources-and-activities/CVC_HS_ActivitySheets_CongApportionment.pdf (Erişim Tarihi:30.12.2019)

⁷⁰ Eroğul, a.g.e., s.134

karar vermektedirler. Açık bir ön seçime hangi partinin üyesi olduğuna veya parti üyeliği olup olmadığına bakılmaksızın tüm seçmenler katılabilirken; kapalı ön seçimde ise sadece o partinin o eyalette kayıtlı üyeleri oy kullanabilmektedir. Bazı eyaletlerde ön seçim yerine nadir de olsa adaylarını parti toplantısı yaparak belirleyen siyasi partiler bulunmaktadır⁷¹.

Başkanlık hükümet sistemin uygulandığı ABD’de yasama ve yürütme arasında keskin bir güçler ayrılığı bulunmaktadır. Devlet başkanının ve parti yöneticilerinin partisinden olan kongre üyeleri üzerinde etkili bir nüfuzları bulunmamaktadır. Bunun en başat nedeni, ön seçim uygulamasıdır. Parti genel başkanı ya da yöneticileri tarafından aday gösterilerek seçilmeyen ve ön seçimden geçerek Kongre’ye gelen üyeler, Senato ve Temsilciler Meclisi’nde kendi hür iradeleri ile hareket etmektedirler.

Amerikan Anayasası, Kongre’nin genel düzenleme yapma yetkisini saklı tutarak seçim sistemi ile ilgili konularda eyaletleri yetkilendirmiştir. Her eyalet Kongre’ye göndereceği senatörlerin ve Temsilciler Meclisi üyelerinin seçimi hususunda kendi seçim yöntemlerini belirlemiştir. Kongre seçimlerinde ABD’nin bütün eyaletlerinde ortak olan sistem, dar bölge sistemidir. Dar bölge seçim sisteminde Temsilciler Meclisi üyelerinin seçimi için Amerika her birinden yalnızca bir adayın seçileceği toplam 435 seçim bölgesine ayrılmıştır. Her eyalet Temsilciler Meclisi’ne göndereceği üye sayısı kadar seçim çevresine bölünmüştür. Örneğin; Temsilciler Meclisine 53 üye gönderen California⁷², 53 seçim bölgesine bölünmüştür. Alaska, Delaware, Montana, Kuzey Dakota, Güney Dakota, Vermont ve Wyoming eyaletleri, Temsilciler Meclisi’nde bir üye ile temsil edildiklerinden adı geçen eyaletlerin tamamı birer seçim bölgesidir. Senato seçimleri için ise her eyalet bir seçim bölgesi olmaktadır.

Elli eyaletten kırk yedisi Kongre seçimlerinde kazanını belirlemek için, bir seçim bölgesinde en çok oy alanın kazanmasını öngören tek turlu dar bölge-basit çoğunluk sistemini kullanmaktadır. Louisiana ve Georgia eyaletlerinde seçim

⁷¹ https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/2016/10/secimler_kitapcik_2016.pdf (Erişim Tarihi:15.01.2020)

⁷² California Eyaleti, ABD’de Temsilciler Meclisi’ne en fazla üye gönderen eyalettir.

bölgesinde kullanılan geçerli oyların yarısından en az bir fazlasını almayı şart koşan dar bölge salt çoğunluk sistemi uygulanmaktadır. Maine eyaletinde ise tercihli tek turlu dar bölge salt çoğunluk sistemine göre senatörler ve temsilciler meclisi üyeleri belirlenmektedir⁷³. Tercihli tek turlu salt çoğunluk sisteminde bir adayın kazanması için kullanılan geçerli oyların yarısından fazlasını alması gerekmektedir. Bu sistemde seçmenler seçilmesini istedikleri adayı birinci tercih olarak (1) numaralandırırlar. Ayrıca birinci tercihlerindeki adayın sonuncu olarak elenme ihtimalini göz önüne alarak ikinci tercihte (2) bulunurlar. Hangi aday birinci tercih oyları toplamıyla salt çoğunluğu elde ederse; o aday kazanmış olur. Eğer bu şekilde sayım sonucunda hiçbir aday, salt çoğunluğu sağlayamazsa sonuncu olan aday elenir ve bu elenen adayın oy pusulasındaki ikinci tercih oylarının hangi adaya verildiği hesaplanarak diğer adayların birinci tercih oylarına eklenir. Bu şekilde de salt çoğunluğu sağlayan aday olmazsa, aynı yöntemle kalanlar içinde en az birinci tercih oyu almış olan aday çıkarılarak aynı işlemler tekrarlanır⁷⁴.

Bu seçim sistemleri, ABD’de yapılan 6 Kasım 2018 tarihli Kongre seçimleri temel alınarak örneklendirilecek olunursa; Teksas eyaletinde diğer 46 eyalette olduğu gibi kongre seçimlerinde tek turlu dar bölge çoğunluk sistemi uygulanmaktadır. Daha önce yapılan açıklamalardan da hatırlanacağı üzere; bu eyaletlerde seçilebilmek için kullanılan oyların salt çoğunluğunu değil basit çoğunluğunu almak yani; rakiplerin aldığından daha fazla oy almak yeterlidir. Teksas eyaletinde toplam 36 seçim bölgesi bulunmaktadır. 6 Kasım seçimlerinde 23. seçim bölgesinde 3 aday yarışmıştır. Cumhuriyetçi Parti adayı Will Hurd 103.285 oyla kullanılan geçerli oyların 49.2% sini, Demokrat Parti adayı Gina Ortiz Jones 102.359 oyla kullanılan geçerli oyların 48.7% sini ve Liberteryen Parti adayı Ruben Corvalan 4.425 oyla kullanılan geçerli oyların 2.1% ini almışlardır⁷⁵. Bu sonuçlara göre kullanılan oyların yarısından az oy almasına rağmen en fazla oyu alan Will Hurd seçimi kazanmış ve Temsilciler Meclisi’ne üye olmuştur.

⁷³ https://ballotpedia.org/Electoral_system (Erişim Tarihi:30.12.2019)

⁷⁴ Bakır, Küçüköğlü ve Pehlivan, **a.g.e.**, s.30

⁷⁵ <https://www.washingtonpost.com/election-results/texas/> (Erişim Tarihi:03.01.2020)

ABD’de dar bölge salt çoğunluk sistemini uygulayan iki eyaletten biri olan Louisiana’da 6 seçim bölgesi bulunmaktadır. Bu eyaletin 3. seçim bölgesinde Temsilciler Meclisi’ne üye olabilmek için toplam 7 aday yarışmıştır. Bu adaylar içerisinde Cumhuriyetçi Parti’nin adayı Clay Higgins 136.876 oyla kullanılan geçerli oyların 55.7%’sini alarak seçimi kazanmıştır⁷⁶. Eğer ki; bu 7 aday içinden hiçbir aday kullanılan geçerli oyların yarısından en az bir fazlasını alamamış olsaydı, ilk turda en fazla oyu alan iki aday 8 Aralık 2018 tarihinde ikinci tur seçiminde karşı karşıya gelecekti.

Louisiana eyaletinin seçim sistemiyle ilgili olarak şu hususu belirtmek gerekmektedir: Bu eyalette siyasi partiler adaylarını belirlemek için ön seçim ya da parti toplantıları düzenlememektedirler. Yani aynı partiden birden fazla aday Kongre’ye üye olabilmek için yarışabilmektedir. Son seçimde yine 3. seçim bölgesinde Demokrat Parti’den 4, Cumhuriyetçi Parti’den 2 aday Temsilciler Meclisi’ne üye olabilmek için yarışmıştır⁷⁷. Söz konusu durum Amerikan Anayasası’nın seçim sistemini belirleme hususunda eyaletlere tanımış olduğu yetkinin bir örneğini de oluşturmaktadır.

Maine eyaleti uyguladığı tercihli tek turlu çoğunluk sistemine göre Temsilciler Meclisi’ne 6 Kasım seçimlerinde 2 üye göndermiştir. Bu eyaletin 2. Seçim bölgesinde yarışa 2’si bağımsız, biri Cumhuriyetçi Parti’den diğeri de Demokrat Parti’den toplam 4 aday katılmıştır. Maine eyaletinde 2. Seçim Bölgesinde 6 Kasım 2018 tarihinde yapılan Temsilciler Meclisi üye seçimine ilişkin sonuçlar 13 nolu tabloda gösterilmiştir.

⁷⁶ <https://www.washingtonpost.com/election-results/louisiana/> (Erişim Tarihi:03.01.2020)

⁷⁷ <https://www.washingtonpost.com/election-results/louisiana/> (Erişim Tarihi:03.01.2020)

Tablo 13: Maine Eyaletinde 2. Seçim Bölgesinde 6 Kasım 2018 Tarihli Kongre Seçim Sonuçları

ADAY	PARTİSİ	ALDIĞI BİRİNCİ TERCİHLİ OY TOPLAMI	YÜZDESİ
Bruce Poliquin	Cumhuriyetçi Parti	134.184	46,33%
Jared Golden	Demokrat Parti	132.013	45,58%
Tiffany Bond	Bağımsız	16.552	5,71%
William Hoar	Bağımsız	6.875	2,37%

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuş olup, adı geçen eyaletin temsilciler meclisi üye seçimine ilişkin sonuç bilgileri <https://www.maine.gov/sos/cec/elec/results/results18.html#Nov6> (Erişim Tarihi:04.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

Tablo 13'ten anlaşılacağı üzere Maine eyaletinde 2. seçim bölgesinde kullanılan geçerli oyların toplamı 289.624'tür. Bir adayın kazanmak için alması gereken oy, en az 144.813'tür. Hiçbir aday bu oy sayısına ulaşamadığından en az oy alan William Hoar ve Tiffany Bond'un birinci tercihli oy aldığı oy pusulalarındaki ikinci tercihler değerlendirmeye alınır. (William Hoar, 2,37% oy aldığı için ve bu adayın birinci tercihli olduğu oy pusulalarındaki ikinci tercihli tüm oylar en fazla oy alan Bruce Poliquin'e gitse bile kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğuna ulaşamayacağından, Tiffany Bond da yarışta elenmiş, onun da birinci tercihli olduğu oy pusulalarındaki ikinci tercihli oylar hesaplamaya dâhil edilmiştir.) İkinci tercihli oylar hesaplamaya alındığında; 98 oy pusulasında ikinci tercihlerde birden fazla adaya oy verildiğinden, 7820 oy pusulasında ikinci tercihlerde hiçbir adaya oy verilmediğinden, 335 oy pusulasında ise yarıştan elenen William Hoar'a ve Tiffany Bond'a oy çıktığından; ikinci tercihlerde toplam 8.253 oy geçersiz sayılmış ve kazananın belirlenmesinde kullanılan toplam geçerli oy sayısı 281.371'e düştüğü Tablo 14'ün incelenmesinden anlaşılmıştır. William Hoar'ın ve Tiffany Bond'un birinci tercihli oy aldığı pusulalardan Jared Golden'a 10.427, Bruce Poliquin'e 4.747 ikinci tercihli oy çıkmıştır. Böylece 142.440 oya ulaşan Jared Golden, birinci tercihli oy sayısı bakımından geride olmasına rağmen ikinci tercihli oyların hesaplamaya dâhil edilmesiyle Temsilciler Meclisi üye yarışında ipi göğüsleyerek kazanan taraf olmuştur.

Tablo 14: Maine Eyaletinde Uygulanan Tercihli Tek Turlu Çoğunluk Sistemi

Maine Eyaleti 2. Seçim Bölgesi Temsilciler Meclisi Üye Seçim Sonucu	1. Tercihli Oy Sayım Sonucu			2. Tercihli Oyların Dağıtılmasından Sonra Ortaya Çıkan Son Durum		
	Adaylar	Alınan 1. Tercihli Oy Sayısı	Yüzdellik	2. Tercih Oyu Transfer Sayısı	Alınan Toplam Tercihli Oy	Yüzdellik
Tiffany Bond	16.552	5,71%	-16.552	0	0,00%	0
Jared Golden	132.013	45,58%	10.427	142.440	50,62%	0
William Hoar	6.875	2,37%	-6.875	0	0,00%	0
Bruce Poliquin	134.184	46,33%	4.747	138.931	49,38%	0
İkinci Tercihli Oyların Sayımı Sonucunda Geçersiz Sayılan Oylar				2. Tercihli Oyların Dağıtılmasından Sonra		
Birden Fazla Adaya Oy Verme Sebebiyle			98	Kullanılan Geçerli Oy Sayısı	281.371	
Hiçbir Adaya Oy Vermeme Sebebiyle			7.820			
Yarıştan Elenen Adaylara Çıkan Oylar			335	Kazanmak için alınması gereken asgari oy sayısı	140.686	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuş olup, adı geçen eyaletin temsilciler meclisi üye seçimine ilişkin sonuç bilgileri <https://www.maine.gov/sos/cec/elec/results/results18.html#Nov6> (Erişim Tarihi:04.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

ABD’de Eylül 2019 tarihi itibariyle eyalet düzeyinde toplam 224 siyasi parti bulunmaktadır⁷⁸. Elli eyaletin tamamında örgütlenen Demokrat Parti’nin ve Cumhuriyetçi Parti’nin Amerika’nın siyasi hayatında önemli yerleri bulunmaktadır. Şöyle ki; ABD’deki iki partili siyasi yapı bu iki partinin temeli üzerinde yükselmiştir. Bugüne kadar seçilen 45 Amerika Devlet Başkanı ya Demokrat Parti’den ya da Cumhuriyetçi Parti’den olmuştur.

Amerika’da bu kadar çok sayıda siyasi parti varken; neden sadece iki büyük parti dışında Kongre’de görev yapan diğer parti mensuplarının sayısı son derece düşüktür? Hâlihazırda 116. yasama döneminde Temsilciler Meclisi’nde Demokrat Parti’nin 233, Cumhuriyetçi Parti’nin 197 üyesi bulunmaktadır. Geriye kalan 5

⁷⁸ https://ballotpedia.org/List_of_political_parties_in_the_United_States (Erişim Tarihi:05.01.2020)

sandalyeden 4'ü boş, 1'i ise bağımsız üyeye aittir⁷⁹. Bu durumun tek bir nedeni vardır: O da ABD'nin neredeyse ülkenin tamamında uygulanan, en çok oy alanın kazandığı tek turlu dar bölge çoğunluk seçim sistemidir.

Senato seçimlerinde ise daha önce belirtildiği gibi eyaletin tamamı seçim bölgesidir. Eyaletler, Temsilciler Meclisi üye seçiminde kullandıkları seçim sistemini senato seçimlerinde de kullanmaktadırlar. Var olan iki partili siyasi yapıdan dolayı çoğu eyalette biri Demokrat Parti'den diğeri de Cumhuriyetçi Parti'den olmak üzere iki aday yarışmaktadır. Bu şekilde iki adayın katıldığı senato seçimlerinde en fazla oyu alan zaten otomatik olarak oyların yarısından fazlasını da almış olmaktadır. Üç ve daha fazla adayın yarışması halinde kırk yedi eyalette en fazla oyu alan; Louisiana, Georgia ve Maine⁸⁰ eyaletlerinde ise kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday kazanmış olmaktadır.

Eyaletler, her Senato seçiminde yalnızca bir senatör seçmektedirler. Hiçbir eyalet aynı seçimde iki senatörünü birden seçemez. Bunun sebebi hem dar bölge seçim sisteminin uygulanması hem de her iki yılda bir senatonun üçte birinin yenilenmesidir. Herhangi bir eyalette iki yıl arayla birer senatör seçildiğinde; o eyalette iki yıl sonra seçim yapılmayacağından son seçilen iki senatör birlikte dört yıl görev yapacaktır. Örneğin, Florida eyaletinde 2016 yılında Marco Rubio, 2018 yılında ise Rick Scott senatör olarak seçilmişlerdir⁸¹. Adı geçen her iki senatörün de görev süresi altı yıl olduğundan Florida eyaletinde 2020 yılında Senato seçimi yapılmayacak ve bu iki senatör 2022 yılına kadar toplamda dört yıl beraber Senato'da görev yapacaktır.

6 Kasım 2018 tarihinde yapılan Kongre seçimleri sonucunda; Senato'daki toplam 100 sandalyeden 45'i Demokrat Partili, 53'ü Cumhuriyetçi Partili, 2'si de bağımsız üyelere aittir⁸².

⁷⁹ <https://pressgallery.house.gov/member-data/party-breakdown> (Erişim Tarihi:05.01.2020)

⁸⁰ Maine eyaletinde senato seçimlerinde de tercihli tek turlu çoğunluk sistemi uygulanmaktadır.

⁸¹ https://www.govtrack.us/congress/members/current#current_role_type=1¤t_role_title=Senator¤t_role_state=FL (Erişim Tarihi:05.01.2020)

⁸² https://ballotpedia.org/United_States_Senate (Erişim Tarihi:05.01.2020)

3.2. Fransa’da Seçim Sistemi

Fransa, yarı başkanlık hükümet sistemini başarıyla uygulayan ülkeler arasında bulunmaktadır. Bu hükümet sisteminde hem parlamenter sistemden hem de başkanlık sisteminden bazı özellikler bir arada bulunmaktadır. Şöyle ki; Fransa’da başbakan tıpkı parlamenter sistemde olduğu gibi doğrudan ve genel oyla seçilmiş parlamentoya karşı sorumluluğu olup, kabinenin başı sıfatını haizdir. Bunun yanı sıra cumhurbaşkanı da başkanlık sisteminde olduğu gibi halk tarafından doğrudan ve genel oyla seçilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Fransız Anayasası’ndaki seçimlere dair hükümlere ve yasayla düzenlenmiş milletvekili seçim sistemine ilişkin hususlara değinilecektir.

3.2.1. Fransa’da Seçimlere İlişkin Anayasal Hükümler

Bugün Fransa’da yürürlükte olan anayasa, De Gaulle Hükümeti tarafından hazırlanan, 28 Eylül 1958 tarihinde halkoylamasından %79 kabul oyu almış olan 4 Ekim 1958 tarihli Fransız Anayasası’dır⁸³. Başlangıç metni de olan bu anayasa 16 bölümden oluşmakta ve toplamda 89 maddeden ibarettir. 1958 Anayasası’nın ekinde 10 maddeden oluşan bir Çevre Şartı bulunmaktadır.

3.2.1.1. Egemenlik

Fransız egemenliğine ilişkin hükümler, Anayasa’nın birinci bölümünde yer almaktadır. 1958 Anayasası’nın 3. maddesinde ulusal egemenliğin halka ait olduğu, halkın egemenliğini temsilcileri aracılığıyla ve halkoylaması yoluyla kullanacağı hüküm altına alınmıştır.

3. maddenin 3. fıkrasında seçimlerin Anayasa’da öngörülen koşullar dâhilinde tek dereceli veya iki dereceli olabileceği; oyun ise daima genel, eşit ve gizli olduğu düzenlenmiştir. Aynı maddenin son fıkrasında ise yasanın belirlediği koşullar

⁸³ Fatih Çelebi, “Fransa Millet Meclisi Üzerine”, **Yasama Dergisi**, Sayı.21, Ankara, 2012, s.54

çerçevesinde reşit olan, medeni ve siyasal haklarını kullanabilen kadın-erkek her Fransız vatandaşı seçmen olarak tanımlanmıştır⁸⁴.

3.2.1.2. Parlamento

4 Ekim 1958 tarihli Fransız Anayasası'nın 24. maddesi gereği Fransız Parlamentosu iki kanatlıdır. Fransız Parlamentosu, Millet Meclisi ve Senato'dan oluşur.

Üyeleri tek dereceli seçimle belirlenen Millet Meclisi, azami 577 üyeden oluşur⁸⁵. Buna karşılık olarak Senato'nun üyeleri iki dereceli seçimle belirlenmektedir ve azami üye sayısı 348'dir. Anayasa'nın 24. maddesine göre Senato, ülkedeki yerel yönetimlerin temsilini sağlar. Ayrıca Fransa dışında yaşayan Fransız vatandaşlarının da Millet Meclisi'nde ve Senato'da temsil edileceği Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır.

Anayasanın 25. maddesinde ise Millet Meclisi ve Senato'nun görev süresinin, üyelerinin sayısının, ödeneklerinin, seçilme şartlarının, seçilmeye engel durumların tespitinin bir organik yasa ile belirleneceği düzenlenmiştir. Bunlara ilave olarak milletvekillerinin ve senatörlerin yapamayacakları görevler ile üyeliklerde boşalma olması halinde meclis yenilenene kadar kimlerin vekâlet edebileceğine dair hususların da organik yasa tarafından saptanacağı belirtilmiştir⁸⁶.

3.2.2. Parlamantonun Oluşumuna Dair Yasal Hükümler ve Millet Meclisi Üyelerinin Seçimine İlişkin Seçim Sistemi

Fransız Parlamentosu her ne kadar iki kanatlı olsa da; Millet Meclisi ve Senato'nun eşitliğinden söz etmek olanaklı değildir. Anayasa, doğrudan seçilen meclis olan Millet Meclisi'ni öne çıkarmıştır. Örneğin, yasama sürecinde iki meclis arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkması durumunda başbakan, Millet Meclisi'nin son sözü söylemesini isteyebilmektedir. Hükümeti düşürecek olan meclis, yine Millet

⁸⁴ <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/07-FRANSA%20169-208.pdf> (Erişim Tarihi:19.01.2020)

⁸⁵ 4 Ekim 1958 tarihli Fransa Anayasası madde 24

⁸⁶ 4 Ekim 1958 tarihli Fransa Anayasası madde 25

Meclisi'dir. Bütçe kanununun ilk okumasının Millet Meclisi'nde yapılması zorunludur⁸⁷.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda bu çalışmada yerel yönetimleri temsil eden Senato üyelerinin seçimine ve seçim sistemine değil; Fransız halkının iradesini temsil eden Millet Meclisi üyelerinin seçimine ve seçim sistemine ilişkin hususlara değinilecektir.

Bugün yürürlükte olan Fransız Seçim Kanunu, 31 Aralık 1975 tarihli ve 75-1330 sayılı kanundur. Bu kanunda milletvekillerinin, senatörlerin, genel meclisin ve belediye meclisinin seçimine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir. Fransa'da milletvekilli seçimlerine ilişkin seçim sistemi de bu çalışmada söz konusu kanun üzerinden anlatılacaktır.

Fransız Seçim Kanunu'nun L. 1. maddesinde oy kullanma hakkının doğrudan ve evrensel nitelikte olduğu hüküm altına alınmıştır. L.2. maddesine göre seçme yaşı 18'dir. Fransa'da milletvekili seçilme yaşı da 18'dir.

Millet Meclisi'nin oluşumuna ilişkin düzenlemeler, LO119-122 maddeleri arasında yer almaktadır. Bu düzenlemelere göre Millet Meclisi, seçim bölgelerinden beş yıl için (cumhurbaşkanınca fesih durumu hariç) seçilen 577 milletvekilinden oluşmaktadır⁸⁸. Seçim Kanunu'nun LO121. maddesine göre Millet Meclisi'nin yetkileri, seçimden sonraki beşinci yılın Haziran ayının üçüncü Salı günü sona ermektedir. Aynı zamanda seçim yasası, milletvekili seçimlerinin Millet Meclisi'nin yetkilerinin sona ermesinden itibaren 60 gün içinde yapılacağını düzenlemiştir.

Fransa'da Millet Meclisi'nde görev yapacak milletvekillerinin nasıl bir seçim sistemi kullanılarak seçileceği ise Fransız Seçim Kanunu'nun L123-126 maddelerinde açıklanmıştır. Bu maddeler incelendiğinde; Fransa'da Millet Meclisi'ne seçilecek milletvekillerinin seçiminde iki turlu, dar bölge, tek listeli

⁸⁷ Çelebi, a.g.m., s.54-55

⁸⁸ Fransa'da 2019 yılında Eylül ayının ilk haftası yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında bazı kurumsal reformlar onaylandı. Reformlar içerisinde Fransa Ulusal Meclisi'ndeki milletvekili sayısının düşürülmesi ve seçim sistemi ile yargı bağımsızlığı, çevre koruması ve referandumlar yoluyla halkın irade beyanının kolaylaştırılması yer alıyor. Yeni reform tasarısıyla senatör sayısının 348'den 261'e, 577 olan milletvekili sayısının dörtte bir oranında düşürülerek 433'e indirilmesi hedefleniyor.

çoğunluk sistemi kullanıldığı anlaşılmaktadır. III. Cumhuriyet Rejimi'nde uygulanan, Temmuz 1985 seçimi hariç V. Cumhuriyet Rejimi'nde Fransa'da kullanılmakta olan bu sistemde⁸⁹, seçim kanununun L126. maddesine göre ilk turda seçilebilmek için hem kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu hem de kayıtlı seçmenlerin en az dörtte birinin oyunu almak gerekmektedir. Bu iki şartı birden taşıyan sonuca ulaşamadığı takdirde bir hafta sonra ikinci tur yapılır⁹⁰. İkinci turda yarışabilmek için ilk turda alınan oyun o seçim bölgesinde toplam kayıtlı seçmenlerin en az % 12,5'inin oyunu almış olmak gerekmektedir⁹¹. İkinci turda nispi çoğunluk sistemi uygulanır. En fazla oyu alan aday, milletvekili seçilmiş olur. İkinci turda eşitlik olması durumunda en yaşlı aday kazanmış sayılır.

Fransa'da milletvekili seçim sistemini en son 11-18 Haziran 2017 tarihlerinde yapılan parlamento seçimleri verileriyle örneklendirmeden önce, Fransa'da 577 adet seçim bölgesinin olduğunu belirtmek gerekir⁹². Her seçim bölgesinden yalnızca bir milletvekili seçildiğinden toplam milletvekili sayısı da seçim bölgesi sayısına eşittir. Fransa'nın başkenti Paris, toplam 18 seçim bölgesinden oluşmaktadır. 11 Haziran 2017 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde; Paris'te 1. Seçim Bölgesi'ndeki birinci tur sonuçları Tablo 15'te olduğu gibidir. Söz konusu seçim bölgesinde toplam kayıtlı seçmen sayısı 80.780 olup, birinci turda kullanılan toplam geçerli oyların sayısı ise 47.314'tür⁹³. Cumhuriyet Yürüyüşü Hareketi'nin (REM) adayı Sylvain MAILLARD, 24.037 oy ile hem kullanılan toplam geçerli oyların mutlak çoğunluğunu hem de o seçim bölgesinde kayıtlı seçmen sayısının %25'inden fazlasını aldığı için birinci turda milletvekili seçilmiştir.

⁸⁹ Ender Ethem ATAY, "Fransa'daki Seçim Modelleri", **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Ankara, 1999, s.30

⁹⁰ Çelebi, **a.g.m.**, s.57

⁹¹ Ancak ilk turda en az iki aday bu orana ulaşamamışsa bu kural uygulanmaz. Bu durumda ilk turda en çok oy almış iki aday, ikinci turda yarışır. İkinci turda ise en fazla oyu almış olan aday milletvekili olarak seçilmiş olur.

⁹² Fransa'daki seçim bölgelerine

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=9182DE80D85A501ED73E175EC5587F0D.tplgfr36s_1?idSectionTA=LEGISCTA000006115471&cidTexte=LEGITEXT000006070239&dateTexte=20200122 internet adresinden ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:21.01.2020)

⁹³ [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07501.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07501.html) (Erişim Tarihi:21.01.2020)

**Tablo 15:11.06.2017 Tarihli Paris’te 1. Seçim Bölgesi
Parlamento Seçim Sonuçları**

ADAYLAR	PARTİSİ	ALDIĞI OY SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISINA KARŞILIK GELEN %	KULLANILAN GEÇERLİ OY SAYISINA KARŞILIK GELEN %
M. Sylvain MAILLARD	REM	24 037	29,76	50,8
M. Jean-François LEGARET	LR	8 402	10,4	17,76
Mme Pauline VÉRON	SOC	3 705	4,59	7,83
M. Patrick COMOY	FI	2 840	3,52	6
Mme Victoria BARIGANT	ECO	2 481	3,07	5,24
M. Vincent BALADI	DVD	1 578	1,95	3,34
Mme Guylaine COEFFIER	FN	1 029	1,27	2,17
Mme Ida DE CHAVAGNAC	DVD	551	0,68	1,16
M. Micha MAZAHARI	DIV	413	0,51	0,87
Mme Sylvie BAYLE	COM	388	0,48	0,82
Mme Nathalie GORDTS	DIV	327	0,4	0,69
M. Louis DE GENOUILLAC	DVD	265	0,33	0,56
M. Ronan LE ROY	DIV	250	0,31	0,53
M. Christophe TAVERNIER	DLF	221	0,27	0,47
Mme Béragère QUINTERNET	DIV	185	0,23	0,39
M. Marc VALLAUD	ECO	180	0,22	0,38
Mme Mathilde DE BAYSER	DIV	160	0,2	0,34
M. Jacques DOR	DIV	111	0,14	0,23
Mme Laurence BOULINIER	EXG	102	0,13	0,22
M. Louis-Max DE NAZELLE	DVD	47	0,06	0,1
M. Pascal MUNIER	ECO	39	0,05	0,08
M. Éric LEVAVASSEUR	DVD	3	0	0,01

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuş olup, adı geçen seçim bölgesinin Fransız Millet Meclisi üye seçimine ilişkin sonuç bilgileri [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07501.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07501.html) (Erişim Tarihi:04.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

Tablo 16’te ise yine Paris’te 4. Seçim Bölgesi’ndeki birinci tur parlamento seçim sonuçları yer almaktadır. Bu seçim bölgesinde kayıtlı seçmen sayısı 69.762 olup, birinci turda kullanılan geçerli oylar toplamı ise 38.532’dir⁹⁴. İlk turda adayların hiçbiri kullanılan geçerli oyların mutlak çoğunluğu olan 19.267 sayısına ulaşamadığından seçim ikinci tura kalmıştır. Bir hafta sonra yapılan seçimin ikinci turuna ilk turda kayıtlı seçmenlerin en az %12,5’inin oyunu alan iki aday katılmıştır. İkinci turda diğer adaydan daha fazla oy alan Cumhuriyetçilerin (LR) adayı Brigitte KUSTER, milletvekili olarak parlamentoya seçilmiştir.

⁹⁴ [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07504.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07504.html) (Erişim Tarihi:21.01.2020)

**Tablo 16:11.06.2017 Tarihli Paris'te 4. Seçim Bölgesi
Birinci Tur Parlamento Seçim Sonuçları**

ADAYLAR	PARTİSİ	ALDIĞI OY SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISINA KARŞILIK GELEN %	KULLANILAN GEÇERLİ OY SAYISINA KARŞILIK GELEN %
Mme Ilana CICUREL	REM	17 726	25,41	46
Mme Brigitte KUSTER	LR	14 032	20,11	36,42
Mme Mélanie MONIER	FI	1 402	2,01	3,64
Mme Ève FROGER	FN	1 108	1,59	2,88
M. Fabrice DASSIE	SOC	950	1,36	2,47
Mme Hanna CLAIRIÈRE	ECO	912	1,31	2,37
Mme Claudine CARDOT	DVD	612	0,88	1,59
M. Jean-Marc FAYOLLE	DVD	533	0,76	1,38
M. Jérôme HIRIGOYEN	DIV	301	0,43	0,78
Mme Nadejda SILANINA	DLF	295	0,42	0,77
Mme Fabienne DOS SANTOS	COM	148	0,21	0,38
M. Arnaud VOJINOVIC	DIV	129	0,18	0,33
Mme Alice DE SOULTRAIT	DIV	105	0,15	0,27
M. Michel SIMONNOT	EXD	105	0,15	0,27
M. Michel RAMEL	DVD	64	0,09	0,17
M. Florent BARBÈ	DIV	48	0,07	0,12
M. Pierre LÉVENARD	EXG	47	0,07	0,12
M. Jean-Charles BAUDOIN	ECO	15	0,02	0,04

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuş olup, adı geçen seçim bölgesinin Fransız Millet Meclisi üye seçimine ilişkin sonuç bilgileri [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07504.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07504.html) (Erişim Tarihi:04.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

**Tablo 17:18.06.2017 Tarihli Paris'te 4. Seçim Bölgesi
İkinci Tur Parlamento Seçim Sonuçları**

ADAYLAR	PARTİSİ	ALDIĞI OY SAYISI	KAYITLI SEÇMEN SAYISINA KARŞILIK GELEN %	KULLANILAN GEÇERLİ OY SAYISINA KARŞILIK GELEN %
Mme Brigitte KUSTER	LR	17 024	24,41	51,51
Mme Ilana CICUREL	REM	16 024	22,97	48,49

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuş olup, adı geçen seçim bölgesinin Fransız Millet Meclisi üye seçimine ilişkin sonuç bilgileri [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07504.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07504.html) (Erişim Tarihi:04.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

Hem Tablo 15'ten hem de Tablo 16'dan anlaşılacağı üzere Fransa'da bir seçim bölgesinde bir partiden birden fazla aday olabilir. Bu uygulama ile Fransız

seçmenine aynı partiden sadece bir aday dayatılmasının önüne geçilmiştir. Seçmen desteklediği partinin kendisini temsil edebileceğini düşündüğü adayına serbestçe oy verebilmektedir.

2020 yılı itibariyle Fransa'da 15. Yasama Dönemi devam etmektedir. ABD'ye benzer şekilde Fransa'da da seçim barajı bulunmamaktadır. Bugün Fransa Millet Meclisi'nde toplam 16 ayrı siyasi hareketten milletvekilleri bulunmaktadır. 15. Yasama Dönemi'nde, 308 milletvekili ile Cumhuriyet Yürüyüşü Hareketi (REM) parlamentoda en fazla milletvekiline sahiptir. Fransa Millet Meclisi'nde Cumhuriyetçilerin (LR) 112, Demokrat Hareket'in (MDM) 42 ve Sosyalist Parti'nin (PS) 30 milletvekili bulunmaktadır. Çevreciler (EELV), Aşırı Sağcılar ve Debout la France gibi siyasi hareketler ise mecliste birer milletvekili ile temsil edilmektedirler⁹⁵.

Seçim sistemi ile doğrudan olmasa da dolaylı olarak ilgili bulunan "yedek milletvekilliği" uygulaması, Fransa'da icra edilmektedir. Avrupa Birliği'ne üye 19 ülkede⁹⁶ var olan yedek milletvekilliği uygulaması ile ara seçime gidilmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Fransa'da Millet Meclisi üyeliği için yapılan seçimlerde, seçim kanunundaki LO 176, 177 ve 178. maddelerdeki düzenlemeler nedeniyle her milletvekili, yedeği ile birlikte seçilmektedir. Seçimin iptali dışında herhangi bir nedenle meclis üyeliğinde boşalma olması durumunda kalan süreyi yedek milletvekili tamamlamaktadır. Ancak yedek milletvekilinin doldurduğu sandalye de boşalırsa, üç ay içinde ara seçim yapılır⁹⁷. Bu şekilde ara seçime gidilebilmesi için genel seçimlere en az on iki aylık bir zamanın kalması gerekmektedir⁹⁸.

⁹⁵ [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017//FE.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/elecresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017//FE.html) (Erişim Tarihi:21.01.2020)

⁹⁶ Adalet Bakanlığı tarafından yapılan araştırmada, Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, İsveç, Letonya, Lihtenştayn, Makedonya, Norveç, Portekiz, Sırbistan, Slovenya, Yunanistan'da "yedek milletvekilliği" sistemi bulunduğu belirtilmiştir. <http://www.milliyet.com.tr/gundem/yedek-milletvekilligi-19-ab-ulkesinde-uygulaniyor-2366599> (Erişim Tarihi: 25.01.2020)

⁹⁷ Çelebi, **a.g.m.**, s.57

⁹⁸ Fransız Seçim Kanunu'nun LO 178. maddesinin 2. fıkrası

3.3. Almanya’da Seçim Sistemi

Hükümet şekli olarak parlamenter sistemle yönetilen Almanya’da şu an yürürlükte bulunan 1949 tarihli Federal Alman Anayasası’nın devletin ana ilkelerini düzenleyen 20. maddesinde “Almanya Federal Cumhuriyeti’nin demokratik ve sosyal bir federal devlet olduğu” hükmü yer almaktadır⁹⁹. Şüphesiz ki; nitelikleri arasında “demokratik”lik olan devletlerde bunun bir gereği olarak belli periyodik aralıklarla yapılan “seçimler,” millet iradesinin parlamentolara yansımaları açısından önemli rol oynamaktadırlar.

Çalışmanın bu bölümünde Almanya’daki federal parlamento seçimlerine ilişkin seçim sistemi, en üst Alman normu olan “temel yasa”ya yani Alman Anayasası’na ve seçim konusunun ayrıntılı şekilde düzenlendiği Federal Seçim Kanunu hükümlerine yer verilerek işlenecektir.

3.3.1. Seçimlere İlişkin Anayasal Hükümler

Almanya’da seçimlere ilişkin anayasal hükümler, temel yasanın 38, 39 ve 41. maddelerinde yer almıştır. Federal parlamento seçimleri, Federal Alman Anayasası’nın 38. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddenin birinci fıkrasına göre; *“Alman Federal Meclisinin milletvekilleri genel, doğrudan, serbest, eşit ve gizli oyla seçilirler. Onlar bütün halkın temsilcisi olup, kendilerine verilen temsil yetkisi ve talimatlarla bağlı olmayıp yalnız vicdanlarına karşı sorumludurlar.”*

Federal Alman Anayasası’nın 38. maddesinin ikinci fıkrasına göre; *“18 yaşını bitiren seçme, reşitlik yaşını bitiren seçilme hakkına sahiptir.”* Üçüncü ve son fıkrada ise *“Konunun ayrıntıları federal yasayla düzenlenir.”* hükmü yer almıştır.

Federal parlamento seçimlerine ilişkin olarak diğer bir anayasal hüküm 39. maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; Federal Meclis kural olarak dört yıl için seçilir. Görev süresi yeni Federal Meclis’in toplanmasıyla sona erer. Yeni seçim, seçim döneminin başlangıcından en erken 46 ay içinde, en geç de 48 ay sonra yapılır. Ancak Federal Meclis’in feshi durumunda, seçimler 60 gün içinde yapılır.

⁹⁹ <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%202009-276.pdf> (Erişim Tarihi:31.12.2019)

Alman Anayasası'nda yer alan seçimlere ilişkin üçüncü ve son düzenleme ise seçimlerin denetimine ilişkindir. Temel yasanın 41. maddesine göre seçimlerin denetimi Federal Meclis'e aittir.

3.3.2. Seçimlere İlişkin Yasal Hükümler

Federal Seçim Kanunu, temsilde adaleti sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Öz itibarıyla kişiselleştirilmiş nispi sistemin¹⁰⁰ uygulandığı Almanya'da, vatandaşlar mecliste adil bir şekilde temsil edilmektedirler. Bu yasanın yönetimde istikrarın sağlanması gibi bir amacı bulunmamaktadır. Seçim barajına ilişkin düzenlemeler, çok sayıda partinin meclise girmesini sağlamakla beraber tek partinin iktidara gelmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim Almanya uzun yıllardır koalisyonlarla yönetilmektedir¹⁰¹.

Almanya'nın yönetim sisteminde siyasal istikrar veya güçlü bir yönetim kurulması, seçimler sonrasında oluşan parlamentonun sorunu ve çözmesi gereken bir konudur. Almanya'da yönetimde istikrardan anlaşılan, tek partinin iktidara gelmesi değil devlet kurumlarının işleridir. Alman yönetim sisteminde bürokrasi, hükümet değişikliklerinden etkilenmemektedir.

3.3.2.1. Federal Seçim Yasası Hakkında Genel Bilgiler

1956 tarihli Federal Seçim Kanunu toplamda 9 bölüm ve 55 maddeden oluşmaktadır. Seçim Kanunu'nda zamanın şartlarına ve ortaya çıkan ihtiyaçlara yönelik olarak değişiklik yapılan ve kaldırılan maddeler bulunmaktadır. Bu kısımda, konuya dair olarak; yasanın önemlilik arz eden bölümlerinin ilgili madde hükümleri kapsamında Almanya'daki federal parlamento seçimlerine ilişkin usul ve esaslara yer verilecektir.

¹⁰⁰ Basit çoğunluk sistemi ile nispi temsil sisteminin karma bir uygulamasıdır.

¹⁰¹ Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana iki ya da üç hatta bazı dönemlerde daha fazla partili koalisyon hükümetleriyle yönetilmektedir. <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/koalisyonlar-ulkesi-almanya-41324839> (Erişim Tarihi:10.05.2020)

Federal Seçim Yasası'nın birinci bölümü, seçim sistemini düzenleyen 6 maddeden oluşmaktadır ¹⁰² . Bu bölümdeki maddelerde; Alman Federal Parlamentosu'nun en az ¹⁰³ 598 milletvekilinden oluştuğu, Alman Federal Meclisi'nde görev yapacak milletvekillerinin genel, doğrudan, serbest, eşit ve gizli oyla seçme yeterliliğine sahip Alman vatandaşları tarafından kişiselleştirilmiş nispi seçim esaslarına göre seçildiği hüküm altına alınmıştır.

Federal Alman Devleti'nin sınırları “seçim alanı”nı oluşturmaktadır. Bu seçim alanı yaklaşık olarak eşit sayıda insanın ikamet ettiği 299 seçim çevresine bölünmüştür. Seçimleri daha iyi organize etmek ve yönetmek için de seçim çevreleri oy sayısına göre seçim bölgelerine ayrılmıştır. Her eyaletin federal meclise göndereceği milletvekili sayısı ise, o eyaletin nüfusunun toplam nüfus içerisindeki payına göre hesaplanmaktadır.

3.3.2.2. Seçme Hakkı

Federal meclis seçimlerinde kimlerin oy kullanabileceği Federal Seçim Yasası'nın 12. maddesinde “Seçme Hakkı” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre seçim günü 18 yaşını tamamlamış, en az üç aydır Federal Alman Cumhuriyeti'nde ikamet eden ve aynı yasanın 13. maddesine göre seçme hakkından mahrum olmayan Alman vatandaşları yapılan seçimlerde oy kullanabilirler. Ayrıca yasa, 14 yaşını doldurduktan sonra Almanya'da kesintisiz en az 3 ay yaşamış ve bu ikametinin üzerinden 25 yıl geçmemiş olmak kaydıyla Almanya dışında yaşayan, yani Almanya'da ikamet kaydı bulunmayan Almanların da seçimlerde oy kullanmasına imkân tanımıştır.

Almanya Federal Cumhuriyeti'nde her seçmenin iki oyu bulunmaktadır. Seçmen birinci oyunu seçim çevresinde kendisini parlamentoda temsil etmesini istediği “doğrudan milletvekili” adayı; ikinci oyunu ise desteklediği siyasi parti için kullanır. Seçmenin iki oya sahip olduğu Almanya'daki temsilde adalet kapasitesinin,

¹⁰² 1956 tarihli Federal Seçim Kanunu'nun seçim sistemini düzenleyen birinci bölümü önceden 7 maddeden oluşmaktaydı. Ancak daha sonradan görülen lüzum üzerine 7. Madde yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁰³ Bu cümledeki “en az” ibaresinin nedeni ilerleyen bölümlerde anlatılacaktır.

seçmenin bir oy hakkına sahip olduğu diğer seçim sistemlerinin temsilde adalet kapasitelerinden daha fazla olduğu söylenebilir¹⁰⁴.

3.3.2.3. Seçilme Yeterliliği

Seçilme yeterliliği ise Federal Seçim Yasası'nın 15. maddesinde düzenlenmiştir. Seçme hakkından yoksun olmayan, seçim günü 18 yaşını tamamlamış Alman vatandaşları milletvekili seçilebilirler. Diğer bir deyişle; seçme hakkına sahip olanlar, aynı zamanda seçilme hakkına da sahiptirler.

Tablo 18:Almanya Federal Cumhuriyeti'nde 24.09.2017 Tarihinde Yapılan Seçimlerde Eyaletlerden Seçilen Doğrudan Milletvekili Sayısı

EYALET	SEÇİM ÇEVRESİ SAYISI (DOĞRUDAN MİLLETVEKİLİ SAYISI)
Schleswig-Holstein	11
Mecklenburg-Vorpommern	6
Hamburg	6
Niedersachsen	30
Bremen	2
Brandenburg	10
Sachsen-Anhalt	9
Berlin	12
Nordrhein-Westfalen	64
Sachsen	16
Hessen	22
Thüringen	8
Rheinland-Pfalz	15
Bayern	46
Baden-Württemberg	38
Saarland	4
TOPLAM	299

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuş olup, eyaletlerin seçim çevresi sayılarına ilişkin bilgiler https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Bundestagswahlkreise_2017 (Erişim Tarihi:25.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

¹⁰⁴ Seyfettin Gürsel, **Türkiye İçin Yeni Seçim Sistemi Önerisi**, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2013, s. v

Parlamentoya gidecek doğrudan milletvekilleri için siyasi partiler her seçim çevresinde birer aday gösterir. Seçmenler ise birinci oyu partilere değil; bu partilerin gösterdiği isimlere verirler. Bağımsız olarak da doğrudan milletvekili seçilebilmek mümkündür. Ancak bağımsız aday olmak isteyenler, adaylıklarının desteklendiğini en az 2000 kişinin imzasıyla kanıtlamak zorundadırlar. Her seçim çevresinden seçilecek doğrudan milletvekilini belirlemede, dar bölge çoğunluk sistemi uygulanır. Yani kullanılan geçerli oylardan kim en fazla oyu almışsa; o doğrudan milletvekili olarak parlamentoya gitmeyi garantilemektedir. Oyların eşit çıkması durumunda ise; kazanan, seçim çevresinin yöneticisi tarafından kura çekilerek belirlenir. Böylece birinci oylarla toplamda 299 milletvekili doğrudan federal parlamentoya seçilmektedir. Tablo 18’de her eyaletin sahip olduğu seçim çevresi sayısı, dolayısıyla parlamentoya göndereceği doğrudan milletvekili sayısı gösterilmiştir.

3.3.2.4. Seçim Barajı

Almanya’da bir partinin eyalet listesinden milletvekili çıkarabilmesi için % 5’lik ülke barajını geçmesi gerekir¹⁰⁵. Diğer bir deyişle; kullanılan toplam geçerli ikinci oyların en az % 5’ini alan partiler, eyalet listelerinden milletvekili çıkarmaya hak kazanırlar. Her seçmenin iki oyu olduğu ve bunlardan birincisinin adaylara verildiği daha önce ifade edilmiştir. Seçmenler ikinci oylarını ise doğrudan partilere ya da diğer bir ifade ile eyalet listesinin seçimi için vermektedirler. İkinci oylarla partilerin eyalet listesinden parlamentoya gidecek en az 299 üye belirlenir. Bu noktada ikinci oyların daha önemli olduğu söylenebilir. Ancak %5’lik ülke barajını geçememiş olmakla beraber, birinci oylarla en az 3 seçim çevresinden doğrudan milletvekili kazanan partilerin, baraj engeline takılmaksızın aldıkları ikinci oylar nispetinde eyalet listesinden milletvekili çıkarabilmeleri mümkündür¹⁰⁶. Bir kez daha vurgulamak gerekirse; seçim çevresinden birinci oylarla seçilen aday, partisinin ikinci oylarının sonucundan etkilenmeden doğrudan milletvekili olarak parlamentoya gitmeye hak kazanmaktadır.

¹⁰⁵ Ergun Özbudun, “Seçim Sistemleri ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 44, Sayı 1, 1995, s.527

¹⁰⁶ Erkut Ayvaz, *2017 Almanya Federal Meclis Seçimleri*, Analiz Dergisi, Turkuvaz Yayıncılık SETA, Sayı 216, 2017, S.10

3.3.2.5. Sandalye Dağılımının Hesaplanması

Alman seçim sisteminde bir partinin mecliste sahip olacağı toplam sandalye sayısı belirlenirken ikinci oylar hesaba katılmaktadır. Partilerin federal meclise gönderecekleri üye sayısı hesaplanırken, bir partinin o eyalette bulunan seçim çevrelerinden kazandığı doğrudan milletvekili sayısı, ikinci oylarla kazandığı milletvekili sayısından çıkarılır. Örneğin; 2017 seçimleri için Hamburg'un Berlin'e gönderdiği toplam milletvekili sayısı 16'dır. Tablo 18 incelendiğinde Hamburg'ta toplam 6 seçim çevresi olduğunu görülmektedir. Seçimlere beraber giren CDU ve CSU ikilisi Hamburg'ta aldıkları oya karşılık gelen 4 milletvekili kazanmışlardır. Ancak CDU/CSU seçmenin birinci oyuyla sadece bir seçim çevresinden doğrudan milletvekili kazanabilmiştir. Seçim çevresinden birinci oyla seçilen aday, milletvekili olmayı garantilediği için CDU/CSU, eyalet listesinden ilk 3 sıradaki adayları milletvekili olarak çıkarmıştır.

Alman seçim sisteminde, bir eyalette parti başına düşen milletvekili sayısının hesaplanmasında 2009'daki federal parlamento seçimlerinden itibaren "Sainte-Lague/Schepers" metodu kullanılmaktadır. Bu tarihe kadar "Haare/Niemayer" metodu kullanılmaktaydı. Sainte-Lague/Schepers metoduyla d'Hondt sisteminin küçük partilerin aleyhine olan uygulamalarından kaçınılmaktadır.

Küçük partiler için avantaj sağlama eğiliminde olan Sainte-Lague/Schepers metodunda¹⁰⁷ öncelikle her partinin almış olduğu geçerli ikinci oyların sayısı toplanır. Geçerli ikinci oyların toplamı, o eyaletin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünerek bir milletvekili kazanabilmek için alınması gereken asgari ikinci oy sayısı bulunur. Bu sayıya "geçici paylaşım böleni" denir. Daha sonra her partinin almış olduğu ikinci oy sayısı, geçici paylaşım bölenine bölünerek milletvekili sayısı hesaplanır. Çıkan milletvekili sayısının virgülden sonraki kısmı 0,5'ten büyükse, kendinden sonraki; 0,5'ten küçükse, kendinden önceki sayıya yuvarlanır. Tam 0,5 çıkması halinde ise yuvarlamanın aşağıya mı yukarıya mı olacağı kura ile belirlenir.

¹⁰⁷ Sönke Petersen, **Wahlen: Grundpfeiler der Demokratie**, Deutsche Bundestag Verlag, 1.Auflage, Berlin, 2009, s.11

ÖRNEK: 3 partinin barajı geçtiği seçimde, X eyaletinin 8 milletvekili çıkaracağı varsayalım. Geçerli ikinci oyları toplamı A Partisi için 10.000, B Partisi için 6.000 ve C Partisi için 1.500 olsun. Öncelikle 3 partinin aldığı geçerli ikinci oylar toplanır. (17.500) Bu sayı eyaletin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünerek geçici paylaşım bölümleri bulunur.

**Tablo 19: Sainte-Lague/Schepers Metodunda
“Geçici Paylaşım Bölümü”nin Hesaplanması**

	ALINAN İKİNCİ OYLARIN SAYISI
A PARTİSİ	10.000
B PARTİSİ	6.000
C PARTİSİ	1.500
TOPLAM	17.500
EYALETTEN ÇIKACAK MİLLETVEKİLİ SAYISI	8
GEÇİCİ PAYLAŞIM BÖLÜMLERİ	2187,5

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, örnekte kullanılan veriler <https://www.bundeswahlleiter.de/service/glossar/s/sainte-lague-schepers.html> (Erişim Tarihi:25.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

Daha sonra her partinin ikinci oy sayısı, geçici paylaşım bölümlerine (2.187,5) bölünerek kazandığı milletvekili sayısı bulunur. Tablo 20’den anlaşılacağı üzere A Partisi 5, B Partisi 3 ve C Partisi 1 milletvekili çıkarmaktadır.

**Tablo 20: Sainte-Lague/Schepers Metodunda
Milletvekili Paylaşımının Hesaplanması (1. Adım)**

	ALINAN İKİNCİ OYLARIN SAYISI	MİLLETVEKİLİ SAYISI	YUVARLAMA
A PARTİSİ	10.000	4,571428571	5
B PARTİSİ	6.000	2,742857143	3
C PARTİSİ	1.500	0,685714286	1
TOPLAM	17.500	8	9

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, örnekte kullanılan veriler <https://www.bundeswahlleiter.de/service/glossar/s/sainte-lague-schepers.html> (Erişim Tarihi:25.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

Tablo 20'nin dikkatle incelenmesinden eyaletten çıkacak milletvekili sayısı (8) ile partilerin kazandıkları milletvekili sayılarının toplamı (9) örtüşmediği görünmektedir. Böyle durumlarda geçici paylaşım bölüni, partilerin milletvekili sayıları toplamı eyaletin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit olacak şekilde artırılır. Örnekte 2.187,5 olan geçici paylaşım bölüni, artarak 2300 olsun. Her üç partinin aldığı geçerli ikinci oy sayısı, yeni paylaşım bölünine (2300) bölünerek kesin milletvekili dağılımı Tablo 21'deki gibi hesaplanır.

Tablo 21: Sainte-Lague/Schepers Metodunda Milletvekili Paylaşımının Hesaplanması (2. Adım)

	ALINAN İKİNCİ OYLARIN SAYISI	PAYLAŞIM BÖLENİ	MİLLETVEKİLİ SAYISI	YUVARLAMA
A PARTİSİ	10.000	2.300	4,347826087	4
B PARTİSİ	6.000		2,608695652	3
C PARTİSİ	1.500		0,652173913	1
TOPLAM	17.500	PARTİLERİN TOPLAM MİLLETVEKİLİ SAYISI		8

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, örnekte kullanılan veriler <https://www.bundeswahlleiter.de/service/glossar/s/sainte-lague-schepers.html> (Erişim Tarihi:25.01.2020) internet adresinden alınmıştır.

Görüldüğü üzere geçici paylaşım bölüninin artırılmasıyla A partisi 1 milletvekili kaybetmiş ve kesin dağılım A Partisi'nin 4, B Partisi'nin 3 ve C Partisi'nin 1 milletvekili çıkarmasıyla sağlanmıştır.

3.3.2.6. Ek Milletvekilliği ve Denkleştirici Milletvekilliği

Daha önce yapılan açıklamalardan hatırlanacağı üzere Federal Alman Meclisi'nin en az 598 üyeden oluştuğu ifade edilmiştir. Şimdi bu ifadede geçen “en az” ibaresi açıklanacak olursa; eğer bir parti, bir eyalet içerisinde ikinci oylarla çıkardığı milletvekilinden daha fazlasını, o eyalette birinci oylarla seçilen doğrudan milletvekili ile kazanmışsa “ek milletvekilliği” durumu söz konusu olur. Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse; CSU Partisi 24.09.2017 tarihinde yapılan genel seçimlerde Bayern eyaletinde aldığı ikinci oylarına karşılık, parlamentoda 39 sandalye kazanmışken; 46 seçim çevresinin tamamında en fazla oyu alarak parlamentoya 46 milletvekilini göndermeyi başarmıştır. CSU Partisi'nin normalde ikinci oylarla meclise göndereceği toplam milletvekili sayısı 39 olmasına rağmen,

birinci oylarla seçilen milletvekilleri de doğrudan meclise girmeyi garantilediklerinden; CSU Partisi, Bayern eyaletinde 7 milletvekili daha kazanmıştır. Bu şekilde seçilen milletvekillerine “ek milletvekili” denmektedir¹⁰⁸. İşte, birinci oylarla seçilen milletvekili sayısının, ikinci oylar nispetinde meclise gidecek milletvekili sayısından fazla olması durumunda aradaki fark kadar 598 üye sayısına ekleme yapılır. Bu yüzden Federal Alman Meclisi’nin “en az” 598 üyesi vardır.

“Ek milletvekilliğine” yol açan en önemli sebep, seçmenin birinci oyu ve ikinci oylarını verirken farklı partileri tercih etmesidir. Desteklediği partinin baraj sıkıntısı yaşamayacağını düşünen bir seçmenin, partisinin olası koalisyon ortağının %5 barajına takılmaması için taktiksel olarak ikinci oyunu bu partiden yana kullanması, söz konusu duruma örnek olarak verilebilir. Ayrıca CSU gibi partiler, Bayern özelinde görüldüğü gibi güçlü oldukları eyaletlerde ikinci oylarının özellikle azalmasını sağlayarak birinci oylarıyla ek milletvekilleri kazanmakta ve mecliste daha fazla sandalye sahibi olabilmektedirler¹⁰⁹.

Almanya’da bugün yürürlükte olan seçim sistemi, muhalefet partilerinin Federal Anayasa Mahkemesi’ne yapmış oldukları başvuru sonucunda şekillenmiştir. Federal Anayasa Mahkemesi, 25.07.2012 tarihli kararında ek milletvekilliği kurumunun kişiselleştirilmiş nispi temsil seçim sisteminin temel özelliği olan eşitlik ve fırsat eşitliği ilkelerine aykırı olduğunu tespit etmiştir. Çünkü doğrudan seçilen milletvekili sayısının 299’den fazla olması durumunda ikinci oylar nispetinde oluşan meclis aritmetiği, eşitlik ve adalet ilkelerine göre elde edilmemiş olacaktır. Federal Anayasa Mahkemesi’nin söz konusu kararı üzerine Federal Alman Parlamentosu, seçim sistemindeki bu eşitsizliği “denkleştirici milletvekilliği” kurumunu 2013 yılında Federal Seçim Yasası’na dâhil ederek gidermiştir¹¹⁰.

Partilerden birinin ek milletvekili çıkarması durumunda bozulan ikinci oylar neticesinde oluşan partiler arasındaki milletvekili dağılım oranı, yeniden eski haline gelene kadar diğer partilere “denkleştirici milletvekilliği” verilir. Nitekim

¹⁰⁸ Dieter Nohlen, **Wahlrecht und Parteiensystem**, Springer Fachmedien, Wiesbaden, 1986, s.166

¹⁰⁹ İhsan Yılmaz Bayraktarlı, “Federal Almanya Cumhuriyeti Seçim Sistemi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 1, Ankara, 2017, s.160

¹¹⁰ Petersen, **age.**, s.23-25

Almanya’da 24.09.2017 tarihinde yapılan son genel seçimlerde 46 ek milletvekilliğine karşılık 65 denkleştirici milletvekilliği söz konusu olmuş ve federal mecliste toplam sandalye sayısı 709’a yükselmiştir¹¹¹.

Tablo 22: 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya’da Yapılan Genel Seçimler Sonucu Eyaletlerin Meclise Gönderdiği Milletvekili Sayısı

EYALET	EYALETTEN SEÇİLEN TOPLAM MİLLETVEKİLİ SAYISI	EYALETTEN SEÇİLEN "EK MİLLETVEKİLİ" SAYISI	EK MİLLETVEKİLLİĞİ KARŞILIĞINDA EYALETE VERİLEN "DENKLEŞTİRİCİ MİLLETVEKİLİ" SAYISI	EYALETTEN PARLAMENTOYA GİDEN MİLLETVEKİLİ SAYISI (Nihai Sayı)
Schleswig-Holstein	25	3	1	26
Mecklenburg-Vorpommern	15	2	1	16
Hamburg	14	2	2	16
Niedersachsen	59	–	7	66
Bremen	6	1	–	6
Brandenburg	23	3	2	25
Sachsen-Anhalt	21	4	2	23
Berlin	24	–	4	28
Nordrhein-Westfalen	128	–	14	142
Sachsen	35	3	3	38
Hessen	46	3	4	50
Thüringen	20	3	2	22
Rheinland-Pfalz	33	3	4	37
Bayern	100	7	8	108
Baden-Württemberg	87	11	9	96
Saarland	8	1	2	10
TOPLAM	644	46	65	709

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, veriler https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/dd81856b-7711-4d9f-98dd-91631ddbc37f/btw17_sitzberechnung.pdf (Erişim Tarihi:01.02.2020) internet adresinden alınmıştır.

¹¹¹ <https://www.tagesspiegel.de/politik/wundersame-vermehrung-warum-hat-der-bundestag-jetzt-709-abgeordnete/20374914.html> (Erişim Tarihi:25.01.2020)

Aldığı toplam ikinci oylar sayısı 12.447.656 olan CDU, 46 ek milletvekilliğinin 36'sını alarak ikinci oyları nispetinde mecliste kazandığı sandalye sayısını 164'ten 200'e yükseltmiştir. Diğer 10 ek milletvekilliğinden 3'ünü SPD, 7'sini CSU kazanmıştır. Bu 3 partinin ikinci oyları nispetinde kazanmış oldukları milletvekili sayısına ek milletvekili sayıları da eklenince; partilerin almış olduğu ikinci oylar oranına göre yapılan sandalye dağılımındaki oran, ek milletvekilliği kazanan partiler lehine bozulmuştur. Bu durum Tablo 23'deki verilerle açıklanacak olursa; kazandığı ek milletvekilleri de hesaba katınca CDU, her 62.328 oya bir milletvekili kazanırken; hiç ek milletvekili olmayan FDP, her 76.915 oya bir milletvekili kazanmıştır. Almanya'da uygulanan kişiselleştirilmiş nispi temsil ilkesi gereğince her parti hemen hemen aynı oy karşılığında bir milletvekili kazanmalıdır. Dolayısıyla ek milletvekili kazanamayan ya da görece daha az ek milletvekiline sahip olan partilere denkleştirici milletvekili verilir.

Tablo 23: 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya'da Yapılan Genel Seçimler Sonucu Partilerin Kazandığı Asgari Milletvekili Sayısı

PARTİ	KAZANDIĞI ASGARİ MİLLETVEKİLİ SAYISI (Ek Milletvekili Dahil)	ALDIĞI İKİNCİ OY	BİR MİLLETVEKİLİ İÇİN ALDIĞI ORTALAMA OY
CDU	200	12.447.656	62.238
SPD	134	9.539.381	71.189
DIE LINKE	59	4.297.270	72.835
GRÜNE	57	4.158.400	72.954
CSU	46	2.869.688	62.385
FDP	65	4.999.449	76.915
AfD	83	5.878.115	70.821
TOPLAM	644	44.189.959	68.618

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, veriler https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/dd81856b-7711-4d9f-98dd-91631ddbc37f/btw17_sitzberechnung.pdf (Erişim Tarihi:01.02.2020) internet adresinden alınmıştır.

2017 genel seçimlerinde tüm partilerin bir milletvekili kazanması için alması gereken asgari oy sayısı (paylaşım böleni), Federal Seçim Kurulu'nca 62.300 olarak belirlenmiştir¹¹².

. Tablo 24: 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya'da Yapılan Genel Seçimler Sonucu Partilerin Kazandığı Nihai Milletvekili Sayısı

PARTİ	KAZANDIĞI ASGARI MİLLETVEKİLİ SAYISI (Ek Milletvekili Dahil)	ALDIĞI İKİNCİ OY	PAYLAŞIM BÖLENİ	KAZANDIĞI NİHAİ MİLLETVEKİLİ SAYISI*
CDU	200	12.447.656	62.300	200
SPD	134	9.539.381		153
DIE LINKE	59	4.297.270		69
GRÜNE	57	4.158.400		67
CSU	46	2.869.688		46
FDP	65	4.999.449		80
AfD	83	5.878.115		94
TOPLAM	644	44.189.959		709

*Partinin almış olduğu ikinci oyun paylaşım bölenine bölünmesiyle elde edilen sonuç yuvarlama işlemine tabi tutulmuştur.

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, veriler https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/dd81856b-7711-4d9f-98dd-91631ddbc37f/btw17_sitzberechnung.pdf (Erişim Tarihi:01.02.2020) internet adresinden alınmıştır.

Ek milletvekillerinin neden olduğu ikinci oylar oranında milletvekili dağılımındaki dengesizlik, diğer partilere toplamda 65 denkleştirici milletvekili verilerek giderilmiştir. Son yapılan paylaşım gereği; asgari milletvekili sayılarına SPD 19, Die Linke (Solcular) ve Grüne (Yeşiller) 10, FDP 15, AfD ise 11 milletvekili daha eklemiştir. Partilerin parlamentoda sahip olduğu nihai sandalye sayısı ise Tablo 24'te yer almaktadır.

Peki, partilerin eyalet bazında kazanmış oldukları milletvekili sayısı nasıl hesaplanıyor? Bu sorunun cevabı, bir partinin verileri kullanılarak verilmeye çalışılacaktır. Örneğin, FDP'nin verileri üzerinden işlem yapılacak olunursa; FDP, ülke genelinde almış olduğu 4.999.499 oya karşılık toplam 80 milletvekili

¹¹²http://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/dd81856b-7711-4d9f-98dd-91631ddbc37f/btw17_sitzberechnung.pdf (Erişim Tarihi: 01.02.2020)

kazanmıştır. FDP'nin almış olduğu toplam ikinci oyu (4.999.499), 80'e bölüldüğünde geçici paylaşım bölenini 62.493 olarak hesaplanır. Tablo 25'te geçici paylaşım bölenine göre FDP'nin eyaletler bazında milletvekili sayıları gösterilmiştir.

Tablo 25: 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya'da Yapılan Genel Seçimler Sonucu FDP'nin Eyaletler Bazında Kazandığı Milletvekili Sayıları

EYALET	ALDIĞI İKİNCİ OYLAR	GEÇİCİ PAYLAŞIM BÖLENİ	SONUÇ	ÇIKARDIĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI*
Schleswig-Holstein	216.844	62.493	3,47	3
Mecklenburg-Vorpommern	57.895		0,93	1
Hamburg	105.610		1,69	2
Niedersachsen	431.405		6,90	7
Bremen	31.056		0,49	0
Brandenburg	105.485		1,69	2
Sachsen-Anhalt	96.555		1,55	2
Berlin	167.046		2,67	3
Nordrhein-Westfalen	1.293.052		20,69	21
Sachsen	203.662		3,26	3
Hessen	386.742		6,19	6
Thüringen	101.129		1,62	2
Rheinland-Pfalz	245.235		3,92	4
Bayern	751.248		12,02	12
Baden-Württemberg	762.008		12,19	12
Saarland	44.477		0,71	1
TOPLAM	4.999.449			80

*Partinin almış olduğu ikinci oyun geçici paylaşım bölenine bölünmesiyle elde edilen sonuç yuvarlama işlemine tabi tutulmuştur.

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, veriler https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/dd81856b-7711-4d9f-98dd-91631ddbc37f/btw17_sitzberechnung.pdf (Erişim Tarihi:01.02.2020) internet adresinden alınmıştır.

Tablo 25'in incelenmesinden FDP'nin ülke genelinde kazandığı 80 milletvekili, eyaletlere paylaştırılınca yuvarlama işlemi sonucunda toplam milletvekili sayısının 81 olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda FDP'nin eyaletler bazında kazandığı toplam milletvekili sayısı 80 oluncaya kadar geçici paylaşım böleni yükseltilir. Federal Seçim Kurulu tarafından FDP için paylaşım böleni 64.000

olarak belirlenmiştir. Tablo 26’te FDP’nin eyaletler bazında kazanmış olduğu nihai milletvekili sayıları gösterilmiş olup, Nordrhein-Westfalen eyaletindeki 21 olan milletvekili sayısı, paylaşım bölennin 64.000 olarak artırılması sonucu 20’ye düşmüş ve FDP’nin kazandığı toplam 80 milletvekili eyaletlere Tablo 26’daki gibi dağıtılmıştır. FDP için yapılan bu hesaplamalar, diğer partiler için de yapılarak her partinin eyalet bazında ne kadar milletvekili kazandığı tespit edilir.

Tablo 26: 24.09.2017 Tarihinde Federal Almanya’da Yapılan Genel Seçimler Sonucu FDP’nin Eyaletler Bazında Kazandığı Nihai Milletvekili Sayıları

EYALET	ALDIĞI İKİNCİ OYLAR	PAYLAŞIM BÖLENİ	SONUÇ	ÇIKARDIĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI*
Schleswig-Holstein	216.844	64.000	3,39	3
Mecklenburg-Vorpommern	57.895		0,90	1
Hamburg	105.610		1,65	2
Niedersachsen	431.405		6,74	7
Bremen	31.056		0,49	0
Brandenburg	105.485		1,65	2
Sachsen-Anhalt	96.555		1,51	2
Berlin	167.046		2,61	3
Nordrhein-Westfalen	1.293.052		20,20	20
Sachsen	203.662		3,18	3
Hessen	386.742		6,04	6
Thüringen	101.129		1,58	2
Rheinland-Pfalz	245.235		3,83	4
Bayern	751.248		11,74	12
Baden-Württemberg	762.008		11,91	12
Saarland	44.477		0,69	1
TOPLAM	4.999.449			80

*Partinin almış olduğu ikinci oyun geçici paylaşım bölennine bölünmesiyle elde edilen sonuç yuvarlama işlemine tabi tutulmuştur.

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, veriler https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/dd81856b-7711-4d9f-98dd-91631ddbc37f/btw17_sitzberechnung.pdf (Erişim Tarihi:01.02.2020) internet adresinden alınmıştır.

3.3.2.7. Mektup Yoluyla Oy Kullanılması

Almanya’da seçimlere katılmak zorunlu değildir. Oy kullanmak zorunlu olmadığından seçimlere katılım oranı %70 ler civarındadır. Seçimlere olan katılımın artırılması amacıyla Alman seçim sistemine mektup yoluyla oy kullanma dâhil edilmiştir. Federal Seçim Yasası’nın 36. maddesine göre seçim günü sandığa gidip oy kullanamayacak olan Alman vatandaşları, daha önceden temin edecekleri oy pusulasını seçmen kâğıtlarıyla aynı zarfa koyup kayıt oldukları seçim çevresinin yöneticisine postalayarak seçimlere katılabilirler. Posta yoluyla kullanılan oyun geçerli olabilmesi seçim günü saat 18:00’e kadar seçim çevresinin yöneticisine ulaşması gerekir. Almanya’da mektup yoluyla oy kullananların sayısı hatırı sayılır derece fazladır. Ayrıca Almanya sınırları içerisinde postalanan oylardan posta ücreti alınmamaktadır.

3.3.2.8. Ara Seçim

Federal Almanya Cumhuriyeti’nde parlamento üyeliklerine ilişkin ara seçim yapılması nadir görülen bir durumdur. Federal Seçim Yasası’nın 48. maddesinde ölüm veya istifa gibi bir nedenle milletvekilliklerinde boşalma olması halinde; hangi partinin üyeliğinde boşalma olduysa, aynı partinin o eyaletteki eyalet listesinden daha önce seçilemeyen adaylarından sıradaki adayın Eyalet Seçim Kurulu’nca milletvekili olarak belirleneceği düzenlenmiştir. Fakat aynı partinin eyalet listesinde bulunan herkes seçildiyse ya da listedeki diğer adayların milletvekili olmayı kabul etmemeleri nedeniyle liste tükendiye, söz konusu sandalye boş kalmaktadır.

Bağımsız seçilen bir milletvekilinin ya da eyalet listesi seçim kurulunca onaylanmayan ya da eyalet listesi olmayan bir partiden herhangi bir seçim çevresinden doğrudan milletvekili seçilen birinin ölüm veya istifa gibi bir nedenle parlamentodan ayrılması halinde; ayrılmayı takip eden 60 gün içinde ara seçime gidilir. Ancak Federal Alman Parlamentosu genel seçimlerine 6 ay ya da daha kısa bir süre kaldıysa, ara seçime gidilemez.

3.3.2.9. Sandık Görevlilerinin Gönüllük Esasına Göre Çalışması

Doğrudan Alman seçim sistemiyle ilgili olmasa da Federal Seçim Yasası'nda sandık görevlilerine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır¹¹³. Oyların sayımında ve tasnifinde görev alanlar, bunu gönüllü olarak ve karşılık beklemeden yaparlar. Seçme yeterliliği olan vatandaşlar, bu görevleri gönüllü olarak yerine getirmekle yükümlüdürler. Bu fahri görev, yalnızca önemli nedenlerden dolayı reddedilebilir.

¹¹³ Federal Seçim Yasası madde 11

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE PARLAMENTO SEÇİMLERİNE İLİŞKİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Türkiye’de yürürlükte bulunan seçim sistemi, siyasi partiler arasında ittifak yapmaya elverişli, %10 ülke barajlı d’Hondt sistemidir. Çalışmanın bu bölümünde mevcut seçim sistemindeki demokrasiye ve temsilde adalete uygun olmayan düzenlemelere değinilerek Türkiye için parlamento seçimlerinde kullanılabilir yeni bir seçim sistemi önerilmektedir.

4.1. Mevcut Seçim Sisteminin Demokrasiye ve Temsilde Adalete Uygun Olmayan Yönleri

Çalışmanın bu bölümünde mevcut seçim sisteminin demokrasiye ve temsilde adalet ilkesine uygun olmayan yönleri ele alınıp incelenmektedir.

4.1.1. %10’luk Seçim Barajı

Hâlihazırda söz konusu seçim sistemi, temsilde adaleti tam olarak sağlayamamaktadır¹¹⁴. Bunun birinci sebebi %10’luk baraj uygulamasıdır. Barajı geçen bir ittifaka dâhil olmayan ya da tek başına %10 barajını aşamayan bir siyasi partinin parlamentoya girme hakkı ve o partiye oy verenlerin temsil edilme imkânı bulunmamaktadır.

2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu seçmene koşullu bir temsil edilme olanağı sunmaktadır. O koşul ise, seçmenin oy verdiği partinin ittifaklı ya da tek başına ülke çapında kullanılan geçerli oylardan en az %10’unu almasıdır¹¹⁵. Ülke çapında %9 oy alan bir partinin parlamentoya girememesi ve ona oy verenlerin temsil edilememesi, demokrasi ile bağdaşmamaktadır. 3 Kasım 2002 Milletvekili Seçimi’nden örnek vermek gerekirse; AK Parti, kullanılan geçerli oyların %34,28’ini; CHP, kullanılan geçerli oyların %19,39’unu alarak parlamentoya girmeye hak kazanmışlardır. Seçim barajından dolayı kullanılan geçerli oyların

¹¹⁴ Yavaşgel, **a.g.e.**, s.229

¹¹⁵ Bu cümle yazılırken seçmenin bağımsız adaya oy vermediği varsayılmıştır.

%45,33'ünü alan toplam 16 partiden hiçbiri parlamentoya girememiş ve 14 milyondan fazla seçmen mecliste temsil edilememiştir¹¹⁶.

Mevcut seçim sistemi, %10 oy alma potansiyeli bulunmayan ancak parlamentoya girmek isteyen partileri barajı geçen partilerle ittifak yapmak zorunda bırakmıştır. Küçük partilerin parlamentoya girmek için büyük partilerle iş birliği yapmak dışında çıkar yolları bulunmamaktadır. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde İYİ Parti, barajı geçen CHP ile işbirliği yaparak Millet İttifakı'na dâhil olmasaydı; almış olduğu %9,96 (4.993.479) oy ile meclise giremeyecek ve 43 milletvekili çıkaramayacaktı¹¹⁷.

Türkiye'de, CHS'ye geçtikten sonra uygulanan %10'luk seçim barajının yönetimde istikrarı sağlamak adına çok da bir önemi kalmamıştır. %10'luk seçim barajının getirilmesindeki amaç, parlamenter sistem Türkiye'sinde meclise çok sayıda partinin girmesini engelleyerek yönetimde istikrarı sağlamaktır¹¹⁸. Anayasa Mahkemesi bile %10'luk seçim barajını temsilde adaleti zedelemeyen, yönetimde istikrarı sağlayıcı bir düzenleme olarak yorumlamıştır¹¹⁹. Günümüz Türkiye'sinde halk tarafından kullanılan geçerli oyların yarısından bir fazlasını alarak seçilen cumhurbaşkanı, kendi bakanlarını atayabildiğinden, diğer bir deyişle yasama ve yürütme birbirinden ayrıldığından; seçim barajının yönetimde istikrarı sağlamak bir yana, temsilde adaleti zedelemekten başka bir işlevi kalmamıştır.

%10'luk seçim barajının 1990'ların ve 2000'lerin Türkiye'sindeki bir diğer işlevi ise bölgesel nitelikli, devletin birliğine ve bölünmez bütünlüğüne aykırı hareket eden, etnik köken üzerine kurulmuş siyasi partilerin parlamentoya girişini engellemektir¹²⁰. Ancak %10'luk seçim barajının aşılamayacak bir baraj olmadığı, 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri ve sonrasında yapılan her genel seçimde görülmüştür.

¹¹⁶ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> (Erişim Tarihi:21.03.2020)

¹¹⁷ <http://www.ysk.gov.tr/tr/24-haziran-2018-secimleri/77536> (Erişim Tarihi:21.03.2020)

¹¹⁸ Yavuz Sabuncu, "Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 23, Ankara, 2006, s.193

¹¹⁹ Anayasa Mahkemesi 4125 sayılı kanunun bazı hükümlerinin iptali talebiyle açılan davaya ilişkin E. 1995/54, K. 1995/59 nolu kararında "Tüm bunlara ek olarak, zaten Türkiye'de 1983 yılından beri uygulanan bir ülke barajı vardır ve genel ülke barajları "yönetimde istikrar" ilkesi ile izah edilmektedir." ibaresine yer vermiştir.

¹²⁰ Sabuncu, **a.g.m.**,s.193

Yıllarca adaylarını bağımsız olarak seçtirip sonrasında parlamentoda grup kuran söz konusu parti(ler) için de seçim barajı miadını doldurmuş durumdadır.

4.1.2. Seçmenin Partilerin Aday Listelerine Müdahale Edememesi

Türkiye’de yapılan milletvekili seçimlerinde her parti, o seçim çevresinden seçilecek milletvekili sayısı kadar milletvekili adayı belirlemektedir. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun ilk haline göre milletvekili adayları, o partinin bütün kayıtlı üyelerinin katılabileceği ön seçim esasına göre belirlenmekteydi¹²¹. 3270 sayılı kanunla Siyasi Partiler Kanunu’nda yapılan değişiklik sonucunda siyasi partilere kendi içtüzüklerinde düzenleyecekleri yöntemlerle adaylarını belirlemelerine imkân tanınmıştır. Bazı partiler teamül yoklaması yolu ile adaylarını belirleme yoluna gitse de teamülden ön sıralarda çıkan aday adayları, ya aday listelerine girememekte ya da kendilerinin teamüldeki sıraları ile partilerin Yüksek Seçim Kurulu (YSK)’na sundukları listelerdeki yerleri farklı olmaktadır. Yine bazı partiler adaylarını ön seçim yoluyla belirlese de ön seçimde sadece o partinin üyeleri oy kullandığından partililer kimi seçtiyse halkın önüne o kişiler aday olarak çıkmaktadır. Milletvekili adayı belirlemede diğer bir yöntem ise adayların merkezden atama yoluyla saptanmasıdır. Tüm bu yöntemlerden hangisinin belirleneceği hususunda takdir siyasi partiye aittir¹²².

Türkiye’de ne yazık ki partilerin göstermiş oldukları adayların seçmenin tercihini etkilediği yönünde çok özel örneklerin dışında genele şamil olacak şekilde örnekleri bulunmamaktadır. Türkiye’de seçmenlerin çok büyük bir bölümü milletvekili seçimlerinde kendisini yakın gördüğü genel başkanın partisinden olan adaya sorgulamadan oy verebilmektedir. Bu anlamda seçmen için önemli olan milletvekili adayından ziyade parti genel başkanının karizması, duruşu, söylemleridir. Türkiye’de milyonlarca seçmen sırf genel başkanın hatırına adını bilmediği onlarca adaya oy vermektedir.

¹²¹ Cüneyd Altıparmak, “Demokrasilerde Aday Belirleme Yöntemleri”, **TBB Dergisi**, Sayı 76, Ankara, 2008, s.373

¹²² Faruk Bilir, **Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi**, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2001, s.72

2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 4. maddesine göre milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller bir seçim çevresi sayılmaktadır. Örneğin; Konya ili, 15 milletvekiline sahip olduğundan bir seçim çevresidir. Her siyasi parti göstereceği 15 milletvekili adayı ile Konya seçmeninin karşısına çıkmaktadır. Yine her siyasi parti kendi adaylarını 1'den 15'e kadar sıralamıştır. Ne yazık ki; diğer seçmenler gibi Konya seçmeni de bu listedeki adayların sıralamalarını değiştirememektedir. Seçmene dayatılan bir milletvekili aday listesi mevcuttur. 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 2. maddesinde seçmenin oyunu tam bir serbestlikle kullanabileceği hüküm altına alınmış olmasına rağmen Konya gibi çok sayıda milletvekiline sahip illerde seçmen, doğrudan kendi milletvekili adayına oy verememekte; ancak kendisine sunulan ve içeriğine etki edemediği listeye oy vermek mecburiyeti içinde bir serbestliğe sahip olabilmektedir. Vermiş olduğu oyun da hangi adaya gittiğini bilemeyen bir seçmen vardır. Kesin olan ise seçmenin hangi partiye, yani diğer bir deyişle hangi genel başkana oy verdiğiidir.

4.1.3. Her Parti İçin Milletvekili Başına Düşen Oy Miktarının Farklı Olması

Mevcut seçim sisteminden kaynaklı olarak, seçmenin hangi milletvekili adayına oy verdiği kesin olarak bilinemediğinden hangi adayın da ne kadar oy aldığı net bir şekilde bilinmemektedir. Diğer taraftan %10 barajlı d'Hondt seçim sisteminde partilerin bir milletvekili çıkarmak için alması gereken ortalama oy sayısı, partilerin aldığı oy sayısı ve kazandıkları milletvekili sayısına göre değişkenlik göstermektedir. Ne yazık ki; d'Hondt sistemi en fazla oy alanın daha az bir oyla milletvekili kazanmasına neden olmaktadır¹²³. Tablo 27'de da görüleceği üzere 24 Haziran 2018 Milletvekili Seçimlerinde AK Parti, her 72.335 oya bir milletvekili kazanırken; parlamentoda en az üyeye sahip olan İYİ Parti, her 116.127 oya bir milletvekili kazanmıştır.

Tablo 27 incelendiğinde, Halkların Demokratik Partisi'ne (HDP) oy veren her 87.752 kişi bir milletvekili ile temsil edilirken; MHP'e oy veren her 113.578 kişinin de bir milletvekili ile temsil edildiği görülecektir. Bu açıdan bakıldığında mevcut

¹²³ Yavaşgel, a.g.e., s.229-230

seçim sistemi nedeniyle seçmenlerin oylarının eşitliğinden söz etmek mümkün değildir. İşte bu nedenden dolayı Federal Almanya Cumhuriyeti'nde “denkleştirici milletvekilliği” uygulaması ile seçmenlerin oylarının eşitliği sağlanmıştır.

Tablo 27: Ülkemizde 24.06.2018 Tarihinde Yapılan Milletvekili Seçimlerinde Parlamento'ya Giren Partilerin Milletvekili Başına Düşen Oy Sayıları

PARLAMENTOYA GİREN SİYASİ PARTİLER	24 HAZİRAN 2018 SEÇİMLERİNDE ALDIĞI OY	KAZANDIĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI	BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN OY SAYISI
AK PARTİ	21.338.693	295	72.335
MHP	5.565.331	49	113.578
HDP	5.867.302	67	87.572
CHP	11.354.190	146	77.768
İYİ PARTİ	4.993.479	43	116.127

Kaynak:Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, veriler <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari> (Erişim Tarihi:28.03.2020) internet adresinden alınmıştır.

4.1.4. Milletin Temsiline İlişkin Hükümün Fiiliyatta Uygulanamaması

1982 Anayasası'nın “Milletin Temsili” başlıklı 80. maddesinde milletvekillerinin seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil bütün milleti temsil ettikleri hüküm altına alınmıştır. Bu anayasa hükmü, demokratik temsil ile % 100 uyumludur.

Parlamento çalışmaları esnasında Türk Milleti, meclisin tümü tarafından temsil edilmektedir. Ancak çok az sayıda istisnası bulunmakla birlikte milletvekilleri, uygulamada kendisi ile aynı seçim çevresinden olan vatandaşların taleplerine duyarlıdırlar. Ayrıca milletvekillerimiz kendi seçim çevresine yapılacak olan yatırımları takip etmekte, var olan sorunları ile ilgilenmekte; seçim çevrelerinin dışındaki illerin sorunlarına ve yatırımlarına enerji harcamamaktadırlar. Buna

tevessül edecekler ise karşılarında o seçim çevresinin milletvekillerini bulmaktadırlar¹²⁴.

4.1.5. Yurt Dışında ve Gümrük Kapılarında Kullanılan Geçerli Oyların Seçim Çevrelerindeki Sonuca Yansıtılmasındaki Usul

Oy kullanmak hem anayasal ve siyasi bir hak olduğundan hem de bir vatandaşlık görevi olduğundan yurt dışında yaşayan vatandaşların yerel seçimler hariç yapılan referandumlarda, cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerinde oy vermelerine 09.05.2012 tarihinde kabul edilen 6304 sayılı kanunla imkân tanınmıştır¹²⁵. Referandumlarda ve cumhurbaşkanlığı seçiminde yurt dışında ve gümrük kapılarında kullanılan oyların yurt içinde kullanılan oylarla birleştirilerek sonucun bulunması matematiğin bir gereğidir ve bu işlem tartışmaya kapalıdır.

Milletvekili seçimlerinde ise yurt dışında ve gümrük kapılarında kullanılan oylar, YSK'nın 136 sayılı Genelgesi'nin 10. maddesi hükmü doğrultusunda orantılı bir hesaplama ile yurt içindeki oylara eklenmektedir. Şöyle ki; öncelikle yurt dışında ve gümrük kapılarında kullanılan geçerli oyların yurt içinde kullanılan geçerli oylara oranlanmasıyla bulunacak katsayıya göre her seçim çevresine yurt dışında ve gümrük kapılarında kullanılan oylar eklenmektedir¹²⁶. Daha sonra seçim çevrelerine eklenecek olan bu oylar, her partinin yurt dışı ve gümrük kapılarında kullanılan

¹²⁴ Milletvekillerinin seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil tüm milleti temsil ettikleri hususunun uygulamada ne kadar kabul gördüğü tartışmalıdır. Örneğin, İYİ Parti Ankara Milletvekili Şenol Sunat, 29.11.2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na vermiş olduğu yazılı soru önergesiyle, Çorum Havalimanının ne zaman bitirileceğinin ve Çorum demiryolu hattının yapımına ne zaman başlanacağını Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Cahit Turhan tarafından cevaplanmasını istemiştir. Bu durumun Çorum kamuoyuna yansması üzerine Çorum Milletvekili Erol Kavuncu, "Seçim bölgesi Ankara olan bir milletvekilinin önceliğinin, öncelikle bu kentin problemleri olması gerekirken, Çorum'u seçmesinin dikkat çekici ve düşündürücü olmakla birlikte, TBMM'de birlikte çalıştığımız Sayın Ankara Milletvekili keşke soru önergesi vermeden önce, bizimle görüşseydi, milletvekili arkadaşlarımız il başkanımız ve bütün teşkilatlarımız olarak en önemli gündem maddemizden ve takibimizde olan konular hakkında kendilerini memnuniyetle bilgilendirirdik." şeklinde açıklamada bulunmuştur.

<https://www.haberler.com/kavuncu-dan-havaalani-ve-hizli-tren-aciklamasi-12687064-haberi/> (Erişim Tarihi: 28.03.2020)

¹²⁵ 6304 sayılı kanunla, 09.05.2013 tarihinden sonra yapılacak olan milletvekili genel seçimi, halkoylaması ve cumhurbaşkanı seçimlerinde yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın oy kullanabileceği düzenlenmiştir.

¹²⁶ Yüksek Seçim Kurulu'nun 136 sayılı Genelgesinin 10.maddesi incelenerek yurt dışında ve gümrük kapılarında kullanılan oyların yurt içinde kullanılan oylara ve seçime giren siyasi partilere nasıl yansıtıldığına ilişkin örneklere ulaşılabilir.

geçerli oylar neticesinde aldığı yüzdelik orana göre partilerin o seçim çevresinde aldığı oylara eklenmektedir.

Yurt dışı ve gümrük kapılarında oyunu kullanan seçmen, oyunun hangi seçim çevresinde değerlendirildiğini, hangi adayın milletvekili olabilmesi adına oy kullandığını net olarak bilememektedir. Burada şüphesiz bilinen tek şey, seçmenin hangi siyasi partiye oy verdiği'dir. Nasıl ki, her seçim çevresinden orantılı olarak yurt dışında seçmenler bulunmuyorsa, yurt dışında ve gümrük kapılarında kullanılan oyların orantı hesabı yapılarak yurt içindeki sandık sonuçları ile birleştirilmesi de adil olmamakla birlikte her türlü tartışmaya açıktır¹²⁷.

4.2. Türkiye’de Seçim Sistemine Yönelik Bir Model Önerisi

Çalışmanın birinci bölümde yapılan açıklamalardan da hatırlanacağı üzere seçmenin iradesini, seçmenin kullandığı her bir oyu parlamentoya doğrudan ve en adil şekilde yansıtan bir seçim sistemi bulunmamaktadır. Ancak seçmenin iradesini serbestçe, kayıtsız şartsız ortaya koyabileceği seçim sistemleri mevcuttur.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de uygulanabilecek seçim sistemine yönelik bir model önerisine yer verilmektedir. Öncelikle modelin genel özelliklerine değinilecek, sonrasında modelin ismine ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

4.2.1. Barajsız Bir Seçim Sistemi

CHS’de başbakanın ve bakanlar kurulunun bütün yetkilerine sahip, kendi bakanlarını kendisi atayan cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesiyle yönetimde istikrar ilkesi kendiliğinden sağlanmış olmaktadır¹²⁸. Dolayısıyla seçim kanunlarının yönetimde istikrar ilkesini bağdaştıracak şekilde düzenlenmesine gerek kalmamıştır.

¹²⁷ Atilla Fırat, “Yurt Dışı Oylarının Seçim Sonuçlarına Etkisi”, BİA Haber Merkezi, İstanbul, 05.06.2018

¹²⁸ Tahsin Güler, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetimine Etkileri”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 21, Sayı 29, 2018, s.305

Kural olarak demokratik devletlerin parlamentoları, halkın bütün kesimlerinin temsilinden oluşmalıdır. Bu bağlamda demokratik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin seçim sisteminde seçim barajı bulunmamalıdır.

4.2.2. Milletvekili Sayısı Kadar Seçim Çevresinin Olduğu Bir Seçim Sistemi

Önerilen seçim sisteminde; iller, mevcut sistemde çıkarmış oldukları milletvekili sayısı kadar seçim çevresine bölünecektir. Seçim çevreleri oluşturulurken temel alınacak kıstas ise nüfustur. İller içerisinde oluşturulacak her seçim çevresinde hemen hemen aynı sayıda nüfusun olması gözetilecektir. Şüphesiz tüm seçim çevrelerindeki nüfusu birbirine yakın olarak ayarlamak çok zor olacaktır. Bu zorluk şöyle bir yol izlenerek aşılabılır: *“İllerde oluşturulan her seçim çevresindeki nüfus, il nüfusunun o ilden çıkacak olan milletvekili sayısına bölünmesiyle bulunacak sayının % 20'sinden eksik ya da fazla olamaz”* şeklinde yapılacak bir yasal düzenleme, illeri nüfus açısından birbirine yakın büyüklükte seçim çevrelerine ayırabilecektir. Sadece bir milletvekiline sahip iller ise nüfus kriteri aranmaksızın bir seçim çevresi sayılacaktır.

İlçede ikamet eden bütün seçmenlerin aynı seçim çevresinde olmaları esas olmakla beraber birden fazla milletvekili çıkaracak nüfusa sahip ilçeler kendi içinde bölünecektir. Bunun dışında nüfus kriterini sağlamak adına bir mahalle, ilçesinden koparılıp başka bir ilçenin dâhil olduğu seçim çevresine kaydırılamayacaktır. Ancak nüfusu seçim çevresi olmak için yeterli olmayan ilçeler, bir başka ilçe içinden oluşturulacak seçim çevresine dâhil olabilecektir.

Yurt dışında ya da gümrük kapılarında oy kullanacak seçmenler ise nüfusa kayıtlı oldukları yerin dâhil olduğu seçim çevresinde yarışan adaylar için oy kullanabilecektir. Bu şekilde yurt dışında ve gümrük kapılarında oy kullanan vatandaşların verdiği oylar kapalı zarflar halinde ait oldukları seçim çevresine göre tasnif edilecek ve seçim günü diğer oylarla beraber sayılacak şekilde önceden ilgili seçim kuruluna gönderilecektir. Böylece yurt dışında ve gümrük kapılarında kullanılan oylar orantısal bir dağılıma tabii tutulmayacak ve bu şekilde kullanılan oylar daha nesnel bir kıstas ölçüsünde dağıtılabilecektir. Yurt dışında ve gümrük

kapılarında kimlerin oy verdiği bilinse de gizli oy açık tasnif ilkesi ile bağdaşacak şekilde ilgili seçim kurulunca yapılacak sayımda oyun kime verildiği bilinirken kim tarafından verildiği bilinemeyecektir.

Önerilen sistemin seçim çevresi açısından daha iyi anlaşılması adına Konya ilinin verileri kullanılarak örnek oluşturulabilir: Hali hazırda Konya'nın 15 milletvekili olduğundan, Konya ili en az 119.060, en fazla ise 178.590 nüfustan oluşacak toplam 15 seçim çevresine bölünür¹²⁹. Tablo 28'de Konya ili için oluşturulan 15 seçim çevresi, ilçeler ve nüfusları gösterilmiştir. Bu tabloda her seçim çevresine bir numara verilmiştir. Hatta öyle ki bu numaraların başına yasama dönemi de eklenirse milletvekili için sicil numarası bile olabilir. Örneğin; 274212 sicil numarasındaki 27, 27. yasama dönemini, 42 Konya ilini, 12 ise Beyşehir, Seydişehir, Derebucak ve Hüyük ilçelerinden oluşan seçim çevresini, hepsi birlikte ise 27. Yasama dönemi için 12 nolu seçim çevresinden seçilen milletvekilini ifade edebilir. Aynı tabloda Selçuklu ilçesinden 4 seçim çevresi oluşturulduğu görülmektedir. Selçuklu ilçesinin 2019 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 648.850'dir. Selçuklu'dan coğrafi olarak birbirine yakın mahallelerin bulunduğu toplam nüfusu 119.060 ila 178.590 arasında olan dört seçim çevresi oluşturulabilir. Aynı şekilde; biri Karapınar ilçesinin tamamıyla içinde bulunduğu olmak üzere Karatay ilçesi ile Karapınar ilçesinde toplam üç seçim çevresi çıkarılabilir. Ilgın, Derbent ve Meram ilçelerinden Ilgın'ın ve Derbent'in bölünmeden içinde yer alacağı üç seçim çevresi oluşturulabilir. Karapınar, Ilgın ve Derbent gibi nüfusu tek başına seçim çevresi olmak için yeterli olmayan ilçelerin büyük nüfuslu ilçelerden çıkacak seçim çevrelerine eklenilebileceği görülmektedir.

Tablo 28'de bulunan seçim çevreleri, önerilen seçim sistemini daha iyi anlatmak adına oluşturulmuştur. Türkiye'nin milletvekili seçimlerini böylesine bir sistemde yapması halinde; daha isabetli seçim çevrelerini oluşturmak YSK'nın görevi ve sorumluluğunda olacaktır.

¹²⁹ 2019 yılı TÜİK verilerine göre Konya'nın toplam nüfusu 2.232.374'tür. Bu sayıyı 15'e bölünce Konya'da bir seçim çevresi için gereken optimum sayının 148.825 olduğunu buluruz. 148.825'in %20 eksiği ya da fazlası kadar bir nüfusu içine alan seçim çevreleri oluşturulabilir.

Tablo 28: Konya İli Seçim Çevreleri

Seçim Çevresi Numarası	Kapsadığı İlçeler	Seçim Çevresindeki Nüfus
4201	Selçuklu	119.060 - 178.590
4202		
4203		
4204		
4205	Karapınar - Karatay	119.060 - 178.590
4206		
4207		
4208	Meram - Derbent- Ilgın	119.060 - 178.590
4209		
4210		
4211	Ahırlı- Bozkır- Yalnhüyük- Hadim -Taşkent- Güneysınır -Çumra -Akören	134.892
4212	Beyşehir- Seydişehir - Derebucak -Hüyük	161.001
4213	Emirgazi- Ereğli - Halkapınar	158.692
4214	Yunak -Çeltikçi- Akşehir - Tuzlukçu- Doğanhisar	149.706
4215	Cihanbeyli -Kulu- Altınekin -Sarayönü -Kadınhanı	177.651

Kaynak:Tablo yazar tarafından oluşturulmuş olup, veriler <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi:10.04.2020) internet adresinden alınmıştır.

Bu noktada akıllara şöyle bir soru işaretini gelebilir: Neden ülke nüfusunu 600'e bölerek her seçim çevresi için standart bir nüfus kriteri belirlenmemiştir? Böyle bir soru ilk bakışta mantıklı gelse de ne yazık ki; Türkiye'de illerin nüfusu doğrusal bir orantıya sahip değildir. Ayrıca böylesine yapılacak bir işlem sonucunda oluşturulacak seçim çevrelerinde farklı illerden seçmenlerin oy kullanması zorunluluğu söz konusu olacaktır. Şöyle ki; 2019 Türkiye nüfusu (83.154.997) 600'e

bölündüğünde 138.592 sonucuna ulaşılmaktadır. Artvin ilinin nüfusu 170.875'tir. Artvin'den bir seçim çevresi çıkacaktır ancak 32.283'lük nüfus için hangi ilin seçim çevresine kaydırma yapılacaktır? Öte yandan Karatay 323.659 nüfusla bir ilçe iken; Tunceli 84.660 nüfusla bir il statüsündedir. Bu şekilde nüfusu il nüfusundan fazla birçok ilçe mevcuttur. Toplumsal ve siyasi gerekçelerle il sınırlarının yeniden çizilmesinin de çok zor olacağı akılda tutularak ülke nüfusunu 600'e bölerek seçim çevresi oluşturmak çok mantıklı değildir. Nihayetinde yasama organından karar çıktığında; 600 seçim çevresini kıstaslar ölçüsünde oluşturacak olan şüphesiz YSK olacaktır.

4.2.3. Kendi İradeleri Doğrultusunda Adaylıklarını Açıklayabilen Milletvekili Adaylarının Olduğu Bir Seçim Sistemi

Mevcut seçim sisteminde seçilme yeterliliğine sahip kişiler yalnızca milletvekili aday adaylıklarını özgürce açıklayabilmekte; istisnaları nadir olarak bulunmakla beraber bağımsız adaylar hariç milletvekili adayları parti genel başkanları veya partinin yetkili organları tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla oy vermesi için seçmene sıralamada değişiklik dahi yapamayacağı bir liste sunulmaktadır.

Önerilen seçim sisteminde ise seçilme yeterliliğine sahip kişiler, kendileri için uygun olan bir seçim çevresinden milletvekili adayı olabileceklerdir. Milletvekili adayı olabilmek için seçilme yeterliliğinin dışında gereken şartlar YSK tarafından belirlenecektir. Bir siyasi partinin yetkili organlarının iradesi dışında; o partinin ilgili seçim çevresinde hâlihazırda faaliyet gösteren teşkilatlarına kayıtlı bulunan üyelerin sayısının en az üçte birinin imzasını toplayan kişiler, adayı olmak istedikleri partiden milletvekili seçimlerine girebileceklerdir. Böylece bir siyasi partinin vizyonu ve misyonu ile bağdaşmayan adaylıkların önüne geçilebilecektir. Bir seçim çevresinde aynı partiden birden fazla kişi milletvekili adayı olabilecektir. Ancak siyasi partiler, dilerlerse; seçmene seçim çevrelerinde hangi adayı desteklemeleri gerektiği konusunda propaganda yürütebileceklerdir.

4.2.4. Seçmen İradesinin Tam Hâkim Olduğu Bir Seçim Sistemi

Önerilen seçim sisteminde her seçim çevresindeki milletvekili adayları alfabetik sıraya göre bir listede sıralanacaktır. Seçmen bu adaylardan kendisini en iyi şekilde temsil edebileceğini düşündüğü adaya, listedeki karşılığı olan kutucuğa işaret koyarak oy verebilecektir.

Önerilen seçim sisteminde milletvekili adayları seçilmek için seçim çevrelerinde ter dökecek, mensubu olduğu siyasi partinin ve genel başkanının gölgesinde seçimi rahatça kazanamayacaktır. Seçmenle yakın ilişki kurmak zorunda olan milletvekilinin genel başkana değil, seçmene bağımlılığı oluşacaktır. Seçmen kendisine dikte edilen listeye değil, serbest biçimde gönlünden geçen adaya oy verebilecektir.

Amaç, seçmen iradesinin hâkim kılındığı bir seçim sistemi önerisi oluşturmak olduğundan her seçmenin iki oyu bulunacaktır. Öncelikle bir milletvekili adayının seçimi kazanmak için seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların yarısından en az bir fazlasını alması gerekmektedir. Seçmen birinci oyunu kullandıktan sonra, birinci oy verdiği adayın kullanılan geçerli oyların yarısından en az bir fazlasını alamaması ihtimalini akılda tutup ikinci oyunu başka bir aday için listedeki karşılığı olan kutucuğa işaret koyarak kullanabilecektir. En az oy alan adaydan başlamak suretiyle elenen adayların pusulalarındaki ikinci oylar, diğer adaya dağıtılacaktır. Bu işlem bir adayın kullanılan geçerli oyların en az yarısından bir fazlasını alana kadar sürdürülecektir. Ancak sona kalan iki adaydan hiçbirinin bu çoğunluğu sağlayamaması durumunda ikinci oylarında eklenmesiyle en fazla oy alan aday seçilmiş olacaktır. Önerilen bu sistemde seçmen iradesi ön plandadır. Seçmenin sadece birinci oyu değil ikinci oyu da önem arz etmektedir. Seçime giren adaylar, seçmenin gücünün farkında olacak ve ona göre propaganda yürütmek zorunda kalacaklardır.

Bir seçim çevresinde yarışacak milletvekili adaylarının sayısının bir sayfadan ibaret oy pusulasına sığmayacak kadar çok olması durumunda YSK tarafından ciddi olan adayları yarışa sokma adına, makul sayılabilecek ve eşitlik ilkesini zedelemeyecek ölçüde seçim masraflarını karşılamada kullanılacak bir meblağın

(örneğin üç brüt asgari ücret tutarı) adaylar tarafından YSK'nın hesabına yatırılması şart koşulabilir. Böylece hâlihazırda zaten siyasi partilere aday adayı olurken yatırılan ücretler, bu sefer YSK hesabına yatırılmış olacak ve seçimin devlete olan maliyetinin bir kısmı adaylar tarafından karşılanarak devlet bütçesine düşen yük hafifletilebilecektir.

Tablo 29: Tercihli Oy Sisteminde Örnek Oy Pusulası

28. YASAMA DÖNEMİ İÇİN 4212 NOLU SEÇİM ÇEVRESİ MİLLETVEKİLİ ADAYLARI OY PUSULASI			
MİLLETVEKİLİ ADAYININ		BİRİNCİ OY	İKİNCİ OY
PARTİSİ	ADI SOYADI		
ABC	ABDULLAH SARI		X
D	EMRAH GÖRGÜLÜ		
EF	MAHMUT URLU		
KLM	SONER KARADAŞ		
ABC	ŞABAN BAĞCI	X	
BAĞIMSIZ	UMUT ÇALBIYIK		

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Uzun uzadıya oluşacak adayların olduğu pusulaya başka bir alternatif ise seçmene aşağıda örneği bulunana benzer “açık pusula” ile oy kullanma imkânı sağlanmasıdır. Seçmen, birinci oyun ve ikinci oyun bulunduğu satırlara denk gelecek şekilde oy vermek istediği adayın adını ve soyadını yazarak açık oy pusulasını doldurur ve zarfın içine koyarak sandığa atabilir. Bu noktada yine akıllara yazma yeteneği olmayan ya da yazma yeteneğini kaybetmiş seçmenin nasıl oy kullanacağı sorusu gelecektir. Bu kişiler için hâlihazırda 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 93. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme geçerli olacaktır. Yani oy pusulasını yazarak dolduramayacak durumda bulunan seçmenler aynı seçim çevresinde olan akrabalarından birinin, akrabası yoksa

herhangi bir seçmenin yardımı ile oyunu kullanabilecektir. Burada dikkat edilecek olan husus ise bir seçmenin birden fazla yazma yeteneği bulunmayan seçmene refakat edemeyeceğidir. Açık oy pusulası kullanılarak verilen oyların hangi hallerde geçerli ve geçersiz sayılayacağını belirleme yetkisi yine YSK'ya ait olacaktır.

Tablo 30: Açık Pusula

28. YASAMA DÖNEMİ İÇİN 4212 NOLU SEÇİM ÇEVRESİ MİLLETVEKİLİ ADAYLARI OY PUSULASI	
OY TÜRÜ	MİLLETVEKİLİ ADAYININ ADI SOYADI
BİRİNCİ OY	
İKİNCİ OY	

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Oyların sayımı sonucunda kazananı belirlemede kullanılacak yöntemi bir örnek üzerinden anlatmak gerekirse; Beyşehir, Seydişehir, Hüyük ve Derebucak ilçelerini kapsayan 4212 nolu seçim çevresinde toplam seçmen sayısının 120.000 olduğu, kullanılan toplam geçerli oy sayısının 108.000 olduğu ve birinci oylara göre yapılan sıralamanın aşağıdaki gibi olduğu kabul edilsin.

Tablo 31: Birinci Oylara Göre Düzenlenen Oy Sayım Cetveli

28. YASAMA DÖNEMİ İÇİN 4212 NOLU SEÇİM ÇEVRESİ MİLLETVEKİLİ ADAYLARI OY SAYIM CETVELİ		
MİLLETVEKİLİ ADAYININ		ALDIĞI BİRİNCİ OY
PARTİSİ	ADI SOYADI	
ABC	ABDULLAH SARI	13.000
D	EMRAH GÖRGÜLÜ	22.500
EF	MAHMUT URLU	7.500
KLM	SONER KARADAŞ	15.000
ABC	ŞABAN BAĞCI	42.000
BAĞIMSIZ	UMUT ÇALBIYIK	8.000

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kazanmak için kullanılan toplam geçerli oyların çoğunluğu almak gerekmektedir. Ancak hiçbir aday 54.001 oy alamadığından en az oy alandan başlamak üzere elenen adayların birinci oy aldığı pusulalardaki ikinci oylar dağıtılır. Mahmut URLU'ya oy veren 7.500 kişiden 5.000' i Şaban BAĞCI'ya, 2.500'ü Emrah GÖRGÜLÜ'ye ikinci oylarını vermiş olsun. İkinci oyların da birinci oylara eklenmesi ile hala geçerli oyların çoğunluğunu alan bir aday olmamıştır. İkinci en az oyu alan bağımsız adaya oy verenlerin ikinci oyları da hesaba katılır: Bu sefer Abdullah SARI'ya 500, Emrah GÖRGÜLÜ'ye 2.000, elenen Mahmut URLU'ya 1.000, Soner KARADAŞ'a 1500 ve Şaban BAĞCI'ya 3.000 ikinci oy çıktığı varsayalım. Yine aranılan çoğunluk sağlanamadığından bu sefer de üçüncü en az oyu alan, Şaban BAĞCI ile aynı partiden aday olan Abdullah SARI'ya oy veren seçmenlerin ikinci oyları dağıtılır. Elenen bağımsız aday Umut ÇALBIYIK'a 2750, Soner KARADAŞ'a 250 ve aynı partiden olmalarının mantıksal bir sonucu olarak Şaban BAĞCI'ya 10.000 ikinci oy çıkmış olsun. Elenen adaylara çıkan ikinci oylar, geçerli oy hesabı yapılırken toplam geçerli oylardan düşülür. Kazanan adayın belirlenmesinde elenen adaylara çıkan oylar düşüldükten sonra kullanılan geçerli oylar hesaba katılır. Bu örnekte toplam 4.250 oy elenen adaylara çıktığından kazanan adayın belirlenmesinde kullanılacak toplam geçerli oy sayısı 103.750'dir. Dolayısıyla en az 51.876 oy alan aday kazanacaktır. Örnekte, Şaban BAĞCI, ikinci oyların hesaba katılması neticesinde 60.000 oya ulaşmış olduğundan 4212 nolu seçim çevresinden milletvekili olarak parlamentoya gitmeye hak kazanmıştır.

Tablo 32: İkinci Oylar Hesaba Katılarak Düzenlenen Oy Sayım Cetveli

28. YASAMA DÖNEMİ İÇİN 4212 NOLU SEÇİM ÇEVRESİ MİLLETVEKİLİ ADAYLARI OY SAYIM CETVELİ						
MİLLETVEKİLİ ADAYININ		ALDIĞI BİRİNCİ OY	İKİNCİ OYLARIN DAĞITILMASI			TOPLAM
PARTİSİ	ADI SOYADI					
ABC	ABDULLAH SARI	13.000		500	-13.000	0
D	EMRAH GÖRGÜLÜ	22.500	2.500	2.000		27.000
EF	MAHMUT URLU	7.500	-7.500	1.000		0
KLM	SONER KARADAŞ	15.000		1.500	250	16.750
ABC	ŞABAN BAĞCI	42.000	5.000	3.000	10.000	60.000
BAĞIMSIZ	UMUT ÇALBIYIK	8.000		-8.000	2.750	0

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2.5. Önerilen Seçim Modeli

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da tahmin edileceği üzere Türkiye için seçmen iradesinin hâkim olacağı seçim sistemi önerisi, “*tek turlu dar bölge tercihli oy çoğunluk sistemi*”dir. Bazı kaynaklarda “alternatifli oy sistemi”¹³⁰ olarak geçen bu sistemde gerekli olan çoğunluk basit değil, kullanılan geçerli oyların salt çoğunludur.

Önerilen tek turlu dar bölge çoğunluk sisteminde milletvekili adayları seçilebilmek için seçim çevrelerinde yoğun bir propaganda ve ikna sürecine gireceklerdir. Hiçbir milletvekili adayı tabir-i caizse sadece mensubu olduğu partinin genel başkanının oluşturduğu rüzgârın etkisi ile parlamentoya kolayca giremeyecektir. Milletvekili adayının seçim çevresinde kazanmak için tanınmak zorunda olduğu bu sistemde seçilen milletvekilinin sorumluluğu artacaktır.

Önerilen seçim sistemi bir çoğunluk sistemi olduğundan nispi temsile elverişli değildir. Yani bir seçim çevresinden seçilen milletvekili belirli bir siyasi duruşa sahip olacağından aynı seçim bölgesindeki farklı dünya görüşleri temsil edilemeyebilir. Sistemin bu konudaki eksikliğini gidermek adına seçilmek için gerekli çoğunluk salt çoğunluktur ve her seçmene iki oy hakkı tanınmıştır. Ayrıca sistem, işleyişi gereği adaylar arasında demokratik bir rekabet ortamı oluşturacaktır.

Önerilen bu sisteme, orantısız bir temsile neden olacağı, küçük parti mensubu adayların herhangi bir seçim çevresinde seçimi kazanmasına engel oluşturduğu, parlamentoda yapay çoğunlukları oluşturabileceği, partilerin oy oranlarının net olarak bilinemeyeceği ve ikinci oyların kullanılması noktasında adaylar arasında ahlaki olarak değerlendirilemeyecek pazarlıklara müsait olduğu¹³¹ hususlarında eleştiriler getirilebilir¹³². Bununla birlikte eleştiri getirilemeyecek seçim sistemi de yoktur. Her seçim sisteminin avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Burada önemli olan neyin hedeflendiği ve önemsendiğidir. Seçmen iradesinin hâkim kılınması ile seçmen ve seçilen arasındaki ilişkinin sürekliliği, Türkiye için önem arz ettiğinden tek turlu dar bölge tercihli oy çoğunluk sistemi önerilmiştir.

¹³⁰ Yavaşgel, **a.g.e.**, s.98

¹³¹ Jean-Marie Cotteret ve Claude Emeri, **Seçim Sistemleri**, Çev., Tanju Gökçel, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.52

¹³² Yavaşgel, **a.g.e.**, s.100

Tek turlu dar bölge tercihli oy çoğunluk sistemine geçilmesi halinde bir anayasa değişikliği zorunluluğu oluşacaktır. Önerilen bu çoğunluk sisteminde kazanan adayların bir seçim çevresinden seçildikleri için bütün bir milleti temsil etmeleri rasyonel değildir. Milletın tamamının meclis tarafından temsil edileceğine ilişkin bir düzenleme yapılması daha uygun olacaktır. Dolayısıyla “Milletin Temsili” başlıklı 1982 Anayasası’nın 80. maddesinin de şu şekilde değiştirilmesi teklif edilebilir: “*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri çevreyi temsil ederken, bütün milletin temsili Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin şahs-ı manevisine aittir.*” Bu anayasa değişikliği yapıldığında uygulamadaki bir sorun da çözüm bulmuş olacaktır¹³³.

¹³³ 124 nolu dipnota bakıldığında bahsedilen soruna ilişkin bir örnek görülecektir.

SONUÇ

Türkiye’de çok partili hayata geçişten sonra birbirinden farklı seçim sistemleri uygulanmıştır. Ne yazık ki; iktidarda olan hemen hemen bütün partilerin seçim mevzuatını kendi lehlerine değiştirmeye çalıştıkları da bir gerçektir. Hatta öyle ki, DSP-MHP-ANAP Koalisyonu döneminde bu adaletsizliği ve kurnazlığı ortadan kaldırmak adına, Anayasa’nın 67. maddesinde değişiklik yapılarak; seçim kanunlarında yapılan değişikliklerin, yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır.

1982 Anayasası’nda yürürlükte kaldığı dönem boyunca belki de en radikal değişiklikler CHS’e geçilmesi nedeniyle 16 Nisan 2017 halkoylamasıyla yapılmıştır. Söz konusu halkoylamasının yapıldığı 6771 sayılı kanunla anayasaya geçici 21. madde eklenerek, seçim kanunlarında yapılacak değişikliklerin yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren bir yıl içinde uygulanamayacağı hükmü askıya alınmıştır. Dolayısıyla “ittifak” uygulaması 24 Haziran 2018 erken seçimlerinde tatbik edilebilmiştir.

Anayasanın 67. maddesine göre seçim kanunları, temsilde adalet, yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak şekilde düzenlenir. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin günümüzdeki hükümet sistemini göz önüne alarak yapılabilecek en önemli eleştiri şudur: Yönetimde istikrarı sağlamak hiçbir seçim kanunun amacı ya da işlevi olmamalıdır. Seçim kanunlarının asıl amacı, seçmen iradesinin parlamentonun oluşumuna adil bir şekilde yansımını tesis edebilmek, bu hedefin önündeki engelleri ortadan kaldırmaktır. Hiçbir yasal düzenleme oy hakkı olan kimselere, bu haklarını tek partili iktidar çıkarmak yolunda kullanmalarını dayatamaz, dayatmamalıdır. Ayrıca yönetimde istikrar ilkesinden anlaşılması gereken tek partili iktidar değil, devlet kurumlarının işlerliğidir. Eğer kurumlar ve bürokrasi çalışıyorsa; hükümetlerin değişmesi mevcut sistemi etkilemeyecektir.

CHS uygulandıkça zaten yönetimde istikrar ilkesi doğal olarak sağlanabilecektir. Çünkü beş yıllığına seçilen, yürütme erkinin halka karşı tek sorumlusu konumunda bulunan cumhurbaşkanı, parlamentonun kompozisyonundan bağımsız bir şekilde kabinesini kuracak ve icrai kararlar alabilecektir. Dolayısıyla

mevcut hükümet sistemi göz önüne alındığında seçim kanunlarının milletvekili seçimine ilişkin hükümlerinin yönetimde istikrar ilkesini gözetmesine gerek kalmamıştır.

Her ne kadar büyük partilerle aynı ittifakta bulunan küçük partiler için baraj kalkmış gibi görünse de herhangi bir ittifakın içinde yer almayan siyasi partiler için %10'luk baraj uygulaması devam etmektedir. Baraj düzenlemesinin tarihçesi incelendiğinde 12 Eylül cuntacılarının parlamentoda çok sayıda siyasi partinin bulunmaması için yapmış oldukları bir düzenleme olduğu görülmektedir. Darbe döneminin bir ürünü olan %10'luk baraj uygulamasının sürdürülmesi demokratik değildir. Anayasa Mahkemesi'ne göre yönetimde istikrarı sağlama adına işlev sahibi olduğu düşünülen %10'luk barajın CHS'de böyle bir fonksiyonu kalmamış, aksine en önemli işlevi parlamentodaki temsilin adaletsizliğine sebebiyet vermek olmuştur. Dolayısıyla %10'luk seçim barajının kaldırılması yerinde bir karar olacaktır.

İttifak düzenlemesiyle ilgili olarak ise ilk bakışta bu düzenlemenin partiler arası bir mutabakat aracı olarak kullanılabileceğini düşünmek mümkündür. Demokrasi kendi içerisinde istişareyi, uzlaşmayı, fikir alışverişinde bulunmayı içermektedir. Her ne kadar büyük partilerle ittifak yapan küçük partilerin baraj problemi ortadan kalksa da milletvekili çıkarma konusunda şanslarının düşük olduğu bir gerçektir. Küçük partinin az sayıda oyunu kullanarak milletvekili kazanan bir ittifakın içindeki büyük parti, bu sistem içinde avantajlı konumda bulunmaktadır.

Bu çalışmada seçmeni güçlü kılabilecek, baraj içermeyen, temsilde adalete uygun olan tek türlü dar bölge tercihli oy çoğunluk sistemi, Türkiye'nin mevcut hükümet sistemi göz önünde bulundurularak seçim sistemi olarak önerilmiştir. Önerilen bu sistemde siyasi partiden ziyade adayın ön planda olduğu, adayların kazanabilmek için halkın bütün kesimlerini kapsayacak şekilde propaganda yürütmeleri gerektiği görülmektedir. Bu durum aynı zamanda seçilebilmek için o seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların salt çoğunu alma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Seçmenin ikinci oyu da en az birinci oyu kadar değerli ve stratejik öneme sahiptir. Tablo 33'te parlamento seçimlerine ilişkin olarak mevcut

seçim sistemi ile önerilen seçim sisteminin belli kıstaslar bakımından kıyaslanmasına yer verilmiştir.

Tablo 33: Mevcut Seçim Sistemi İle Önerilen Modelin Kıyaslanması

KISTASLAR	Mevcut Seçim Sistemi (Ülke Barajlı d'Hondt Sistemi + İttifak)	Önerilen Seçim Sistemi (Tek Turlu Dar Bölge Tercihli Oy Çoğunluk Sistemi)
Seçim Çevresi Sayısı	87	600
Milletvekili Sayısı	600	600
Seçim Barajı	% 10	YOK
Bağımsız Adaylık	MÜMKÜN	MÜMKÜN
Parti Adaylığı	Parti genel başkanı veya partinin yetkili organları tarafından belirlenmektedir.	Bir siyasi partinin yetkili organlarının iradesi dışında; o partinin ilgili seçim çevresinde hâlihazırda faaliyet gösteren teşkilatlarına kayıtlı bulunan üyelerin sayısının en az üçte birinin imzasını toplayan kişiler, aday olmak istedikleri partiden milletvekili seçimlerine girebilirler.
Seçmen	Parti tarafından kendisine sunulmuş listeye oy verir.	İstedığı milletvekili adayına oy verir.
Adaylık Ücreti	Parti hesabına yatırılır.	YSK'nın hesabına yatırılır.
Seçmenin Oy Sayısı	1	2
Yurt Dışı Oyları	Orantısız dağıtıma tabii tutulur.	Yurt dışında ya da gümrük kapılarında oy kullanacak seçmenler nüfusa kayıtlı oldukları yerin dâhil olduğu seçim çevresinde yarışan adaylar için oy kullanabilecektir.
Milletvekili	Milletin tamamını temsil eder.	Seçildiği çevredeki vatandaşları temsil eder.
Her Bir Adayın Aldığı Oy Sayısı	Belli değildir.	Bellidir.

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

2023 yılında 100 yaşını dolduracak olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin demokrasi yolunda elde etmiş olduğu tecrübeler ışığında; seçmen iradesini hâkim kılacak ve bu iradeyi parlamentonun oluşumuna net olarak yansıtacak, egemenliğin millete ait olduğu ilkesi ile bağdaşır şekilde "baraj" içermeyen bir seçim sistemine ihtiyacı vardır. Bu seçim sisteminin ne olacağını, nasıl işleyeceğini siyasal toplumun "temsil meselesine" bakışı belirleyecektir.

KAYNAKÇA

AKÇAY Ekrem Yaşar, “Amerika’da Siyasal Yapı Ve Karar Alma Mekanizması: Kongre, Başkan Ve Yardımcı Organlar”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi**, Sayı 2, Gümüşhane, 2010, ss.21-44.

AKYILDIZ Ali, “Demokrasinin Sayılarla Sınavı: Seçim Sistemleri”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 7, 2016, ss.127-148.

ALKAN Yavuz Selim, “Gizli Demokrasi: Temsili Demokrasi Krizi ve Doğrudan Demokrasi Talebi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Görüş”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Özel Sayı, Antalya, 2018, ss.23-43.

ALTIPARMAK Cüneyd, “Demokrasilerde Aday Belirleme Yöntemleri”, **TBB Dergisi**, Sayı 76, Ankara, 2008, ss.355-376.

ARI Tayyar, **Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika**, 2. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

ASRAK HASDEMİR Tuba, “1980 Sonrası Türkiye’de Seçim Sistemi – Kimi Saptamalar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 47, Sayı:1-2, Ankara, 1992, ss.253-276.

ATAR Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013.

ATAY Ender Ethem, “Fransa’daki Seçim Modelleri”, **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Ankara, 1999, ss. 25-46.

AYVAZ Erkut, **2017 Almanya Federal Meclis Seçimleri: Sağ Popülizmin Normalleşme Tehlikesi**, Analiz Dergisi, Turkuvaz Yayıncılık SETA, Sayı 216, 2017.

BAKIR Sonnur, Semra Küçükoglu ve Sevgi Pehlivan, **Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Uygulamalar**, TBMM Basımevi, Ankara, 1982.

BAYRAKTARLI İhsan Yılmaz, “Federal Almanya Cumhuriyeti Seçim Sistemi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 19, Sayı 1, Ankara, 2017, ss. 143-170.

BEETHAM David, **Demokrasi ve İnsan Hakları**, Çeviren Bilal Canatan, 2. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara, 2014.

BİLİR Faruk, **Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi**, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2001.

BURAN Hasan, **Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi**, 1. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005.

COTTERET Jean-Marie ve Claude Emeri, **Seçim Sistemleri**, Çev., Tanju Gökçel, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1991.

ÇELEBİ Fatih, “Fransa Millet Meclisi Üzerine”, **Yasama Dergisi**, Sayı.21, Ankara, 2012, ss.51-84.

ÇOLAK Çağrı, “Seçim İttifakı Sisteminin 2018 Milletvekili Genel Seçimine Etkileri”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, Eskişehir, 2020, ss.719-742

DAVER Bülent, “Anayasal Yargı ve Seçim Sistemleri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, c. 5, Ankara, 1988, ss.7-27.

EREN Abdurrahman, “Türkiye’de Uygulanan %10 Genel Seçim Barajının Serbest Seçim Hakkını İhlal Sorunu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 2, 2008, ss.63-110.

EROĞUL Cem, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, 6. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2008.

ESEN Hamza Bahadır ve Ömer Taylan, “Doğrudan Ve Temsili Demokrasi Modelleri Üzerine Bir Eleştiri Denemesi”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, Sayı 48, Ankara, 2016, ss.283-298

FIRAT Atilla, “Yurt Dışı Oylarının Seçim Sonuçlarına Etkisi”, BİA Haber Merkezi, İstanbul, 05.06.2018

GÜLER Tahsin, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetimine Etkileri”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 21, Sayı 29, 2018, ss. 299-322.

GÜRSEL Seyfettin, **Türkiye İçin Yeni Seçim Sistemi Önerisi**, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2013.

KORKMAZ Tuğrul, “Hükümet Sistemleri ve Türkiye Üzerine Bir Analiz”, **Akademik Hassasiyetler**, Cilt 3, Sayı 6, Ankara, 2016, ss.43-57

KUBALI Hüseyin Nail, **Anayasa Hukuku Dersleri: Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1969.

KUZU Burhan, “Nasıl Bir Seçim Sistemi: Siyasi Parti Görüşleri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 23, 2006, ss.284-318.

MİŞ Nebi ve Hazal Duran, “Seçim İttifakları”, SETA Vakfı Analiz Dergisi, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık, Sayı 232, 2018.

NOHLEN Dieter, **Wahlrecht und Parteiensystem**, Springer Fachmedien, Wiesbaden, 1986.

NORRIS Pippa, **Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour**, Cambridge University Press, 2004.

ÖZBUDUN Ergun, “Seçim Sistemleri ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 44, Sayı 1, 1995, ss. 521-539.

ÖZBUDUN Ergun, **Türkiye’de Parti ve Seçim Sistemleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016.

ÖZDEMİR Abdülkadir ve Şükrü Nişancı, “Türkiye ve Dünyada Seçim Kavramı ve Olgusunun Gelişimi”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 46, Van, 2019, ss.76-79

PARLAK Bekir ve Cantürk Caner, **Karşılaştırmalı Siyasal ve Yönetmel Yapılar**, 1. Baskı, Alfa Aktüel Yayınevi, İstanbul, 2005.

PETERSEN Sönke, **Wahlen: Grundpfeiler der Demokratie**, Deutsche Bundestag Verlag, 1.Auflage, Berlin, 2009.

PITKIN Hanna Fenichel, “Representation and democracy: Uneasy Alliance”, **Scandinavian Political Studies**, Volume 27, Issue 3, 2004, pp. 335-342.

SABUNCU Yavuz, “Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 23, Ankara, 2006, ss. 191-197

SAWARD Michael, **Democracy**, Polity Press, Cornwall, 2003.

TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2003.

TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayıncılık, 16. Baskı, İstanbul, 2013.

TEZİÇ Erdoğan, **Seçim Sistemleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1967.

TOURAINÉ Alain, **Demokrasi Nedir?**, Çev. Okay Kunal, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

TÜRK Hikmet Sami, “Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, c.23, Ankara, 2006, ss.75-113.

YAVAŞGEL Emine, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum**, 2. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.

YILDIZ Abdülkadir, “Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Milletvekili Seçim Sistemine İlişkin Bir Öneri”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 26, Sayı 3, 2018, ss.113-153.

YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. LV, 1996, ss.103-150.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf
(Erişim Tarihi:11.01.2019)

<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201903231038372935-bahceli-erdogan-ile-kanka-halindeyiz/> (Erişim Tarihi:07.08.2019)

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/mahkeme-karar-verdi-mhpnin-tuzuk-kurultayi-iptal,pQXN5QaiYE-baBOEuVbsng> (Erişim Tarihi: 15.08.2019)

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Corum.pdf>
(Erişim Tarihi: 15.08.2019)

https://www.visitthecapitol.gov/sites/default/files/documents/resources-and-activities/CVC_HS_ActivitySheets_CongApportionment.pdf (Erişim Tarihi:30.12.2019)

https://tr.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/91/2016/10/secimler_kitapcik_2016.pdf (Erişim Tarihi:15.01.2020)

https://ballotpedia.org/Electoral_system (Erişim Tarihi:30.12.2019)

<https://www.washingtonpost.com/election-results/texas/> (Erişim Tarihi:03.01.2020)

<https://www.washingtonpost.com/election-results/louisiana/> (Erişim Tarihi:03.01.2020)

<https://www.maine.gov/sos/cec/elec/results/results18.html#Nov6> (Erişim Tarihi:04.01.2020)

https://ballotpedia.org/List_of_political_parties_in_the_United_States (Erişim Tarihi:05.01.2020)

<https://pressgallery.house.gov/member-data/party-breakdown> (Erişim Tarihi:05.01.2020)

https://www.govtrack.us/congress/members/current#current_role_type=1¤t_role_title=Senator¤t_role_state=FL (Erişim Tarihi:05.01.2020)

https://ballotpedia.org/United_States_Senate (Erişim Tarihi:05.01.2020)

<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/07-FRANSA%20169-208.pdf> (Erişim Tarihi:19.01.2020)

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=9182DE80D85A501ED73E175EC5587F0D.tplgfr36s_1?idSectionTA=LEGISCTA000006115471&cidTexte=LEGITEXT000006070239&dateTexte=20200122 (Erişim Tarihi:21.01.2020)

[https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07501.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07501.html) (Erişim Tarihi:21.01.2020)

[https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07501.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07501.html) (Erişim Tarihi:04.01.2020)

[https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017/075/07504.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017/075/07504.html) (Erişim Tarihi:21.01.2020)

[https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/\(path\)/legislatives-2017//FE.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Legislatives/electresult_legislatives-2017/(path)/legislatives-2017//FE.html) (Erişim Tarihi:21.01.2020)

<http://www.milliyet.com.tr/gundem/yedek-milletvekilligi-19-ab-ulkesinde-uygulaniyor-2366599> (Erişim Tarihi: 25.01.2020)

<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf> (Erişim Tarihi:31.12.2019)

<https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/koalisyonlar-ulkesi-almanya-41324839> (Erişim Tarihi:10.05.2020)

https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Bundestagswahlkreise_2017 (Erişim Tarihi:25.01.2020)

<https://www.bundeswahlleiter.de/service/glossar/s/sainte-lague-schepers.html> (Erişim Tarihi:25.01.2020)

https://www.bundeswahlleiter.de/dam/jcr/dd81856b-7711-4d9f-98dd-91631ddbc37f/btw17_sitzberechnung.pdf (Erişim Tarihi:01.02.2020)

<https://www.tagesspiegel.de/politik/wundersame-vermehrung-warum-hat-der-bundestag-jetzt-709-abgeordnete/20374914.html> (Erişim Tarihi:25.01.2020)

<https://www.yenicagazetesi.com.tr/mhpde-secim-baraji-telasi-176780h.htm> (Erişim Tarihi:26.05.2020)

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceliden-ak-parti-ile-ittifak-sorusuna-yanit-40702955> (Erişim Tarihi:26.05.2020)

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> (Erişim Tarihi:21.03.2020)

<http://www.ysk.gov.tr/tr/24-haziran-2018-secimleri/77536> (Erişim Tarihi:21.03.2020)

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari> (Erişim Tarihi:28.03.2020)

<https://www.haberler.com/kavuncu-dan-havaalani-ve-hizli-tren-aciklamasi-12687064-haberi/> (Erişim Tarihi: 28.03.2020)

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi:10.04.2020)

MEVZUAT

1982 T.C. Anayasası

17 Eylül 1787 tarihli Amerikan Anayasası

4 Ekim 1958 tarihli Fransa Anayasası

23 Mayıs 1949 Federal Almanya Anayasası

7 Mayıs 1956 tarihli Alman Seçim Kanunu

31 Aralık 1975 Fransız Seçim Kanunu

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu

Yüksek Seçim Kurulu'nun 136 sayılı Genelgesi